

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**HÍBKOVÁ ANALÝZA PREŽÍVANIA
MNOHODETNÝCH RODIČOV**

Bc. Monika Horváthová

Vedúca diplomovej práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Praha 2015

Prague college of psychosocial studies

**DEPTH ANALYSIS OF EXPERIENCE OF PARENTS
OF LARGE FAMILIES ON PURPOSE**

Bc. Monika Horváthová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Praha 2015

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracovala samostatne a použité zdroje som uviedla v zozname literatúry.

.....

V Prahe dne

Monika Horváthová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala svojej vedúcej práce Mgr. Ing. Eve Dubovskej za odbornú pomoc, ústretovosť a podporu pri vedení tejto práce. Ďalej moje poďakovanie patrí všetkým respondentom za ich otvorenosť a ochotu sa podeliť o svoje životné príbehy a skúsenosti v pozícii mnohohodetného rodiča.

Anotácia: Diplomová práca sa zaoberá problematikou prežívania u mnohodetných rodičov. Teoretická časť sa zameriava na objasnenie pojmu rodina a rodičovstvo, ich vývoj v čase, podoby a princípy fungovania. Venuje sa tiež téme rodinnej resiliencie a jej zdrojov pre zdravé fungovanie členov rodiny a téme rodičovstva ako otcovstva a materstva. Empirická časť sa pomocou kvalitatívneho výskumu pokúša o priblíženie spôsobu života rodičov, ktorí sa dobrovoľne rozhodli k vyššiemu počtu detí. Pomocou rozhovorov s otcom a matkou každej rodiny za použitia Interpretatívnej fenomenologickej analýzy (IPA) autorka skúma prežívanie mnohodetných rodičov.

Kľúčové slová: Rodina, rodičovstvo, mnohodetná rodina, prežívanie, skúsenosť

Abstract: The diploma theses deals with the experience of parents of large families on purpose. The theoretical part focuses on the definition of family and parenting, their development in time, their forms and the principles of their functioning. It deals also with the topic of family resilience and the roots of healthy functioning of family members, then to the topic of parenting in the forms of fathering and mothering. The empirical part with its qualitative research approach attempts to bring forth the information about the way of life of parents having multiple children on purpose. Using interviews with father and mother from each family and using the Interpretative phenomenological analysis (IPA) the author researches the experience of parents of large families on purpose.

Key words: Family, parenting, large family on purpose, feeling, experience

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČASŤ	6
ÚVOD	6
1 RODINA	7
1.1 Definícia rodiny	7
1.1.1 Medzioborový pohľad na definíciu rodiny	7
1.2 Vývoj rodiny z pohľadu antropológie, sociológie a evolučnej biológie	9
1.2.1 Rodina v súčasnosti	11
1.3 Psychológia rodiny	13
1.3.1 Zdravé fungovanie rodiny – rodinná resiliencia	16
1.3.2 Zdroje rodinnej resiliencie	21
2 RODIČOVSTVO	23
2.1 Rodičovstvo v kontexte vzťahov	24
2.1.1 Otcovstvo	25
2.1.2 Materstvo	26
II. EMPIRICKÁ ČASŤ	28
3 CIELE PRÁCE	28
4 METODIKA	29
4.1 Charakteristika výskumného súboru	29
4.2 Scenár rozhovoru	30
4.3 Realizácia výskumu	31
4.4 Analýza dát	32
4.4.1 Reflexia vlastných predstáv súvisiacich s témou výskumu	33
5 VÝSLEDKY	35
5.1 Analýza rodiny A	35
5.2 Analýza rodiny B	42
5.3 Analýza rodiny C	49
5.4 Analýza rodiny D	56
5.5 Analýza rodiny E	61
5.6 Analýza rodiny F	67
5.7 Zhrnutie	72
6 DISKUSIA	90
ZÁVER	91
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV	92
PRÍLOHY	

ÚVOD

V tejto diplomovej práci sa budem zaoberať témou rodičovstva v mnohohodetných rodinách, ktoré sa dobrovoľne rozhodujú pre vyšší počet detí. Tému rodiny a rodičovstva sa venuje celý rad odborníkov. Väčšina výskumov však skúma problematiku dysfunkčných a neúplných rodín a málo výskumov je venovaných problematike mnohohodetných rodín. Priblíženie problematiky mnohohodetných rodín z pohľadu rodičov pomáha dostať sa k podstate toho v čom sú tieto rodiny špecifické, aké sú straty a zisky v živote mnohohodetných rodín, v čom je špecifická výchova v mnohohodetnej rodine a možnostiach zvládania náročných situácií. Ako ďalší fenomény vyplynuli témy kríz v mnohohodetných rodinách a postojov okolia.

Téma rodičovstva v mnohohodetných rodinách som si vybrala vďaka možnosti preniknúť do časti spoločnosti, kde sú vzdieľané hodnoty vedúce k zakladaniu rodín s vyšším počtom detí. Aj rodiny uvedené v tejto práci som vyberala na základe pravdepodobného splnenia podmienky vlastného rozhodnutia sa pre väčší počet detí a so zvážením zdrojov pre udržiavanie finančných a emocionálnych potrieb rodiny. Nesnažím sa preto o mapovanie možnej dysfunkčnosti v skúmaných rodinách, ani o hodnotenie ich života, ale o objasnenie ich spôsobu života a subjektívneho prežívania rodičov v ich roli.

V teoretickej časti diplomovej práce venujem pozornosť rodine, jej definícii a vývoju v spoločnosti v priebehu dejín. V rámci psychológie rodiny ponúkam vymedzenie rôznych modelov fungovania v rodine a rodinných typológií. Ďalej vymedzujem rodinnú resilienciu a jej zdroje pre zdravé fungovanie rodiny. Rodičovstvo je druhou témou v teoretickej časti práce a jeho priblíženie v kontextu vzťahov a rodinnej štruktúry doplnujem o pojmami rodičovstva ako otcovstva a materstva.

Empirická časť je postavená na kvalitatívnom výskume, teda na analýze hĺbkových rozhovorov zameraných na odkrytie spôsobu života, výchovy, hodnôt a zdrojov pomoci. Pri výbere metodológie som sa zamerala na Interpretatívnu fenomenologickú analýzu (IPA).

1 RODINA

1.1 Definícia rodiny

Pre vhodné definovanie pojmu rodina z pohľadu psychológie je nutné brať ohľad na preferované dôrazy, teoretickú pozíciu a praktické skúsenosti autora. Definícia rodiny je preto relatívne variabilná a rôzne obsiahla u autorov z dôvodu rozličnej skúsenosti s rodinou, ktorá viedla k ich vytváraniu.

Hartl definuje rodinu ako spoločenskú skupinu spojenú manželstvom alebo pokrvnými vzťahmi, zodpovednosťou a vzájomnou pomocou (Hartl, s. 512, 2000), čo sa obsahovo zhoduje s definíciou podľa Giddensa (Giddens, 1999). Krebs a Durdisová definíciu rozširujú o obraz najviac podporovanej rodiny a to tej, v ktorej sú ekonomicky závislé deti. Deti sa v rodine stretávajú s prvým spoločenským modelom, ktorý zásadne predurčuje a ovplyvňuje vývoj osobnosti a medziľudské vzťahy. Ďalej hovorí o všeobecnom prínose rodiny pre civilizačnú, kultúrnu a mravnú úroveň celej spoločnosti (Krebs a Durdisová, 2010). Krebs hovorí o skupine ľudí, ktorí majú spoločnú históriu, súčasnú realitu a budúce očakávania navzájom prepojených transakčných vzťahov (Krebs, 1980).

Pomerne súhrnnú definíciu podáva Matějček a Langmeier: „Čo je teda rodina? Stručne povedané je to spoločenstvo, kde sa vzdieľa čas, priestor, úzkosť i nádej, kde sa súžitím všetci „učia pre život“, kde všetci dávajú i prijímajú, kde formujú svoju osobnosť a majú možnosť zrieť k múdrosti a kde podstatnou zložkou všetkého je vzájomne vzdielaná a pôsobená radosť“ (Matějček a Langmeier, 1981, s. 220).

1.1.1 Medzioborový pohľad na definíciu rodiny

Problematiku príbuzenských vzťahov z hľadiska antropológie môžeme vyjadriť v štyroch jednoduchých po sebe v poradí nasledujúcich otázkach:

- Koho si môžem vziať?

- Koľko ich môžem mať?
- Kde budeme bývať?
- Ako im budeme hovoriť? (Soukup, 2009)

Najjednoduchšia podstata systému príbuzenstva je v antropológii determinovaná štyrmi základnými princípmi, ktoré sú jadrom každého typu sociálnej organizácie: Ženy majú deti, muži oplodňujú ženy, muži majú obvykle kontrolu nad zdrojmi a spoločnosťou, primárni príbuzní (otec, syn, dcéra, brat, sestra) navzájom neuzavierajú zväzky. (Fox, 1971)

Tieto štyri princípy tak vytvárajú štruktúru, ktorá je uplatniteľná na rodinu. Hovoríme o nej pokiaľ sa jedná o minimálnu jednotku príbuzenstva – základnú rodinu skladajúcu sa z muža, ženy a ich dieťaťa alebo detí, či už žijú spolu alebo nie. (Radcliffe-Brown, 1952)

Vzťah medzi osobami v rodine je základným prvkom a prejavom príbuzenstva a prináležania k rodine. Medzi sociálne vzťahy prvého stupňa radíme 1. Vzťah medzi rodičom a dieťaťom, 2. vzťahy medzi deťmi rovnakých rodičov a 3. Vzťahy medzi rodičmi detí. Vzťahy druhého stupňa spájajú dve základné rodiny prostredníctvom jedného člena, napr. vzťah strýca z matkinej strany k synovcovi. Vzťahy tretieho stupňa sú napr. medzi bratrancami a sesternicami. Týmto spôsobom je možné sledovať vzťahy až n-tého stupňa.

Vzťahy príbuzenstva nekopírujú vzťahy genetického príbuzenstva a niekedy mu až odporujú, čo je hlavným bodom kritiky antropológov voči sociobiológii, ktorá postuluje, že vďaka genetike sa budeme viac prosociálne chovať voči vlastným súrodencom ako bratrancom a sesterniciam. (Sahlins, 1976)

Vzhľadom k tomu, že kultúrne a genetické príbuzenstvo sa v mnohých prípadoch neprekrývajú a ani nemusí existovať povedomie o biologickom príbuzenstve, nie je možné ľudské prosociálne chovanie vysvetliť pomocou princípov príbuzenského výberu. To je možné považovať za argument v prospech definície rodiny podľa Kramera - Kedykoľvek medzi blízkymi ľuďmi existujú intenzívne a kontinuálne psychologické a emocionálne vzťahy môže byť používaný pojem rodina, aj keď ide napr. o nezosobášený pár, náhradnú rodinu (Kramer, 1980)

Za základné charakteristiky rodiny môžeme považovať:

- Citové väzby
- Vzdieľanie súkromia

- Vzájomnú zodpovednosť
- Spoločné plánovanie
- Odovzdávanie hodnôt a tradícií mladšej generácii

Pri naplnení týchto vlastností môžeme u členov hovoriť o rodinnej identite, ktorá predstavuje vedomie kontinuity rodinného života a zahŕňa jedinečný kognitívny, emocionálny a skúsenostný obsah „my ako rodina“

Významný český sociológ hovorí o rodine ako o sociálnom zariadení, ktoré tvorí súkromný priestor, ktorý slúži k reprodukcii spoločnosti a ktorý je do značnej miery krytý voči verejnému a hektickému svetu. Je vyrovnávacím prostredím zmien vo svojom okolí. Jej tvar a vnútorné usporiadanie je nemenné a jej cieľom je ochrana svojich členov. Predpokladá, že rodinou je celá spoločnosť chránená pred zrútením. V kontextu sveta, ktorý rodinu obklopuje je rodina vnímaná ako inštitúcia racionálna, pragmatická, funkčne vertikálne hierarchizovaná a kultúrne obmedzujúca. Zároveň je vnímaná ako zvláštny súkromný svet autenticity, spontaneity, prirodzenej rovnosti a emocionality (Možný, 2006).

1.2 Vývoj rodiny z pohľadu antropológie, sociológie a evolučnej biológie

Podľa Morgana na počiatku dejín ľudstva neexistovala rodina v podobe ako ju poznáme dnes. Toto obdobie nazývali štádium primitívnej promiskuity. V tomto type spoločenstva jediným istým príbuzenským vzťahom bol vzťah matky a dieťaťa. Prevažovali preto matrilinéarne vzťahy. Skrze ženu sa odvodzovala príbuzenská príslušnosť a ženám pravdepodobne prináležala spoločenská vážnosť, úcta a autorita. Toto obdobie sa tiež nazýva obdobím matriarchátu (Morgan, 1954).

Za prvý činiteľ rozvíjania kultúry v rámci spoločenstiev môžeme podľa Claua Léviho-Straussa považovať zákaz incestu. Ten drží poriadok rodiny pohromade. Lévi-Strauss vykreslil dobu úsvitu ľudstva kedy sa ľudia pri výbere partnera už neriadili svojimi inštinktmí, ale ešte neexistovali kultúrne normy, ktoré by túto voľbu upravovali. Hovoríme preto v tej dobe o promiskuite. Cestou z tohto štádia sa stáva výmena žien medzi skupinami. Muži sa vzdali nároku na ženy – sestry zo svojej skupiny, výmenou za ženy z iných skupín. Súčasne s touto výmenou hovoríme tiež o začiatku spolupráce

a záväzkov. Týmto spôsobom sa z prírodného aktu párovania stáva kultúrny akt. (Lévi-Strausse, 1967)

Podľa Morgana, ktorý sa snažil o popísanie rôznych príbuzenských systémov preliterárnych spoločností ako výraz rozdielnych fáz evolúcie kultúry prebiehal vývoj rodiny vo fázach: Promiskuita – komunálna rodina – párové manželstvá – monogamia. Nenájdeme však oporu pre tvrdenie, že monogamia je vrcholnou fázou evolúcie manželstva (Morgan, 1954).

Prvýkrát bola rodina prehlásená za základ spoločnosti okolo roku 450 pred Kr., v rímskom zákonníku, v tzv. Zákone dvanástich tabúl. Korene rodiny ako pojmu teda môžeme hľadať už v praveku a staroveku. V priebehu dejín bol však tento pojem naplňovaný rôznymi obsahmi, ktoré sa môžu líšiť v závislosti na čase a mieste. (Matoušek, 1993)

Ohľadne rodinného práva počas stredoveku môžeme vidieť tendencie k znižovaniu počtu mnohoženských zväzkov. Protipól k tomuto trendu je nová výzva pre cirkev v presadzovaní celibátu pre zasvätené osoby. Rodina sa podobá rodine antickej s tým, že trvá vedúce postavenie muža a podriadená rola ženy, vysoká oddelenosť mužskej a ženskej role. Rodina je tiež viazaná na majetok, nie je teda len spoločenskou jednotkou, ale tiež výrobnou jednotkou a výchovnou inštitúciou.

Na konci 18. storočí môžeme hovoriť o počiatkoch rozpadu patriarchálnej rodiny a to vďaka hnutiu za ženskú emancipáciu. Už poézia 12. storočia ospevovala citový vzťah muža k žene, ale až roku 1791 vydáva v Paríži Olympia de Bourges spis *Práva ženy a občanky* považovaný za prvú artikuláciu vznikajúceho feminizmu. Žiada sa v ňom naprostá rovnosť mužov a žien pred zákonom a tiež právo na úplne slobodnú voľbu manželského partnera určenú čisto citovou náklonnosťou (Matoušek, 1993)

Dôležité zmeny nastávajú na prelome 19. a 20. storočia, kedy začali aj ženy pracovať, niekedy spolu s deťmi. Muž postupne prestával byť jediným živiteľom rodiny, čo viedlo k poklesu jeho prestíže v rodine. Dochádza tak k narušeniu tradične prijímaných rolí, ktoré boli v stredoveku upevňované hlavne kresťanstvom.

1.2.1 Rodina v súčasnosti

Po druhej svetovej vojne dochádza k „baby boomu“ často interpretovanému ako reakcia Európanov na prestáte vojnové utrpenie. Nepredstavoval ale dlhodobý trend a viedol postupne k presadzovaniu individuálnych záujmov nad záujmami rodinnými. Jednou z najradikálnejších zmien predstavoval vynález spoľahlivej ženskej antikoncepcie zhruba v 60. – 70. rokoch 20. storočia. Takto dostali ženy do ruky moc rozhodovať o tom, či budú mať deti alebo nie. S vyrovnávaním pozície muža a ženy v rodine dochádza k jej demokratizácii. S prelínaním rolí prenikla univerzalita aj do vnútorného sveta rodiny, napr. muži sa začali starať o deti a ženy sa viac podieľali na ekonomickom zaistení rodiny (Možný, 1990).

Jan Keller viní z rozpadu tradičnej rodiny centralistický štát, ktorý svojimi zásahmi do kompetencií rodiny spôsobil jej deštrukciu. Zrušenie tradícií znamenal pre socialistickú spoločnosť a jej revolučnú ideológiu rezignáciu na jediný objektívny zreteľ v pohľade na ľudskú spoločnosť – skúsenosť minulých generácií o tom kam viedol ktorý spôsob ľudskej pospolitosti a jej organizácie. Poukazuje tak už na zmeny, ktoré nastávali v dôsledku priemyselnej revolúcie. Tento proces Keller nazýva „vyvlastnenie domácnosti“. Znamenalo to prenos dôležitých funkcií rodiny na štát. Hlavným obratom, ktorý tento proces zmeny pojímania rodiny priniesol, bol posun z pohľadu na rodinu ako organizačnej jednotky smerom na jedinca. Z mocenského hľadiska to bolo výhodné pre byrokratický aparát, avšak menej pre samotnú rodinu, ktorá nielenže strácala vplyv na svojich členov, ale tiež strácala na význame (Keller, 1995).

Vplyvom kresťanskej spoločnosti mala rodina dlhú dobu monopol na tzv. „legitímny sex“, ktorý postupne zaniká a predmanželský sex sa stáva všeobecne legitímnym. Dôsledkom zvyšujúceho sa počtu nemanželských detí od počiatku 70. rokov rodina tiež stráca svoj monopol na legitímáciu plodenia detí. Hans Jonas hovorí, že do tohto obdobia sa hovorilo o etike povinnosti, ktorá vymedzovala očakávané role pre muža a ženu, manželstvo a rodičovstvo (Jonas, 1997). Rozvoľňovaním rodiny a rolí vo vnútri nej sa od tejto etiky upúšťalo. Vplyvom etiky povinnosti bola spoločnosť tým mechanizmom, ktorý udržoval rodinu po hromade. Bolo očakávané, že žena sa bude starať o svoje deti, že manželia a rodičia zostanú vo zväzku. Nesplnenie týchto očakávaní predstavovalo vystavenie sa nepríjemným následkom – odmietnutie tohto jednanja spoločnosťou, ako forma sociálnej kontroly.

Do popredia sa preto dostáva otázka zodpovednosti smerom k budúcnosti, zodpovednosť z a to, čo je potreba vykonať pre zachovanie ľudského rodu, prírody apod. Podľa môjho názoru to neznamená, že si jednotlivci nemôžu zachovať etiku povinnosti v tom zmysle ako bola prijímaná v minulosti, musia si ale byť vedomý, že majoritná spoločnosť sa bude riadiť etikou zodpovednosti miesto toho, aby sa riadila podľa stanovených rolí v rodine a manželstve.

V rámci kresťanskej tradície bolo manželstvo pojímané ako celoživotný záväzok. Trvalosť rodiny bola garantovaná imperatívom: „Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje.“ Mt 19, 6. Toto pojetie je postupne substituované chápaním manželstva ako právnej zmluvy vypovedateľnej ktoroukoľvek z oboch zmluvných strán. Na rozdiel od manželstva však rodičovstvo nie je možné rozlúčiť.

Povojnová československá spoločnosť vzhľadom k politickým a ekonomickým podmienkam vnímala rodinu ako hlavnú oblasť možnej sebarealizácie. Trávenie času s manželkou, manželom a deťmi predstavovalo bezpečný rámec sebarealizácie, zároveň relatívne obmedzené možnosti sebarealizácie v profesných sférach umožňovali zamerať sa viac na osobné vzťahy miesto pracovných. Zároveň povojnový „baby boom“, ktorý bol prítomný tiež v Československu mohol byť dôvodom väčšej potreby následne venovať potrebný čas novej generácii. Rozvoľňovanie predstavy o nutnosti vydržať v zväzku do konca života jedného z partnerov viedlo k zmenám formy zväzkov i z právneho hľadiska, čím boli umožnené rozvody. Zväzky uzatvorené v nízkom veku často z dôvodu tehotenstva partnerky však nasvedčujú tomu, že narodenie dieťaťa mimo rodinu stále nebolo spoločnosťou dostatočne prijímané. Zároveň sa jedná o dobu, kedy ešte nebola dostatočne rozvinutá sexuálna osveta.

V posledných desaťročiach, kedy hovoríme o postmodernej dobe rovnako ako aj o postmodernej rodine je možné poukázať na niekoľko procesov, ktorými rodina prechádza:

- Demokratizácia rodinných vzťahov – zrovnoprávňovanie vzťahov z hľadiska pohlavného ako aj generačného v rámci prechodu od patriarchátu a podriadenosti detí a ženy mužovi k vzťahom moderným
- Individualizácia rodinných vzťahov – vzťahy prevažne volené a utvárané slobodným výberom jednotlivca vyplývajúce z vzájomnej diskusie začínajú prevládať nad vzťahmi danými a prioritne určenými pôvodom človeka
- Dynamizácia rodiny – väčšia otvorenosť, prístupnosť a adaptabilita na zmeny, ktoré prináša vývoj spoločnosti a tiež zmeny v individuálnom vývoji človeka

- Pluralizácia rodinných štruktúr a foriem – nadväzujúc na predchádzajúce rodinné procesy rodina utvára širšiu a komplikovanejšiu paletu rodinných vzťahov a zväčšuje počet rodinných štruktúr riadiac sa novými a vlastnými vzorcami správania (Guráň, 1997).

V súčasnej spoločnosti sa rodina stretáva s procesmi emocionalizácie, privatizácie, sekularizácie a individualizácie (Torres aj., 2007). Tieto procesy neprinášajú fragmentarizáciu, ale vedú k ponuke množstva odlišných foriem života rodiny, ktoré nutne vedú k prehodnocovaniu zabehnutých foriem myslenia o základoch rodiny a spôsobe života v nej. Hodnota rodiny zostáva ako absolútna priorita v osobnom živote bežného Európana. Hodnota rodiny v Európe sa ale nevzťahuje k náboženským hodnotám. Najväčšia váha je dávaná priateľstvu a jej požívaniu v úzkom spojení s prácou. Nakoniec môžeme zhrnúť, že spôsob života v modernej rodine nadobúda pluralistické vzorce a čoraz viac sú odmietané tradičné vzory, ktoré zdôrazňujú autoritárstvo, patriarchát a inštitucionálne rysy rodinných vzťahov. Väčší dôraz sa dáva emocionálnym dimenziám vzťahovania sa, sebanaplneniu, osobnej pohode v rámci rodiny, rodovej rovnosti bez dôrazu na myšlienku plodenia detí (Torres aj., 2007).

1.3 Psychológia rodiny

História oboru psychológie rodiny je úzko spojená s vývojom v americkej psychológii, napríklad pod vplyvom práce Murrayho Bowena a Michaela E. Kerra. V nej sa v priebehu 80. rokov 20. storočia vydeľuje a zasahuje aj do medzinárodných aktivít. Dozvuky tohto diania sa k nám však dostali až oneskorene. V Čechách ako prvý na túto tému upozornil P. Říčan v článku *Psychologie rodiny – obor ve stavu zrodu v Českoslovenké psychológii* roku 1991 a po desiatich rokoch vyšlo prvé vydanie tejto knihy (Říčan, 1991). Psychológia rodiny neustále prechádza vývojom, čo jej dáva špecificky sa meniacu tvárnosť.

Integrujúci model podľa Plaňavi (Plaňava, 2000) rozlišuje 4 základné komponenty rodinného fungovania: štruktúru rodiny, intimitu, osobnú autonómiu a hodnotovú orientáciu vrátane postojov. Jedinečnosť pojmánia vzťahov v rozmeroch týchto komponentov potom definuje jedinečnosť súžitia v danej rodine. Vekové a rodové rozdiely spolu so súrodeneckou konšteláciou a medzigeneračnými vzťahmi predstavujú štruktúru rodiny. Hĺbka a intenzita vzťahov sa vzťahuje k intímite zažívanej v jej vnútri. Osobná autonómia je tendencia smerujúca k zbaveniu sa závislosti v rámci vývoja členov rodiny. Bez osobnej autonómie u rodičov je pre deti náročné dosiahnuť vlastnej autonómie. Emocionálna nezávislosť na rodičoch je jedným zo znakov osobnej

autonómie a jedným z predpokladov separovania sa detí od rodičov a založenia si vlastnej existencie vo vlastnej rodine. Výchova je prostriedkom prenosu kultúry z rodičovskej tradície, čo sa nededí génmi. Hodnotová orientácia a postoje v rozličných oblastiach sú formujúce pre spôsob výchovy a tiež vplývajú na pripravenosť a formu budúcich rozhodnutí dieťaťa ako samostatnej bytosti. Za svoje postoje rovnako ako za ich formovanie nesú rodičia zodpovednosť, ktorej ovocie nachádzajú v dobrom prípade v živote svojich detí. Túto zodpovednosť zároveň prenášajú na deti, ktoré sú vychované a niekedy poznačené postojmi svojich rodičov a nesú si ich ďalej do života.

Plaňava (Plaňava, 2000) ďalej hovorí o dvoch najdôležitejších procesoch v živote rodiny a to o dynamike a komunikácii v rodine, ktoré spoluzakladajú a vytvárajú možnosti vzťahov a ich rozvíjania. Dynamika vzťahov, ich štruktúra a intenzita hovorí o jedinečnom zložení a forme zostavenia rodiny ako žijúceho procesu. Úroveň komunikácie v rodine následne hovorí o spôsobe a efektívite vzájomného vzťahovania sa členov rodiny o vychádzaní v ústrety ich potrebám a to nie len v otázkach výchovy a vzťahov. Jedná sa tu o efektívne zvládanie nárokov bežného života a schopnosť jej členov reflektovať dianie, zdieľať strasti i radosti a podieľať sa na súčasnom aj budúcom chode domácnosti i vlastného života mimo rodinu. Tieto dva procesy v rodine by mali byť dostatočne obsadené vo všetkých základných funkciách rodiny. Biologicko-reprodukčná funkcia je základným predpokladom splodenia potomstva, teda vytvorenia rodiny. Zdokonaľovanie rodičovskej role zahŕňa tiež prípravu detí na možné rodičovstvo, jeho prijatie a zveľaďovanie. Ekonomicko-zabezpečovacia funkcia hovorí o schopnosti a potrebe dostatočne zabezpečovať rodinu po materiálnej stránke a cez ňu dospievať k podmienkam pre ďalšie sféry v živote rodiny. Socializačne-výchovná funkcia sa vzťahuje už k samotným potomkom. Podľa môjho názoru by sa nemalo zabúdať na podporovanie manželského vzťahu, bez ktorého je malý základ pre dostačujúcu schopnosť naplňovať socializačné a výchovné prvky rodičovstva. Paradoxom je, že rodičovstvo neukotvené v manželstve alebo partnerstve má malé základy, ale zatiaľ čo manželstvo sa dá rozlúčiť, rodičovstvo nie. Posledná, emocionálna funkcia rodiny je nevyhnutná pre výchovu detí, je ale tiež nevyhnutná pre život ktoréhokolvek člena rodiny – rodiča, dieťa, starého rodiča...

Baštecká hovorí o troch základných pilieroch rodinného fungovania a to o súdržnosti rodiny – kohézii, adaptabilite – prispôsobivosti, flexibilitate a o komunikácii (Baštecká, 2009). Bezpečné vytváranie pevných vzťahov a ich flexibilné udržiavanie s fungujúcim kontaktom medzi jej členmi tak vytvára základ rodiny. Zrelosť rodiny je potom posudzovaná podľa schopnosti rodiny zvládať nároky okolitého sveta a vytvárať v jej kruhu bezpečné ale nie rigidné alebo uzatvorené prostredie, prijímať spätnú väzbu

od okolia a zároveň formovať jej fungovanie podľa špecifických potrieb každého člena podľa jeho veku a jeho osobnostných nárokov (Baštecká, 2009).

Môj osobný názor je, že výchova dieťaťa v rodine je prínosnejšia a výhodnejšia v porovnaní s výchovou mimo rodinu. Matějček (Matějček, 1986) uvádza niekoľko bodov v prospech tejto hypotézy. V rodine je možné vzájomne uspokojovať psychické potreby jej členov a prítomnosť kladne koncipovaných a vrelých vzťahov je vhodná pre vývoj dieťaťa. Rodina ďalej ponúka trvalé a hlboké citové vzťahy, ktoré sú pre dieťa nezmazateľné a predstavujú bezpečnú kotvu v porovnaní s okolitým svetom. Rodina spoločne plánuje svoju budúcnosť a predstavuje bezpečie v prípade možných životných problémov a kríz. Vzdelávanie spoločného času, priestoru a súkromia je dôležitým bodom pre schopnosť nadväzovať a orientovať sa vo vzťahoch a spolužití. Tiež je nevyhnutné pre naučenie sa vychádzať v ústrety nárokom k okolitému svetu. Bez tohto základu je pre dieťa ťažšie následne sa separovať, pretože vzťahy nadviazané v detstve predstavujú základný vzor pre nadväzovanie vzťahov v dospelosti. Rodina vytvára základný model sociálnych vzťahov. Pokiaľ je tento model nefunkčný, v neskoršom veku dieťaťa je veľmi náročné ho doplniť alebo rekonštruovať.

Podľa Sahlinsa medzi sociálne vzťahy prvého stupňa radíme vzťah medzi rodičom a dieťaťom. Pri výchove ale u toho vzťahu hovoríme o tzv. dvojsmernom pôsobení. Nie len od rodičov k deťom, ale tiež od detí k rodičom (Sahlins, 1976). Každým ďalším dieťaťom a každým ďalším novým vývojovým stupňom detí sa rodičia učia novým kompetenciám a musia neustále prehodnocovať svoje pôsobenie. Zároveň sa rastúcim vekom detí vyrovnávajú schopnosti a kompetencie rodičov a detí, z čoho rodičia v neskoršom veku môžu čerpať. Rodina predstavuje model, ktorý ponúka možnosť života, vývoja a rastu jej členov pomocou vzájomného súžitia. Pri výchove mimo rodinu môže výchova sklznúť k vychovávateľskej technológii, často nevhodnej pre zdravý vývoj jedinca. Zdravá rodina, teda rodina s pevnými ale flexibilnými hranicami umožňuje zdravý vývoj svedomia detí, ktoré je mimo rodinu upevňované, kontrolované ale tiež niekedy strpčované vonkajšou sociálnou kontrolou. Bez bezpečného kruhu rodiny nie je pre jej členov plne možné učiť sa a zároveň overovať si naučené, zdravo sa vzdelávať a prispôbovať vonkajším princípom fungovania.

Keď hovoríme o rodine, je možné si ju predstavovať v rôznych podobách vzájomného súžitia, ktoré následne determinujú jej dynamiku vzťahov a spôsob komunikácie. Základná alebo nukleárna rodina predstavuje rodičov a deti žijúcich v jednej domácnosti. V prípade neúplnej rodiny môžeme hovoriť o rodine vedenej jedným rodičom, alebo o rodine po rozvode, či úmrtí jedného z partnerov/manželov. Rodina môže mať vlastné alebo nevlastné deti, prípadne aj deti doplnené z druhého, či

tretieho zväzku rodičov. V súčasnej dobe sa často objavujú rodiny založené na nezosobášenom súžití alebo rodiny bezdetné. Výnimkami ale tiež súčasnou snahou sú napokon rodiny náhradné a tiež rodiny etnicky zmiešané. Žiadna z týchto charakteristík rodinného súžitia ale nehovorí o funkčnosti, či nefunkčnosti vybranej rodiny (Baštecká, 2009). Rodina prechádza svojimi vývojovými úlohami a fázami. Okrem nich sa ale každá rodina stretáva aj s nenormatívnymi vplyvmi ako sú úrazy, katastrofy, rozchody apod. To ako sa rodina so všetkými vplyvmi vyrovnáva a ako sú v rodine uspokojované potreby jednotlivých členov sa výrazne premieta do ich celkovej spokojnosti a pocitu naplnenia života.

1.3.1 Zdravé fungovanie rodiny – rodinná resiliencia

Pre určovanie zdravého fungovania rodiny je potrebné stanoviť východzie kritéria pre toto posudzovanie. Výsledná miera resiliencie je potom utváraná vzhľadom k daným kritériám. Bežné biologické rodiny nie sú často prístupné skúmaniu a neexistuje ani jediný „správny“ model zdravého rodinného fungovania. Môžeme ale stanoviť niektoré zložky optimálneho rodinného súžitia. Patria sem jasná a flexibilná štruktúra rodiny, zhodné alebo zlučiteľné hodnotové orientácie, intimita vyžadovaná osobnou autonómiou, adekvátne reagovanie na požiadavky v jednotlivých fázach životného cyklu rodiny a jasná, nezraňujúca komunikácia.

Hlavnou charakteristikou funkčnej rodiny nie je absencia problémov, ale účinný spôsob ich zvládania. Sauber (Sauber aj., 1993) popisuje rodinné fungovanie ako schopnosť fungovať v štyroch základných oblastiach:

- Osobné fungovanie – spokojnosť členov v ich roliach a pozíciách v rodine
- Manželské (partnerské) fungovanie – vzájomný súlad manželov a tiež spokojnosť v sexuálnej oblasti
- Rodičovské fungovanie – zodpovedné fungovanie v rámci výchovy detí a zažívanie pocitu obohatenia rolou rodiča
- Socioekonomické fungovanie – zodpovedajúca úroveň rodiny a sociálne začlenenie do sociálnej podpornej siete

Sobotková píše v článku *Odolná a funkční rodina* o viacerých aspektoch, ktoré ovplyvňujú kvalitu rodinného života (Sobotková, 2003b). Dva nosné princípy sú súdržnosť rodiny a jej adaptabilita. Súdržnosť, tiež kohézia súvisí s rodinnou intimitou, blízkosťou a spolunáležitosťou. Dôležitá je aj osobná autonómia jej členov, ktorá

súdržnosť vyvažuje. Sobotková hovorí o dostredivých (centripetálnych) a odstredivých (centrifugálnych) silách v rodine, ktoré navzájom vytvárajú rovnováhu. Táto rovnováha má ale iné formy v rôznych životných cykloch rodiny (Sobotková, 2003b). Miera adaptability rodiny ako druhý nosný pilier je schopnosťou rodiny prispôbovať sa požiadavkám rodiny aj okolia v meniacich sa požiadavkách a nárokoch života. Táto schopnosť je viac vyžadovaná napríklad v problémových rodinách, alebo v rodinách so špeciálnymi požiadavkami ako napríklad v prípade postihnutého dieťaťa. Rodina musí počítať s nutnosťou zvládania stresorov v rôznych oblastiach a musí hľadať možné spôsoby počínania si v náročných životných situáciách či už cez vlastné možnosti, alebo tiež pomocou sociálnej podpory alebo psychosociálnej siete. Neschopnosť adaptácie sa prejavuje v rigidnom zotrvávaní na starých a nefunkčných vzorcoch, čo vedie k pretrvávaniu prípadne zhoršovaniu sa prítomných problémov.

Olson vo svojom Cirkumplexnom modeli rodinných vzťahov hovorí popri dimenzii kohézie – emocionálnom prepojení jej členov a adaptabilite – schopnosti prispôbovať sa vnútorným a vonkajším podmienkam svojho vývoja o tretej dimenzii, a to o komunikácii. Pomocou komunikácie sa realizujú obe predchádzajúce dve dimenzie a vďaka nej je aj možná zmena v priebehu času. Tento model spočíva v prepojení štyroch úrovní kohézie so štyrmi úrovňami adaptability, čím vzniká 16 rodinných typov, kde štyri sú centrálné umiestnené – vyvážené a sú definované ako normálne. Osem typov je stredových a štyri typy sú považované za dysfunkčné (Olson, 1993).

W.R. Beavers vo svojom Systémovom modeli rozlišuje tri skupiny rodín podľa úrovne fungovania (Sobotková, 2007). Rodiny rozdelil na zdravé, stredné (priemerné) a dysfunkčné, pritom z hľadiska vzťahov rodiny k okolitému svetu prebral od Olsona tiež rozlíšenie dvoch okrajových typov rodiny: centripetálnych, kde členovia očakávajú a vyhľadávajú uspokojovanie potrieb výlučne v rodine a centrifugálnych, kde sa členovia naopak zameriavajú na okolitý svet. Zdravá rodina by následne mala obsahovať obe z týchto tendencií. Tento model predstavuje kritiku voči Cirkumplexnému modelu rodinných vzťahov podľa Olsona.

Témou reorganizácie rodiny a masívnych rodinných zmien sa zaoberal Reiss vo svojej konštruktivistickej teórii rodinnej zmeny (Reiss, 1981). Reiss predpokladá, že rodinné paradigma sa mení iba ako reakcia na rodinnú dezorganizáciu, ktorá nastáva po tom, čo za existencie pôvodného paradigmatu rodina nezvládla krízovú situáciu. Táto typológia predpokladá tri typy rodín: rodiny citlivé na zhodu a súlad („consensus-sensitive“), rodiny citlivé na prostredie („environment-sensitive“) a rodiny citlivé na

interpersonálnu vzdialenosť („interpersonal-sensitive“). Reiss rodiny nerozdeľuje na funkčné a dysfunkčné, pretože neuznáva apriorné hodnotenia ohľadne zdravia a nemoci.

Ďalšia typológia v skupine tzv. procesuálnych typológií je Rodinný model FIRO („Fundamental interpersonal relations orientation“), v ktorej W. Doherty tvrdí, že tri základné kategórie modelu – inklúzia, kontrola a intimita predstavujú tri piliere rodinnej interakcie (Doherty, 1991). Inklúzia predstavuje interakcie, ktoré sa vzťahujú k väzbám a organizácii, kontrola predstavuje interakcie vzťahujúce sa k vplyvu a moci v priebehu konfliktov a intimita je interakcia vzťahujúca sa k sebeotvoreniu a blízkym osobám. Intimita je pri tom závislá na úspešnom zvládaní otázky kontroly. Na vrchole stojí inklúzia ako priorita pre úspešný priebeh rodinných zmien. Sekvenciu inklúzia-kontrola-intimita je možné chápať ako dlhodobý vývojový proces odohrávajúci sa v rodinnom systéme a je predpokladom pre rozvíjanie vzťahov v priebehu rodinnej histórie (Doherty, 1991).

Dôležité informácie poskytli výskumy N.B. Epsteina (Epstein, 1982), kde Epstein hovorí, že premenné v oblasti organizácie a štruktúry v rodine rovnako ako transakcie medzi členmi sú z hľadiska fungovania významnejšie než intrapsychické premenné, tzn. že vzájomné vzťahy a interakcie sa považujú za dôležitejšie ako individuálne deficity. Podľa Epsteina je najzákladnejšou aktivitou rodiny a nadriadeným cieľom plnenie úloh. Práve skrz proces plnenia úloh rodina viac či menej úspešne dosahuje ciele ako sociálna skupina. Tieto ciele zahrňujú toleranciu k prekračujúcemu vývoju všetkých členov rodiny, poskytovanie bezpečia, zaisťovanie dostatočnej súdržnosti k udržaniu rodiny ako jednotky a efektívne fungovanie rodiny ako súčasť širšieho sociálneho kontextu (Sobotková, 2007).

Medzi ďalšie schémy rodinných vzťahových typov patrí presvedčenie o rodinných vzťahoch podľa Zatloukala. Rodinné presvedčenia hrajú podľa jej autorov zásadnú rolu v živote rodiny. Sú jadrom dvoch rodinných orientácií, ktoré určujú ako navzájom členovia komunikujú a tým i to ako spolu vlastne žijú. Jedná sa o orientáciu na rozhovor a orientáciu na konformitu (Zatloukal, 2006).

V rodinách, ktoré sú silne orientované na rozhovor je komunikácia medzi členmi častá, voľná, spontánna a príliš neobmedzovaná na čas strávený komunikovaním alebo voľbou témy. Rodiny každé rozhodnutie spoločne diskutujú a sú presvedčení, že otvorená a častá komunikácia je základom spokojného a hodnotného rodinného života a s tým sa spája i presvedčenie, že komunikácia v rodine je kľúčová pri výchove a socializácii. Rodiny, ktoré sú minimálne orientované na rozhovor naopak komunikujú menej často a býva iba niekoľko tém, ktoré sú diskutované celou rodinou. Je to porovnateľne menšie

zdieľanie individuálnych osobných zážitkov, činností, myšlienok a pocitov ako u rodín s vysokou orientáciou na rozhovor. Rodinné rozhodnutia nie je možné považovať za spoločné a sú väčšinou mocensky presadzované. S minimálnou orientáciou na rozhovor sa spája presvedčenie, že otvorené a časté zdieľanie myšlienok, názorov, hodnôt a pocitov nie je nevyhnutné pre fungovanie rodiny.

Orientácia na konformitu hovorí o potrebe rodiny dávať dôraz na jednotu postojov hodnôt a presvedčení. Rodiny, u ktorých je typická silná orientácia na konformitu sú špecifické takými interakciami, ktoré zdôrazňujú totožnosť postojov, harmóniu, vyhýbanie sa konfliktom a vzájomnú závislosť členov rodiny. Vo vzťahu rodičov a detí je typická akcentovaná poslušnosť voči rodičom a iným dospelým. Takto je charakterizovaná tzv. tradičná rodinná kultúra, teda, že rodina má držať pospolu a má v nej byť hierarchická štruktúra. Tiež sú tu viac preferované vzťahy v rámci rodiny pred vzťahmi mimo nej a podriaďovanie osobných zájmov zájmom celej rodiny. V rodinách, kde je orientácia na konformitu slabá je preferovaná rovnosť všetkých jej členov, rozdielnosť názorov a rešpektovanie ich rôznosti. Dá sa tu tiež hovoriť o nedôvere v tradičné hodnoty rodinnej kultúry. Je tu presvedčenie o potrebe rozvoľnenia rodinnej štruktúry, neznamená to ale absolútnu demokratizáciu. Preferuje sa tu individuálny osobný rozvoj jej členov aj keby to malo zasahovať do rodinnej štruktúry (Zatloukal, 2006).

Pomocou týchto dvoch orientácií alebo tiež dimenzií je možné potom vytvoriť štyri typy rodín podľa fungovania a vzájomného ovplyvňovania sa v týchto dvoch dimenziách a to rodinu akceptujúcu, afiliačnú, individualistickú a autoritársku.

Rodina akceptujúca je charakteristická vysokou orientáciou na rozhovor a nízkou na konformitu. Pod akceptáciou tu rozumieme prijímanie toho druhého v jeho jedinečnosti a odlišnosti spolu s rešpektovaním svojej vlastnej individuality. Vysoká miera komunikácia zaisťuje toleranciu a vo veľkej miere aj porozumenie a pochopenie. Takéto spolužitie by sa dalo definovať vetou: „Hlavne keď sa všetci máme radi a rešpektujeme sa.“

Individualistická rodina sa orientuje v malej miere na rozhovor aj na konformitu, čo vytvára atmosféru slobodného priestoru pre členov rodiny k tomu, aby mali „svoj život“ s malou mierou vzájomnej komunikácie a častým trávením času mimo priestor rodiny s vlastnými koníčkami, záujmami, priateľmi a cieľmi. Individuálne ciele sú tolerované bez toho, aby boli rodinou prediskutované a pochopené. O takejto rodine sa dá hovoriť: „Ja robím svoje a ty rob tiež svoje. Nie som na svete preto, aby som žil podľa

tvojich očakávaní a ty tu tiež nie si preto, aby si žil podľa mojich. Ty si ty a ja som ja. Ak by sme našli jeden druhého tak je to krásne, ak nie, nedá sa nič robiť.

Afiliačná rodina sa vyznačuje vysokou mierou orientácie na rozhovor a tak i na konformitu, teda častou komunikáciou a zdieľaním pocitov, postojov, hodnôt a názorov súčasne so snahou o udržiavanie súdržnosti rodiny vymedzujúc sa proti okolitému svetu a vyhýbaniu sa konfliktom a upevňovaniu vzťahov pomocou zdieľania podobných postojov, pocitov, hodnôt a názorov. Vyjadrenie, ktoré charakterizuje takúto rodinu by sa dalo nájsť v knihe Genezis (Gn 1, 18): „Nie je dobre človeku samotnému.“

Autoritárska rodina má pri nízkej miere orientácie na rozhovor vysokú orientáciu na konformitu. Vzhľadom k tomu, že tu nie je preferovaná otvorená komunikácia medzi členmi môže tu panovať mocenský tlak tých, ktorí majú autoritu ku konformite – prispôsobovaní sa. V centre tak nestoja samotní ľudia, ale úlohy a ciele. V extrémnom prípade sa môže jednať o spôsob fungovania rodiny na hesle: „Účel svetí prostriedky.“

Pri popise jednotlivých typov rodiny boli použité isté hodnotiace formulácie, ktoré môžu naznačovať možnú vhodnosť a nevhodnosť typov rodín pre život jej členov, čo nie je možné objektívne zhodnotiť jednak vplyvom osobnej skúsenosti a presvedčenia hodnotiteľa a tiež na základe toho, že skutočnosť týchto typov nemôže byť tak čierno-biela, ako bolo snahou ukázať pre jednoznačné predstavenie týchto typov. Každý zmieneny typ má svoje kladné stránky, úskalia a potencionálne zdroje problémov, preto nie je možné hovoriť o funkčnosti alebo nefunkčnosti jednotlivých typov rodín.

1.3.2 Zdroje rodinnej resiliencie

K prirodzeným fázam rodinného života patria tiež krízy a predstavujú dočasné zhoršenie rodinného fungovania s nádejou na jej zlepšenie, prípadne zmenu. Môžu byť ale tiež predstupňom trvalejšieho stavu rodinnej dysfunkcie (Špatenková, 2004). V súvislosti so zvládaním každodenných nárokov a mimoriadnych stresorov v rodine sa píše o rodinnej resiliencii, ktorá predstavuje jej odolnosť a vnútornú silu. Model rodinnej resiliencie bol vypracovaný v 90. rokoch 20. storočia tímom Hamiltona McCubbina z Centra rodinných štúdií na Univerzite vo Wisconsin – Madison (McCubbin aj., 1996).

Medzi faktory ovplyvňujúce to, do akej miery je rodina resilientná môžeme radiť:

- Závažnosť stresoru ovplyvňujúci stabilitu rodiny spolu s výškou nárokov vzhľadom k reálnym možnostiam rodiny
- Zraniteľnosť (vulnerabilita) rodiny daná predovšetkým interpersonálnymi vzťahmi a organizačnou štruktúrou rodiny
- Typ rodinného fungovania, kde najpriaznivejšie sú flexibilné vzorce chovania s bezpečnými citovými väzbami
- Zdroje odolnosti rodiny –hmotné i psychosociálne. Medzi vonkajšie zdroje radíme sociálnu podpornú sieť, socioekonomickú stabilitu a kultúrnu úroveň rodiny. Vnútorne zdroje delíme na rodinné – systémové (ako sú súdržnosť a flexibilita rodiny, zdieľaná duchovná orientácia, jasná komunikácia, jasné tradície, rodinná organizácia a pravidlá) a na zdroje osobné – individuálne (inteligencia, znalosti a schopnosti jednotlivých členov rodiny, fyzické a psychické zdravie, sebedôvera a pozitívne sebepojatie, pocit zmysluplnosti života, pocit zakorenenosti a odovzdanosti určitým hodnotám a aktívne prijímanie životných výziev).
- Spôsob ako rodina hodnotí a interpretuje stresovú situáciu – pri prijímaní stresoru ako výzvy sú vyššie predpoklady pre jej zvládnutie
- Stratégie riešenia problémov v rodine (problem solving skills) – rodinné organizovanie a spolupracovanie, rozvinutie konštruktívnych vzorcov komunikácie
- Stratégie zvládania ťažkostí (coping styles) – to, čo rodina robí, ide o prostriedky k získavaniu a využívaniu zdrojov odolnosti rodiny. Neefektívnymi sa ukazuje únik pred problémom a pasivita
- Osobnosť rodičov je zo všetkých faktorov najdôležitejší. (Sobotková, 2003a)

Výskumne bolo kvantitatívne aj kvalitatívne sledovaných množstvo typov rodinných štruktúr, vzťahov a procesov a to aj interkultúrne. Týmto spôsobom bolo stanovených 6 hlavných prvkov rodinných zdrojov a síl (Jorgensen a Mancini, 2013):

- Pochvala a citové vzťahy, skrz ktoré členovia na seba psychologicky pôsobia a vzájomne budujú pozitívne vzťahy. Jedná sa napríklad o pochvaly za „neviditeľnú prácu“ - pranie, upratovanie atď.
- Pozitívna komunikácia – vzájomné zdieľanie svojich životných chvíľ a záujem o druhého, počúvanie a rešpektovanie, otvorená, osobná a nezraňujúca diskusia, vyjednávanie výhodné pre obe strany.
- Príjemný čas strávený spolu je často prioritou a zdrojom vnútornej sily rodiny a spôsob trávenia voľného času odráža životný štýl rodiny. Spoločne strávený čas

rozvíja rodinu po všetkých stránkach a je hodnotnejší ako peniaze, autá, domy a prepracované dovolenky.

- Závazok, ktorý voči sebe členovia držia ako jednotná rodina sa odráža do ochoty investovať čas a energiu do spoločného blaha a vzájomnej podpory. Týmto spôsobom môžu členovia dávať svoju rodinu na prvé miesto a tak podporovať jej stabilitu.
- Úspešné zvládanie stresu a kríz zahrňuje kreatívne riešenie problémov v rozmeroch rodič-dieťa, dieťa-dieťa a manželia navzájom. Môžu mať množstvo hádok a problémov, ale ide o schopnosť zvládať ich rýchlo. Patrí se aj schopnosť predchádzať vzniku problémov a združovanie sa k ich riešeniu.
- Závazok k spirituálnemu životu a životnému štýlu zahrňuje, uvedomovanie si Boha, prenos hodnôt a zmyslu. Dá sa hovoriť aj o optimizme v živote, jednoty so svetom, spoločných hodnotách alebo viere v Boha. Spiritualita zveľaduje cnosti ako sú odpustenie, trpezlivosť, solidarita a zvládanie hnevu. Nachádzanie sily, komfortu a cesty zložitou svetom skrz kultúrne a náboženské tradície je typické pre rodiny. Rituály a ceremónie zjednodušujú prechod významnými vývojovými zmenami a umožňujú nadväzovanie vzťahov vo väčšej komunite ako prístup ku kultúrnemu dedičstvu. Spirituálne zdroje, ktoré rodina môže čerpať v hlboké viere, modlitba, meditácie a afiliácia môžu byť zdrojom resiliencie v kontexte zvládania utrpenia, nespravodlivosti a nezmysluplnosti (Jorgensen a Mancini, 2013).

Paradoxom resiliencie je, že najhoršie časy môžu priniesť aj to najlepšie. Kríza môže zveľadiť učenie a transformáciu v nevídaných smeroch. Resilientní jedinci a rodiny často vychádzajú z náročných kríz s jasnejším morálnym kompasom a zvýšeným zmyslom v živote získavajúc cit pre potreby druhých (Coles, 1997).

2 RODIČOVSTVO

Základom pre vznik rodiny, teda v jej tradičnom pojatí je manželstvo – inštitucionalizované súžitie dvoch, prípadne v niektorých kultúrach viacero jedincov. Deti, ktoré sa v manželstve rodia sú akceptované ako potomkovia manželov. Zatiaľ čo manželstvo je možné rozlúčiť, rodičovstva sa človek zbaviť nemôže a je to úloha do konca svojho života, alebo života dieťaťa. V našej kultúre je rozšírená monogamia, ale kultúrni antropológovia hovoria o skrytej polygamii. Rozvod a následné uzavretie druhého zväzku de facto v mnohých prípadoch znamená súžitie s viacerými partnermi v živote jedinca. Dá sa preto hovoriť aj o sériovej polygamii. Vďaka tomuto modelu sa rodičmi stávajú nie len biologickí rodičia, ale tiež nevlastní rodičia.

Šulová definuje rodičovstvo ako trvalý vzťah medzi dieťaťom a jeho opatrovateľom, pri čom je možné rozlíšiť rodičovstvo biologické a psychosociálne. Takéto pojmávanie rodičovstva je dosť široké, aby sa do neho vošli všetky možné formy rodinného súžitia (Šulová, 2007).

O psychologickom prijatí dieťaťa a prijatí svojho miesta rodiča rozhodujú rodičovské postoje. Nie sú závislé na našom vedomí, ale utvárajú sa počas celého predchádzajúceho života. Závisia na skúsenostiach, ktoré si jedinec odniesol zo svojej primárnej rodiny a tiež na pojmávaní genderových rolí a predstavy o svojom budúcom rodičovstve – otcovstve, materstve. Úlohou rodičov je prijať svoje dieťa, ale tiež seba v novej roli rodinného vychovávateľa. Táto úloha je otázkou rodičovskej identity.

Miera, do akej sú rodičia oprávnení vyžadovať po deťoch prevzatie hodnotovej orientácie a za pomoci akých prostriedkov toho dosahujú sa interkultúrne líši. V našich zemepisných šírkach sa rozlišujú dva základné princípy – tradičná koncepcia a liberálna koncepcia (Možný, 2006).

Tradičná koncepcia umožňuje rodičom odovzdávať deťom ich hodnotový systém a to za pomoci takých prostriedkov ako uznávajú za vhodné. Tiež to umožňuje rodičom zamedziť ich deťom kontakt s hodnotami v okolitom svete, s ktorými nesúhlasia. Táto koncepcia silne podporuje súdržnosť rodiny a omezuje voľbu samotného dieťaťa, čo môže viesť k autoritárskej výchove. Modernejšou variantou je koncepcia demokratická, ktorá sa tiež vyznačuje povinnosťou detí uznávať hodnoty rodičov, ale je tu priestor pre diskusiu nad inými hodnotami. Tak dochádza k internalizácii spoločne uznávaných noriem a nie iba k ich vynucovaniu.

Liberálna koncepcia je založená na tom, že rodičia nezasahujú do výberu hodnotovej orientácie a nevyberajú správny život pre svoje deti. Je iba na dieťati, ako spoločenské normy a hodnoty sa pre svoj život zvolí. Úlohou rodiča je iba chrániť dieťa pred vplyvmi, ktoré by mu bránili v možnosti voľby. Táto koncepcia otvára sociálnu dynamiku, ale rozvoľňuje rodinu do tej miery, že zoslabuje porozumenie medzi generáciami. Je aj umiernená liberálna koncepcia, ktorá nebráni rodičom zdieľať svoje hodnoty pred deťmi, ale od určitého veku dáva deťom plnú možnosť vlastnej voľby na základe svojho úsudku, keď už k nemu dozreje a je schopné sa zoznamovať s normami ostatných spoločenských skupín.

2.1 Rodičovstvo v kontexte vzťahov

Napriek tomu, že je rodičovstvo vnímané rôzne v rôznych kultúrach a vzťahových kontextoch, je často popisované ako činnosti rodičov aplikované na deti. Systemická perspektíva zdôrazňuje kontextuálnu a transakčnú povahu vývoja a vzájomnosť rodičov a detí. Povaha vzťahu rodičov a detí si preto zaslúži viac pozornosti.

Vzťah rodičov a detí môžeme vnímať ako dvojsmerný, čo vylučuje pohľad na dieťa ako pasívneho prijímača rodičovských postojov a chovania, ale naopak sú účastníkmi socializácie a majú emocionálny vplyv na ich rodičov (Sameroff a Emde, 1989). Už v prvých mesiacoch života má dieťa kapacitu pre intersubjektivitu a vzdieľanie pocitov. Nie všetky prístupy však zohľadňujú aspekt rodičovstva, teda organizáciu a interaktívne procesy medzi rodičom a dieťaťom. Teórie rodičovstva často zohľadňujú behaviorálne, kognitívne a emocionálne prvky, ale dávajú málo pozornosti interpersonálnym a vzťahovým aspektom rodičovstva (Harach a Kuczynski, 2005; Vandervalk aj., 2007). Ciele rodičovstva väčšinou smerujú k socializácii dieťaťa, aby fungovalo kongruentne v rôznych sociálnych sieťach, ktoré sú pospájané so životom rodiny. Napríklad v rodine žijúcej v chudobnom a nebezpečnom prostredí budú mať rodičia vyššiu potrebu pre kontrolu dieťaťa a budú očakávať poslušnosť a rešpekt k autorite, aby ochránili svoje dieťa a pripravili ho na prežitie v takej spoločnosti.

Väčšina výskumov na tému rodičovstva bola sústredená na dyadické procesy medzi rodičom a dieťaťom, ale triadické teórie, ktoré beru do úvahy dvojrodičovstvo a jeho interakciu s dieťaťom sú čoraz viac preferované (Elliston aj., 2008; Fivaz-Depeursinge a Favez, 2006; Fivaz-Depeursinge aj., 2009;). Model sociálnej siete rodičovstva podľa Lamba (Lamb aj., 2010) tiež zdôrazňuje vzťahy za dyádou rodiča

a dieťaťa a to s príbuznými, učiteľmi, rovesníkmi atď., ktoré majú vplyv na vytváranie detskej konštrukcie vzťahov a identity. Weisner tiež hovorí, že dieťa je vychovávané v mnohopočetných komplexných vzťahoch a to už od počatia (Weisner, 2005). V skutočnosti dieťa väčšinu svojho života strávi v kontexte vzťahov v mnohopočetných skupinách, než v dyádických.

V kontexte rodinného systému má osobná skúsenosť z pôvodnej rodiny veľký vplyv na schémy, podľa ktorých sa človek riadi ako rodič a to vo väčšom sociokultúrnom kontexte, kde sa prevzaté informácie o rode a rodičovstve prenášajú na následný vzťah človeka ako rodiča k dieťaťu. Vzťahovosť ako taká sa preto týka sociokultúrneho kontextu a procesov emočnej väzby (Tuttle aj., 2012).

2.1.1 Otcovstvo

Na začiatku 20. storočia bol otec považovaný za toho, kto má plnú moc nad dieťaťom. Otec mohol rozhodovať o všetkom, čo sa dieťaťa týkalo, ale tiež musel zaistiť všetky životné náklady, ktoré sa ich týkali.

Od polovice 20. storočia sa začína prejavovať tzv. kult matky, kedy deti boli pri rozvodoch pridelované matkám, pretože práve ich rola bola považovaná za omnoho dôležitejšiu než rola otca. Tým, že sa muž realizoval skôr mimo domov než v rodine dochádzalo k znevažovaniu role otca. Táto rola tak strácala svoju autoritu a prestíž v spoločnosti.

V súčasnosti sa začína rola otca opäť presadzovať ako niečo hodnotného. Aj napriek tomu, že niektoré výskumy ukazujú, že deti majú omnoho voľnejší vzťah k otcovi a s otcom je skôr možné hovoriť o športe a politike. Tiež menej zasahuje dieťaťi do voľby povolania (Matoušek, 1997), tak je dnešná pozícia otca ako rodiča silnejšia než bývala. Dnes je vidieť záujem otcov o život ich detí, lebo sú povzbudzovaní k aktívnejšiemu a senzitivnejšiemu prístupu k deťom, k väčšej angažovanosti na ich vývoji (Sobotková, 2001). Dokonca sa u rozvodov snažia získať deti do svojej starostlivosti, čo pred tým nebývalo obvyklé.

Záveru štúdií o schopnosti mužov ako otcov starať sa o deti bez ženy popisuje Sobotková v monografii *Psychologie rodiny: „Muži stejně jako ženy dovedou pečovat o děti – jejich úspěch závisí na jejich osobnosti, osobní historii, na okolnostech, na finančním zabezpečení a na podpůrné síti, která je k dispozici. Příběhy osamělých otců*

posouvají hranice tradičních představ o rodičovství a výchově dětí. Kompetentní rodičovství muže zvyšuje jeho společenskou prestiž. Muži mají jiný styl rodičovství, ale není to styl lepší či horší. Děti se v péči milujícího otce mohou cítit stejně spokojeně jako v péči matky.“ (Sobotková, 2001, s.135)

Coltrane a Collins uvádzejú dôvody, ktoré potvrdzujú, že muži sa môžu starať o dieťa rovnako dobre ako matky (Coltrane a Collins, 2001). Je logické, že muži/otcovia sa učia rovnako ako ženy/matky činnosťou. Preto každodenná rutinná činnosť spojená so starostlivosťou o dieťa zjednodušuje schopnosť citlivo reagovať na podnety od dieťaťa a to ako u ženy, tak u muža. Každý neskúsený otec, ktorý prijme plnú opatrovateľskú zodpovednosť za dieťa či sa o starostlivosť rovnomerne podelí so svojou ženou, tak rýchlo rozvinie potrebné rodičovské schopnosti. V prípade, že muž prevezme celú zodpovednosť za starosť o dieťa (v prípade úmrtia matky dieťaťa, pri vážnej nemoci matky, odchodom matky od rodiny či pridelením dieťaťa do otcovej starostlivosti po rozvodu), interakcie medzi ním a dieťaťom sa stávajú podobnými interakciám tradičnej matky s dieťaťom (Coltrane a Collins, 2001).

V prípade, že je zachovaná dvojrodičovská rodina je možné vidieť rozdielny prístup k výchove u otcov než u matiek. Otcovia ako predstavitelia svojho pohlavia preferujú vo výchove svojich detí vzor mužnosti, autoritu a silu. Otcovo miesto vo výchove nastáva až o niečo neskôr ako u matiek, ktorých úloha je kľúčová u ranného detstva. Otcovia pomáhajú dieťaťu v orientácii ohľadne životných cieľov, čo sa môže ukazovať ako kritické u detí vyrastajúcich bez otca. V optimálnej rodine sú role muža a ženy flexibilné a partneri sú schopní zastávať v prípade potreby obidve role.

2.1.2 Materstvo

Dnešná rodina je rodinou ženy, ktorá pracuje a súbežne sa stará o domácnosť. Táto situácia je tu i po tom, čo sa presadzuje zastupiteľnosť ženy a muža v domácich prácach. S matkou deti môžu až do doby dospievania komunikovať o takých témach, ako sú škola, kamaráti, filmy a móda a tiež im viac zasahuje do voľby povolania (Matoušek, 1997) V rodine môže vzniknúť tiež problém, ktorý je spojený s postavením ženy nie len doma, ale tiež v profesnej sfére. Dnes sa častejšie než kedykoľvek pred tým objavuje situácia, že žena má lepšie postavenie a niekedy i vyšší plat než jej manžel a teda dochádza k tomu, že žena – matka je významnejšou postavou ako doma, tak aj vo spoločnosti. Takéto situácie môžu byť v rodine jedným zo zdrojov konfliktov.

Na ženu – matku je kladený veľký tlak a to nie len spoločenský, aby udržala rodinu pohromade, ale tiež časová tieseň, aby dokázala sklbiť starosť o rodinu so svojím zamestnaním. Mnoho matiek prežíva časovú zviazanosť a platí veľkú osobnú cenu, aby sa pokúsili vyvážiť požiadavky zamestnania a požiadavky, ktoré vychádzajú od rodiny (Coltrane a Collins, 2001). V prípade, že dôjde k tomu, že sa žena stane osamelou matkou, má omnoho náročnejšie životné podmienky oproti mužovi, ktorý sa dostane do rovnakej situácie.

Coltrane a Collins uvádzajú na základe niekoľkých výskumov rôznych autorov, že žena, ktorá pracuje mimo domov, poskytuje lepšie modely rolí pre svoje deti, obzvlášť pre svoje dcéry. U dcér pracujúcich matiek sa rozvíja silný zmysel pre kompetenciu. S najväčšou pravdepodobnosťou budú tieto dcéry v dospelosti nezávislé a zamestnané rovnako ako ich matky. Nie len dievčatá, ale aj chlapci, ktorí majú zamestnanú matku, akceptujú názor, že žena pracuje na svojej kariére a muž je v domácnosti. Tieto deti v dospelosti nie sú tak rigidné vo vzťahu ku genderovým roliam a ženu chápu obecné s väčšími kompetenciami (Coltrane a Collins, 2001).

Materský princíp starosti o dieťa sa od otcovského líši v tom, že sa vyznačuje bezpodmienečným prijatím a pocitom bezpečia a tepla. Rola matky sa vyvíja a najdôležitejšia je v rannom detstve, kedy dieťa iba postupne rozširuje svoj okruh ľudí. V adekvátnej rodine sa role muža a ženy výrazne odlišujú a žena si preto drží svoje kompetencie a povinnosti oddelené od otcových, ale v optimálnej rodine by malo byť možné role zamieňať.

II. EMPIRICKÁ ČASŤ

3 CIELE PRÁCE

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je lepšie pochopiť **subjektívne prežívanie rodičov, ktorí sa dobrovoľne rozhodli k väčšiemu počtu vlastných detí.**

V kontexte výskumného cieľa zmapovať skúsenosť rodičov so životom v mnohodetnej rodine som si položila nasledujúce výskumné podotázky:

- Aké sú špecifiká mnohodetnej rodiny?
- Aké sú zisky a straty u rozhodnutia sa k mnohodetnej rodine?
- V čom je špecifická výchova v mnohodetnej rodine?
- Aké sú náročné situácie v mnohodetných rodinách a čo pomáha?

4 METODIKA

Ku spracovaniu empirickej časti diplomovej práce som použila kvalitatívny výskum, konkrétne metódu Interpretatívnej fenomenologickej analýzy (IPA). Tento kvalitatívny prístup k spracovávaní dát je rozvíjaný od 90. rokov minulého storočia Jonathanom A. Smithom. Pôvodne bola IPA zameraná na výskum v oblasti psychológie zdravia (Smith, 2011). Teoretické východiska metódy IPA sú zakotvené vo fenomenológii, hermeneutike a idiografickom prístupe (Koutná Kostínková a Čermák, 2013). Využila som výhod idiografického prístupu a robila detailné štúdium niekoľkých rodín z pohľadu otca a matky. Snažila som sa zachytiť špecifiká rodín v ich celistvosti. Mojim zámerom bolo lepšie pochopiť aké je prežívanie mnohohodetných rodičov a ako oni svojej skúsenosti rozumejú. Osobným stretnutím s respondentmi môjho výskumu som bola obohatená o skúsenosti, ktoré nie je plne možné získať z literatúry, zároveň kvalitatívny výskum tohto typu nemá za účel získať obecné platné informácie, ale do hĺbky skúma jednotlivých respondentov a ich odpovede pre získanie detailnejších informácií o skúsenosti vybranej cieľovej skupiny.

4.1 Charakteristika výskumného súboru

K vytvoreniu výskumného súboru bola použitá metóda zámerného výberu, ktorá patrí medzi najrozšírenejšie metódy výberu v kvalitatívnom prístupe. Metóda zámerného výberu je postup, kedy výskumník cielene vyhľadáva respondentov podľa ich určitých vlastností. Na základe týchto vlastností sú stanovené kritéria, podľa ktorých sú zámerné vyhľadávani iba tí jedinci, ktorí tieto kritéria splňujú a zároveň sú ochotní sa výskumu zúčastniť (Miovský, 2006). Pre diplomové práce sa doporučuje počet 3 – 6 respondentov (Koutná Kostínková a Čermák, 2013). Takáto vzorka umožní detailnú analýzu každého prípadu a zároveň poskytne priestor pre mikroanalýzu podobností alebo rozdielov naprieč prípadmi.

Výskumný súbor tvorí celkom šesť manželských párov, kde rozhovory boli realizované s každým z nich osobitne. Výhodou pri získavaní respondentov bolo, že mnohohodetné rodiny sa väčšinou navzájom poznajú a preto som mohla mať doporučené, koho kontaktovať a kto bude ochotný sa rozhovorov zúčastniť. Aj z toho dôvodu bolo

možné získať respondentov iba z jednej dediny a jedného mesta na západnom Slovensku. Zámerom autora bolo vybrať podľa možností homogénny výskumný súbor, ale nepodarilo sa nájsť neveriace rodiny a tak je práca týmto metodicky limitovaná. Dve rodiny boli z mesta a štyri zvyšné z dediny. Vekovo sa jedna rodina vymykala oproti ostatným a to preto, že manželia už boli na dôchodku so všetkými deťmi dospelými, zatiaľ čo ostatné rodiny mali najmladšie deti ešte v rannom veku. Rodina spĺňa kritéria rovnako ako ostatné mnohohodetné rodiny. Jedná sa teda o podobnú skúsenosť, ale s časovým odstupom. Priemerný vek manželov bol 49,6 rokov a priemerný vek manželiek bol 47,3 rokov. Štyri zo šiestich manželiek boli na materskej dovolenke. Zamestnania rodičov boli dvakrát v zdravotníctve, trikrát v školstve, dvakrát v ekonomike, dvakrát technický obor, služby, IT a humanitný obor. Počtom detí boli rodiny podobne veľké. Boli tam dve šesťdetné rodiny, dve osemdetné, jedna sedemdetná a jedna dvanásťdetná rodina. Priemerný vek najmladšieho dieťaťa bol 5,7 roku a priemerný vek najstaršieho dieťaťa bol 22.3 roku.

4.2 Scenár rozhovoru

Scenár rozhovoru vychádzal zo zásad metodológie IPA. Na začiatku boli zaradené otázky, ktoré otvárajú téma zoširoka a ponechávajú respondentovi dostatok možností uchopiť ho zo svojej perspektívy. Scenár rozhovoru som si ponechala pre prípad, že by sa respondent príliš odklonil od témy a tak aby mohol usmerňovať kupredu.

Scenár rozhovoru vyzeral nasledovne:

Úvodné predstavenie výskumu, informovaný súhlas a otvárajúca otázka:

Môžete mi popísať aká je Vaša skúsenosť so životom v mnohohodetnej rodine a aké je to by otcom/matkou?

Ďalej som mala pripravené nasledujúce otázky pre vedenie rozhovoru k vyčerpaniu témy:

- 1) Čím je podľa Vás život vo Vašej rodine jedinečný?
- 2) V čom je podľa Vás špecifická výchova mnohých detí rôzneho veku?
- 3) Čo je pre Vás pri výchove detí najdôležitejšie?

- 4) V čom sa spoliehate pri výchove na seba a v čom potrebujete pomoc manžela/ky?
- 5) V čom sa chcete a môžete spoliehať na svoje deti?
- 6) Myslíte, že je možné sa na rodičovstvo pripraviť? A mali ste tú možnosť?
- 7) Ako ste prežívali príchod svojich deti do rodiny?
- 8) Ako ste svoje deti pripravovali na príchod nových súrodencov?
- 9) Mali ste nejaké túžby, ktoré ste kvôli deťom obetovali?
- 10) A naopak, splnili sa Vám nejaké konkrétne túžby vďaka Vaším deťom?
- 11) Máte niekoho v okolí kto Vám poskytuje náhľad, podporu, príp. korektúru pri výchove Vašich detí?
- 12) Vyskytli sa v živote rodiny nejaké ťažké chvíle? Ak áno, čo Vám pomohlo ich zvládnuť?

4.3 Realizácia výskumu

Telefonicky bolo kontaktovaný 9 rodín, z ktorých sa 6 rozhodlo zúčastniť sa výskumu. Dohodli sme termíny stretnutia podľa časových možností rodín, čo v niektorých prípadoch znamenalo až neskoro večer a v noci, čo hovorí o časovej vyťažnosti rodičov a zároveň o motivácii, keďže boli ochotní sa venovať rozhovorom vo svojom obmedzenom voľnom čase. Vždy sa rozhovory konali v mieste bydliska danej rodiny, čo mi umožnilo viac vidieť do spôsobu života rodiny. Bol im vysvetlený účel výskumu a podpísali informovaný súhlas, čím súhlasili s nahrávaním na diktafón. Respondenti mohli kedykoľvek rozhovor ukončiť, alebo prerušiť podľa ich potrieb. Jeden respondent požiadal o vymazanie úvodnej časti rozhovoru, pretože odpovede spätne považoval za príliš osobné, čomu som vyhovel. Nahrávky boli následne doslovne prepísané. Vynechané boli všetky identifikačné údaje – mená, názvy miest a zamestnávateľov.

4.4 Analýza dát

Analýza textu v prístupe IPA je vždy zároveň interpretáciou, z čoho vyplýva, že sa nejedná o esenciálne zachytenie skúsenosti jedinca, ako je tomu v tradičnej fenomenológii, ale skúsenosť je v rámci IPA „konštruovaná“ ako výsledok zdieľania respondenta s výskumníkom. Cieľom primárne zostáva porozumenie žitej skúsenosti respondenta. Avšak závery vychádzajúce z IPA sú vždy brané ako dočasné, čo čini analýzu nutne subjektívnou. Je nutné zdôrazniť, že výskumník tvorí interpretácie s otáznikom a ponecháva priestor pre ďalšie interpretačné možnosti. Interpretácie musia byť zakotvené v dátach prostredníctvom priamych citácií respondentov.

Samotná analýza rozhovoru podľa IPA je rozdelená do niekoľkých fáz (Koutná Kostínková a Čermák, 2013):

1. V prvej fáze prebieha opakované prečítanie prepísaného rozhovoru. Popr. si môžeme nahrávku rozhovoru znovu vypočuť. Ide o to, aby sme sa dostatočne naladili na respondenta a pokúsili sa pozerat' na svet jeho očami.

2. Následne si vytvárame poznámky všetkého, čo nás v rozhovoru zaujalo. Jedná sa o naše nápady, asociácie, interpretácie, parafrázovanie apod., a to bez akejkoľvek cenzúry. Je dôležité venovať pozornosť detailom. Tieto poznámky si zaznamenávame po stranách textu. Je možné najprv pri prvotnom čítaní textu podtrhávať to, čo považujeme za významné, a až potom vytvárať vhodný popis.

3. V ďalšej fáze analýzy vytvárame výstižné názvy tém, ktoré sa postupne vynárajú z našich poznámok. Zaznamenávame ich na druhý okraj. Jedná sa o kľúčové slová, ktoré dokážu zachytiť esenciálny význam. Sú na nepatrne vyššej úrovni abstrakcie než naše pôvodné poznámky, naďalej však zostávajú zakotvené v texte. Môžu nimi byť tiež citácie a metafory respondentov.

4. Keď máme sformulované témy, pustíme sa do vzájomného prepojenia. To, čo bolo na počiatku jedným celkom, sa stalo v priebehu analýzy časťami, ktoré sa na ich konci znovu spoja v jeden celok. Z niektorých tém sa stanú prirodzene nadradené alebo hlavné témy, iné témy sa budú prelínať. Výsledkom tejto fázy môže byť zoznam nadradených tém, ktoré zahŕňajú podtémy, ktoré sa okolo hlavnej témy zhľukujú podľa interpretačného kľúča. Stále musia byť témy zakotvené v citovanom texte.

5. Poslednou fázou pri spracovaní jedného prípadu je naratívny zápis. Tento zápis zhrňuje prítomné významy v skúsenosti respondenta. Interpretujeme to, čo sme zistili a

zo zápisu by malo byť jasne zreteľné, čo sú interpretácie naše a čo je pôvodná citácia, ktorá našu interpretáciu dokladá.

6. Ďalej pristúpime k analýze ďalšieho prípadu a opakujeme krok 1-4.

7. Na úplný záver hľadáme spoločné vzorce naprieč všetkými prípadmi. V kontexte ostatných prípadov môžeme vidieť, čo sme pred tým prehliadali, a niektoré témy tak bude nutné premenovať. Stáva sa, že sa výskumník vráti k pôvodnému textu a tabuľkám jednotlivých respondentov. Vidí, že nadradené témy sú rôzne, ale ukážu sa mu spoločné podtémy a táto nová súvislosť môže dať nový zmysel pôvodným nadradeným témam.

Zásadným procesom v analytickom procese IPA je interpretácia. Obecne ideme v interpretácii za hranice zjavného obsahu textu. Interpretácia podľa IPA je úzko zakotvená v texte a je nutné priznať, že je to vždy výskumník so svojou životnou skúsenosťou, kto je jej autorom. Nie je možné predpokladať, čo z nášho predporozumenia problematike bude významné a dá sa očakávať, že sa naše prekonceptie môžu v priebehu analýzy meniť. Vzhľadom k tomu, že dochádza k dynamickému procesu neustálych premien, je na výskumníka kladený dôraz na jeho kritickosť a disciplinovanosť (Koutná Kostínková a Čermák, 2013).

4.4.1 Reflexia vlastných predstáv súvisiacich s témou výskumu

Ako uvádza Koutná Kostínková a Čermák (Koutná Kostínková a Čermák, 2013), je vhodné pred samotnou analýzou urobiť reflexiu výskumníkovej skúsenosti s témou výskumu. Umožňuje to uvedenie si vlastnej motivácie pre prácu s danou témou a tiež sebereflexiu vlastných očakávaní a predpokladov, ktoré by mohli ovplyvniť vlastnú interpretáciu. Reflexia vlastnej skúsenosti s témou je nástrojom, ktorý pomáha uvedomiť si vlastnú interpretatívnu rolu vo výskumnom procese. Vďaka tomu sme schopní efektívnejšie pracovať s dátami a zaistiť tak vyššiu validitu analýzy.

Je dôležité zmieniť, že sa osobne konfrontujem s problematikou mnohohodetných rodín pretože sama z mnohohodetnej rodiny pochádzam a bola som radu rokov v kontakte s inými mnohohodetnými rodinami. Z tohto faktu vyplývajúca možnosť vstupovať viac do kontaktu s mnohohodetnými rodinami bol dôvod prečo som si prácu na túto tému vybrala.

Pre túto prácu bola zvolená metóda vnútorného dialógu, ktorý je ďalej spracovaný formou tematickej analýzy.

Hlavné témy, ktoré sa pri sebereflexii objavili, sú nasledujúce:

- Mnohodetní rodičia budú už v čase pred svadbou alebo tesne po nej vedieť, že by chceli mať relatívne vyšší počet detí.
- Mnohodetní rodičia sa budú na príchod svojich detí tešiť.
- Mnohodetní rodičia budú pociťovať povinnosť vyplývajúcu z role otca/matky a bude ich napĺňovanie tejto role uspokojovať.
- Mnohodetné rodiny sa budú častejšie oproti okoliu stretávať s finančnými problémami a budú sa musieť viac a dôkladnejšie rozhodovať do čoho investovať podľa svojich priorít.
- Mnohodetní rodičia budú podporovať svoje deti, aby participovali na chode domácnosti a pomáhali im.
- Mnohodetní rodičia budú podporovať deti smerom k osamostatneniu sa.
- Mnohodetné rodiny sa budú navzájom poznať a pomáhať si a budú tiež prijímať pomoc od iných dobrodincov
- Vo výchove v mnohodetných rodinách bude pravdepodobne hrať rolu tiež viera a výchova k hodnotám, ktoré príslušnosť k náboženskému vyznaniu nesie.
- Mnohodetní rodičia sa sami budú chcieť vzdelávať v otázkach výchovy a rodičovstva.

5 VÝSLEDKY

5.1 Analýza rodiny A

Rodina so 6 deťmi. Najstaršie dieťa má 23 rokov, najmladšie 4 roky. Otec (47) vysokoškolsky vzdelaný ekonóm. Matka (49) vysokoškolsky vzdelaná ekonómka. Pochádzajú z dediny s cca. 6500 počtom obyvateľov.

Tabuľka A1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Súdržnosť	„Tak snažím sa dbať, aby sme tak boli spolu. Tak sa teším keď ... rada som keď stolujeme spolu. Príde teraz aj syn, ktorý je už piaty rok z domu“ (AM 124)
Rivalita medzi deťmi	„Medzi nimi bola veľmi silná rivalita, ale na takej intelektovej úrovni by som povedala, lebo ten syn bol nadpriemerne nadaný a tá dcéra zase mala také dys... dyskalkulik a nižšia inteligencia, takže ... Ona síce bola prvá, ale všetci sa upriamovali na toho druhého“ (AM 129) „A tiež s tým učením ten V. je taký šikovnejší a ten G. tak ťažšie mu to ide. Takže tam je to také silné, že ten G. mi odmieta nosiť po V. veci.“ (AM 135)
Prirodzené plánovanie rodičovstva	„My sme v 2000 roku... 2000 jubilejný rok je prelomový v našom živote, lebo sme vlastne odovzdali život Bohu. Sme začali žiť živú vieru. Sme všetko odovzdali do Božích rúk a sme si v 2000 roku povedali, že prestaneme používať antikoncepciu, že budeme proste iba prirodzené metódy počatia.“ (AM 186)
Živá domácnosť	„No sme živá domácnosť to je jasné. A to je prirodzené, lebo vždy keď sú proste dvaja alebo tak, tak vždy vznikne nejaká potýčka, alebo niečo zaškrípe.“ (AM 297)
Domov	„čo by som chcela, aby tieto decká ako cítili z tejto rodiny je, že toto je miesto, kde sa môžu hocikedy vrátiť, kde budú prijatí, že ... nemyslím to ako, že keď budú mať nejakú krízu v manželstve, že by si povedali tak nám to dovolili tak teraz budem bývať s mojimi rodičmi, vieš ... ale, že keď bude mať nejaké problémy a tak tu sa

	môže prísť vyžalovať, že tu má to hniezdo, tu má to zázemie ... kde je vždy doma.“ (AM 364)
Duchovný život	„Máme a to je úžasná vec, pretože my sme vďaka takejto podpore od kresťanov, ktorých sme poznali pred mnohými rokmi s manželkou jednak zlepšili osobný vzťah môj s Kristom, jej s Kristom, náš vzájomný vzťah. My sme sa doslova obrátili, síce sme boli praktizujúci kresťania, ale v istom momente sme spoznali Krista Ježiša osobne a to nám úplne zmenilo také vnútorné postoje k životu.“ (AO 92)

Tabuľka A2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
Naplnenie	„som naplnená, naplnilo ma to materstvo, aj keď sa spätne na to pozerám.“ (AM 28)
Sebauspokojenie	„Ja už vlastne vchádzam do prechodu a som si čítala takú dobrú knihu o tom a tam bolo tak dobre napísané, že teraz si mnohé ženy tak uvedomia, že končí jedna fáza života a že teraz práve v tomto čase mnohé ľutujú, že nemali deti, alebo nemali viac detí. Tak keď som to čítala tak som cítila taký pocit sebauspokojenia, že v tomto smere som taká spokojná vyrovnaná. Že máme toľko detí je super, že je to najlepšie, čo sme mohli urobiť.“ (AM 29)
Chýbajúca kariéra	„boli také obdobia, že som si uvedomovala, že mi tak nejak ušiel vlak, čo sa týka tej takej profesnej kariéry, profesného rastu, ale teraz tak s odstupom času keď sa na ten prechod pozerám, že to bola vlastne najlepšia investícia, čo sme mohli dať. Život tým deťom.“ (AM 40)
Hodnota života	„a to ma vlastne naplňuje takým pocitom uspokojenia, takou spokojnosťou, že toto je tá najvyššia hodnota, že sme dali tým deťom ten život. A keď sa pozerám napríklad na tú T., to som mala skoro 45 rokov keď som ju rodila, že keby sme ju nemali, že akí sme ochudobnení. Zas sa tak pozerám na každé dieťa, že keby nebolo, že ... Vieš aké je to keď majú ľudia jedno dieťa, alebo dve tak ich to vôbec nenapadne, lebo tie deti nemáš, ale keď máš tie deti tak si povieš, že jéj keby nebol aká by to bola škoda, aj že by to bola škoda. Proste ten život by nebol.“ (AM 43)

Menej záujmov	„keď sa rozhodneš pre túto cestu, že prijímaš deti ako prídu, že nebrániš počatiu, že si otvorená, tak skutočne je to tak, že musíš hm... že to je aj na úkor tých tvojich záujmov.“ (AM 59)
Odpočinok	„No tak koľko to človeka stojí energie, ale postupom času už ani človek nevie, že čo by som robila. To je také zaujímavé“ (AM 62)
Kariéra	„Ja som bola strašne zažratá v tej robote... Keď už bude mať toho pol roka ... že by som sa vrátila, a zrazu bolo sedem mesiacov a ono to uťalo a zrazu mi to bolo úplne jedno a už som bola zžitá s tým deckom a som vedela, že to je blbosť, aby som šla do tej roboty.“ (AM 370)
Radosť z detí	„Mám z nich radosť, keď sa na nich pozerám, že akí boli malí keď som ich nedávno porodila a ako sa to nejak lozilo a akí sú teraz veľkí. A keď sa tak pozerám že akí budú keď budú mať meter osemdesiat“ (AM 415)
Málo voľného času	„tým, že sa staráme aktívne o 4 deti, tak máme málo času voľného na svoje koničky, alebo veľmi málo času, skoro minimum na svoje vlastné koničky...“ (AO 62)

Tabuľka A3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Úlohy pre deti	„A my, deťom, ktoré majú svoje úlohy, napríklad jedno dieťa má svoju stále opakovanú úlohu, musíme stále, stále opakovať a pripomínať, aby na to nezabudli a urobili.“ (AO 4)
Znášanlivosť	„Vždy na to dáva pozor a hovorím im, že: Vy ste súrodenci a musíte sa znášať v láske. Ako chceš potom vychádzať s niekým iným cudzím, keď nevieš vychádzať vo svojej rodine? Tak na toto som dosť citlivá a to sa ich snažím viesť k takej citlivosti a znášanlivosti.“ (AM 143)
Telesný kontakt	„Takže ja sa tak snažím ráno ich tak objat', často im hovorím, že mám ťa rada, že si proste fajn. Takže aj ten telesný kontakt, objat', pritúliť. Napríklad jeden sa na mňa tak navesí a hovorím, že G. pekne ma objími, ešte takto mu ruky chytím. No a tie decká prídu do veku kedy už nebudú chcieť robiť takéto telesné objatia“ (AM 148)
Pozornosť	„Tak aby cítili tie decká, že sú milované. To je strašne dôležité.“ (AM 155)

Sloboda dospelých detí	„Proste beriem to ako súčasť života, že proste. Vy tomu dieťaťu dáte všetko, urobíte všetko preto, aby bolo na dobrej ceste proste a to dieťa príde do takého veku dospelého a robí si proste po svojom.“ (AM 313)
Vzdor voči kostolu	„Všetky nedele a piatky chodíme do kostola a ona chodila s nami, no ale ako začala vhodiť s tým S. ... maminka my nejdeme do kostola, my ideme so S. niekde do shoppingu a v nedeľu tiež do shoppingu... čo my ako v živote nechodíme v nedeľu po obchodoch. To všetci vedia, že my ako kresťania toto nerobíme a ona tieto všetky zásady ako ... ide proste ináč.“ (AM 359)

Tabuľka A4: Krízy

Téma	Citácia + súradnice
Problémy detí začleniť sa	„No v dvoch prípadoch z tých šiestich majú deti takú povahu ustráchanú a majú problémy sa začleniť v kolektíve, ale sú to veci, ktoré nesúvisia s tým, že by sme ich boli vychovali inak ako u tých ostatných, ale majú taký charakter, také niečo vrodené a za to nemôžeme a skúšame to iba korigovať a povzbudiť a utlmiť tie vlastnosti, ktoré ich robia trochu outsidermi.“ (AO 11)
Otváranie sa pre príchod dieťaťa	„A vedela som, že ani manžel nevydrží bez sexu. Jeden kamarát hovoril, že tak toto by som nerobil... že akože by som to vydržal, keby vedel, že ... no a môjmu manželovi by sa nerátala dovolenka, takže nič. Ja som proste bola dosť taká zošróbovaná, taká...stále mi to vírilo v hlave, nebolo to jednoduché rozhodnutie. Hneď som vedela... už mi to nabiehalo v hlave, aj vek vysoký a jedno s druhým proste zo všetkého.“ (AM 198)
Osobný blok	„som musela nejakú bariéru, zábranu prekonať, aby sme vhupli do toho, že budeme mať ešte ďalšie dieťa po tých dvoch deťoch.“ (AM 217)
Zadĺženie	„a ešte to je významné, že my sme vlastne kúpili byt do osobného vlastníctva v 94. a to bolo asi 700 000 akože v hotovosti a vtedy ešte neboli hypotéky, takže my sme boli zadĺžení po uši, mali sme napožičiavané. Takže ja som vlastne aj ja som musela ísť do toho zamestnania, no musela... a ešte nebol zariadený a ani sme na to nemali peniaze.“ (AM 221)

Tabuľka A5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Odpočinok	<p>„som zistila, že ja neviem tak oddychovať, že by som niekde... ja si tak oddýchnem najviac keď som doma, že keď si pustím nejaký film z internetu tak sa odreagujem, ale že by som odišla z domu, že by som šla... môj muž má veľmi rád také že wellness, a tak, alebo on sa schytí v lete a ide k vode.“ (AM 67)</p> <p>„my chodíme občas na taký pobyt do hotela s wellnessom. Tak raz za štvrt' roka nám to vychádza, že ideme, ale to samozrejme chce moju mamu trochu zapriať, aby potiahla s deckami, ale už je to stále lepšie a lepšie, lebo decká sú väčšie.“ (AM 92)</p> <p>„čas máme pravidelný s manželkou a decká to už rešpektujú, že iba my dvaja na rande alebo ideme do kina alebo do mekáča, alebo niekedy raz za čas, raz za štvrt' roka, za štyri mesiace sa vyberieme na dva-tri dni do hotela, decká zostanú doma.“ (AO 70)</p>
Spolupráca pri výchove	<p>„čo veľmi oceňujem je, že on je ochotný vziať tie decká aj cez víkend a vziať ich na korčuľovanie, alebo do kina, alebo minule boli v tom aquaparku ... A on si tam tiež oddýchne. Nechá ich sa spúšťať na tých tobogánoch a on ide zatiaľ do sauny, do toho wellnessu. No a mňa odľahčí vlastne tým, že ja mám prázdny dom a ja som môžem tak zrelaxovať. Urobím si nejaký dobrý čaj proste a pustím si počítač alebo čítam knižku.“ (AM 279)</p>
Rady kňazov	<p>„Som sa pýtala aj kňazov, že čo mám robiť?“ (AM 332)</p>
Viera	<p>„My sa vlastne modlíme už teraz štvrtý rok za naše deti, každého polroka za jedno konkrétne dieťa a za jeho potreby.“ (AM 347)</p> <p>„No keď si postavený do tej situácie tak aj ty by si to zvládla, čo by nie. Tak musíš. Nenecháš tie decká niekde zavesené a nešla by si niekam na flám proste.“ (AM 444)</p> <p>„mám veľmi rada životopisy svätých. Som prečítala pár životopisov, že som videla, že ani oni nemali na ružiach ustlané, že každý proste máme tú cestu nejakú a nesieme si ten kríž a to ma tak držalo, že sme na jednej lodi všetci.“ (AM 475)</p>
Súdržnosť rodičov	<p>„No a je veľmi dobré, že my s manželom veľmi stojíme pri sebe a máme sa veľmi radi.“ (AM 446)</p>

	<p>„No a ten manžel je skutočne pri mne a to manželstvo je také super, že stojíme pri sebe. Keď jeden je slabší tak ten druhý ho tak podopiera alebo ho potiahne. Takže sa tak striedame, pomáhame, nesieme si tie bremená navzájom, alebo ako by som to povedala. Spolu to tiahneme.“ (AM 462)</p>
Modlitebné spoločenstvo	<p>„Tak to mi tak pomáhalo, že sme sa tak stretávali maminy aj s malými dečkami, tie tam pobehovali a my sme sa modlili. Tak sme tak zdieľali kto čo prežíva, aké má starosti s deťmi a choroby. No a to mi tiež tak pomáhalo. To bolo tiež také super také praktické. Také, že sme si dávali rady, vieš čo vyskúšaj toto, toto, toto ... také úplne jednoduché.“ (AM 479)</p> <p>„A táto skupina ľudí, k nim sme sa potom pripojili, dodneska sme s nimi. A vďaka nim sme mali príležitosť, to bola aj osobná podpora z ich strany voči nám a aj množstvo prednášok, duchovných obnov sme absolvovali. No a potom prišiel moment, kedy sme začali my dávať druhým ľuďom takéto coaching alebo poradenstvo, alebo kurzy vedenia takýchto manželov...“ (AO 102)</p>

Tabuľka A6: Postoje okolia

Téma	Citácia + súradnice
Údiv ľudí	<p>„ keď sme ešte bývali na starom dome, tam na sídlisku tak sa na mňa tak pozerali, že jééj, že vy už máte dve decká odrastené, že načo sa znovu do toho púšťajú. Po ôsmych rokoch... sa mi tak čudovali ľudia, že dve deti to je dosť a už si môžete trochu užívať alebo toto.“ (AM 51)</p>
Starosť starých rodičov	<p>„Že prečo máš toľko detí, že či ti to Boh kázal, či to od teba chcel, aby si ich toľko mala?“ Stále o tomto točila. Tak sme sa tak smiali. ... No moja mama dodnes nie je s tým vysporiadaná.“ (AM 385)</p> <p>„Aj to asi ťažko prijala, že som toľko rokov doma, že nechodím do roboty a nezarábam peniaze a že o to sa nám ťažšie žije, že nám chýba ten príjem.“ (AM 395)</p>

Rodičia rodiny A boli nadšení pre spoluprácu na tejto diplomovej práci a prispeli k nej doporučením kontaktov na iné mnohohodné rodiny. Pýtali sa na účel práce a uisťovali sa, že mi poskytujú cenné informácie. Rozhovor s manželom bol od začiatku

veľmi otvorený a úprimný. V priebehu rozhovoru, ale manžel v súvislosti s náročnosťou zvládania svojej úlohy otca poprosil o vynechanie niektorých údajov, čo som v práci zohľadnila. Manželka bola pri rozhovore na začiatku menej zdieľná a až postupne sa uvoľnila, čo zakončila vyložením nôh na stôl na znak relaxu. Rozhovor bol po vypnutí diktafónu zakončený dlhším obecným rozhovorom o mnohohodných rodinách a tiež ich predstave o budúcnosti pre ich rodinu.

Do popredia u tejto rodiny vystupuje zmena životného štýlu manželov a rozhodnutie sa pre prirodzené plánovanie rodičovstva. *„My sme v 2000 roku... 2000 jubilejný rok je prelomový v našom živote, lebo sme vlastne odovzdali život Bohu. Sme začali žiť živú vieru. Sme všetko odovzdali do Božích rúk a sme si v 2000 roku povedali, že prestaneme používať antikoncepciu, že budeme proste iba prirodzené metódy počatia“* (AM 186). Otváranie sa pre dieťa považujú za veľký zlom v ich živote, ale tiež to popisujú ako náročné rozhodnutie. *„A vedela som, že ani manžel nevydrží bez sexu. Jeden kamarát hovoril, že tak toto by som nerobil... že akože by som to vydržal, keby vedel, že ... no a môjmu manželovi by sa nerátala dovolenka, takže nič. Ja som proste bola dosť taká zošróbovaná, taká...stále mi to vírilo v hlave, nebolo to jednoduché rozhodnutie. Hneď som vedela... už mi to nabiehalo v hlave, aj vek vysoký a jedno s druhým proste zo všetkého“* (AM 198).

Vo výchove sa rodičia stretávajú s problémom detí začleniť sa, čo ale prisudzujú povahe detí a nie ako dôsledok výchovy. *„No v dvoch prípadoch z tých šiestich majú deti takú povahu ustráchanú a majú problémy sa začleniť v kolektíve, ale sú to veci, ktoré nesúvisia s tým, že by sme ich boli vychovali inak ako u tých ostatných, ale majú taký charakter, také niečo vrodené a za to nemôžeme a skúsame to iba korigovať a povzbudiť a utlmiť tie vlastnosti, ktoré ich robia trochu outsidermi“* (AO 11). Rivalita medzi deťmi je tiež jedným z problémov výchovy v ich rodine. *„Medzi nimi bola veľmi silná rivalita, ale na takej intelektovej úrovni by som povedala, lebo ten syn bol nadpriemerne nadaný a tá dcéra zase mala také dys... dyskalkulik a nižšia inteligencia“* (AM 135).

Nakoniec je pre rodičov dôležitá téma ich prispievania k rozvoju manželstiev v mieste ich bydliska, kde poskytujú kurzy a duchovné obnovy pre manželov a rodičov. *„A táto skupina ľudí, k nim sme sa potom pripojili, do dneska sme s nimi. A vďaka nim sme mali príležitosť, to bola aj osobná podpora z ich strany voči nám a aj množstvo prednášok, duchovných obnov sme absolvovali. No a potom prišiel moment, kedy sme začali my dávať druhým ľuďom takéto coaching alebo poradenstvo, alebo kurzy vedenia takýchto manželov...“* (AO 102).

5.2 Analýza rodiny B

Rodina s 8 deťmi. Najstaršie dieťa má 19 rokov, najmladšie 2 roky. Otec (47) vysokoškolsky vzdelaný, pracuje v školstve. Matka (45) stredoškolsky vzdelaná zdravotná sestra na materskej dovolenke. Pochádzajú z dediny s cca. 6500 počtom obyvateľov.

Tabuľka B1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Postihnuté dieťa	<p>„lebo tým ako je postihnutý, tak človek nevie ani ako mu pomôcť. Je taký tichší. On toho veľa nerozpráva, takže je to také ťažké, že nevieme o jeho vnútornom svete, čo sa v ňom odohráva, aké ma sny, plány, túžby ... Veľmi málo o sebe rozpráva. Je to treba z neho vyťahovať a ani nie vždy povie, čo si myslí.“ (BO 58)</p> <p>„lebo jemu sa to stalo pri narodení, že sa napil plodovej vody a sa na to neskoro prišlo a potom malo zápal mozgových blán a na základe toho, že sa vtedy ešte nerobili také dobré vyšetrenia. Takže on sa nenarodil postihnutý. On pôrod ledva prežil, týždeň bojoval o život a nevedelo sa ako sa z toho dostane.“ (BO 174)</p>
Úcta pred manželkou	<p>„takže kvantum práce. Ani neviem, či by som dokázal takto fungovať. Ani mi to nikdy nevyčítala, že toľko je na materskej. Lebo niekto to neznáša, že je tak dlho, chcú ísť do roboty a nechcú byť doma stále zavreté.“ (BO 133)</p>
Rôznorodosť detí	<p>„každé dieťa má svoje túžby aj svoje problémy. Buď s nadváhou, alebo s nejakou závislosťou, myslím na jedle, alebo na sladkostiach a také veci. Niektorému sa zase ťažšie učí, matika ... proste každé dieťa má svoje problémy a prednosti.“ (BO 184)</p> <p>„ja ako taká rýchla a akčná môžem vidieť, že tí iní, pomalší, hlbavejší úplne inak obohacujú tento svet. A vnímať tú rozdielnosť detí, tú inú kvalitu každého z nich, že každý má iné dobré vlastnosti a všetky sú potrebné. Také je to pre mňa obohacujúcejšie, že môžem takto vnímať ten svet, učiť sa novým náhľadom a neposudzovať.“ (BM 251)</p>
Návrat do zamestnania	<p>„No a zase budú chýbať peniaze, lebo keď máš veľkú rodinu tak aj tých 200 eur chýba. Tie treba nejak doplniť, tak si možno nejakú</p>

	<p>brigádu nájdem. Už sa tak začínam aj tak ponúkať, aj keď si uvedomujem, že keď som 20 rokov doma tak prežívam taký hendikep, lebo ako som na začiatku hovorila, že celá spoločnosť sa tak zmenila.“ (BM 62)</p> <p>„Mám teda ten rok hľadania, že či tá práca a seberealizácia je dôležitejšia, ako to, čo môžem robiť doma.“ (BM 83)</p>
Dopĺňanie sa manželov	<p>„Veľa vecí si vykomunikujeme. On je taký hlbavejší, ja som taká živšia u nás. Takže už len to, že vidím ten taký protipól v mužovi – on je taký melancholický, pomalý, hlbavý, rozvážny. Ja som taká hííííí na všetko, taká rýchlejšia, ani by som možno nepovedala, že praktickejšia, ale takú tú živosť mám väčšiu v sebe a takú spontánnosť. No a tak sa dopĺňame, že si môžeme navzájom tak veci odkrývať keď sú iné.“ (BM 145)</p>
Spolupráca manželov	<p>„My sme taká rodina, že väčšinou chodíme spolu ak sa dá. Málo sa delíme. Teraz už tie staršie detí chodia von s kamarátmi, alebo si zoberú kamarátov von, keď ideme. Inak ma manžel vie vo všetko nahradiť ako je kúpanie, prezliekanie. Jediné, čo mu robí problém snád' je nájsť veci, ale keď sa trochu posnaží tak to nájde a aj v ostatných domácich prácach. Varí menej, ale také základné veci zvládne a nerobia mu problém. Ja to cítim ako taký tandem. Nikdy som to tak nemala, že by som ja mala radené nejaké činnosti alebo, že by manžel mal... takže chodíme vždy spolu a ideme spolu plávať alebo bicyklovať, alebo na výlet. Ja toho manžela beriem ako takého partnera a priateľa, že sa môžem o čomkoľvek vyrozprávať a tiež, že spolu robíme a všetko spolu zabezpečíme.“ (BM 159)</p>

Tabuľka B2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
Poslanie rodiča	„som v tom našiel taký zmysel života, také poslanie otcovstva. Je to pre mňa niečo vyššie ako kariéra.“ (BO 16)
Vyčerpanie	„sme nie len fyzicky, ale aj psychicky vyčerpaní. Lebo človek sa musí od rána do večera niekomu venovať a má aj tak pocit, že to nestíha všetkým 8 sa venovať ako je potreba. Toto je asi taká nevýhoda“ (BO 36)
Únava	„Takže to, že je veľa detí v tom problém nevidím, skôr v tom, že

	potom človek je taký unavenejší z toho, ... z toho počtu detí.“ (BO 89)
Málo času na deti	„Práve tá matéria nerobí problém ... aj Boh sa stará, pomáha. Takže tam nevidím problém, skôr to, že sa nestíhame venovať každému dieťaťu zvlášť a každý má svoje potreby, záujmy alebo problémy, ktoré treba riešiť. Zdá sa nám to nemožné, že by sme sa venovali každému. To je asi to ťažšie.“ (BO 113)
Koníčky	„No ja nie som nejaký sebavedomý človek, to ani keby som nemal mnohohodetnú rodinu tak by som netúžil nejak po kariére. Takže to som neobetoval. Skôr možno, že by som sa venoval nejakým záujmom viac. Skôr tak keď som bol mladší tak som rád behával, športoval, aspoň som hral futbal, tanec, basketbal, alebo takéto rôzne športy, plávanie, bicyklovanie.“ (BO 159)
Práca s deťmi aj v zamestnaní	„No a nikdy som nemala nejakú veľkú tendenciu ísť do práce, lebo v podstate som robila doma to isté, čo v práci. Lebo som pracovala s deťmi. Takže nikdy som nemala nejaké veľké tendencie sa vracieť do práce. Akože to, čo som robila dovedy tak to sa naplnilo aj v tom manželstve. A úplne som bola tým taká uspokojená vieš.“ (BM 26)
Uzavretosť	„tým, že som sa starala o tie deti a prídeš domov a si tak vybratý z toho kolektívu kolegov, známych, priateľov a si tak trochu uzatvorený do domáceho prostredia. Nieкто z toho môže mať ponorkovú chorobu. Bola som na to pripravená aj všetko, ale keď som do toho bola ponorená tak som si začala uvedomovať, že toto začína byť taký môj svet. Ten svet sa tak trochu akoby zúžil v určitom ... ale zase nikdy som nemala pocit, že by som bola nejak vyčlenená alebo čo, lebo jednak sme mali strašne veľa známych a veľa rovesníkov k nám chodilo.“ (BM 36)
Vek	„Ja si to ani neviem predstaviť, že keby najmladší mal teraz 15 rokov, že čo by som ja robila. Ale uvedomujem si, že keď mám toľko detí, tak si to aj s manželom hovoríme, že si ani nemôžeme pripustiť aký sme starý keď stále ideme v tomto tempe. Niektorí známi už reálne rozmýšľajú o dôchodku a u nás je to ešte 15 rokov než budeme dôchodci.“ (BM 231)
Zameškané štúdium	„Ja som bola vždy taký rodinný typ. Všetky ručné práce som vedela aj to, čo všetko sa dá v domácnosti využiť. Mám záhradu, šport. Jediné, čo mi chýba je, že som nemohla študovať, čo som chcela, vieš. Možno keby som nemala toľko detí tak by som ešte šla na tú

	školu študovať napríklad tú psychológiu, ale či ej to až taký hendikep to neviem.“ (BM 238)
--	---

Tabuľka B3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Príklad	„Tiež si uvedomujeme, že sa to nedá nejak násilne. To by na to zanevreli potom, keby to bolo z donútenia. Tak si hovoríme, že najlepšie je, keď my dávame dobrý príklad, ale ani to sa žiaľ niekedy nedarí vždycky.“ (BO 120)
Viera	„Aby spoznali Boha, boli mu dobrovoľne verní a prijali ho potom vo svojom živote. Keď mám požehnanie Bohom, tak aj to poslanie, čo si vyberiem v živote bude v poriadku.“ (BO 209)
Bezpečie v rodine	„aby cítili moju lásku, moju prítomnosť. Že môžu kedykoľvek prísť a sa vyrozprávať, alebo vôbec len to, že som tu. Že ich môžem viesť, usmerňovať, poradiť im. Nie som typ rodiča, ktorý by niečo riešil za nich, ale skôr sa spolu rozprávame a snažím sa ich na niečo upozorniť, alebo sa rozprávame o vzťahoch. Takže skôr som taký tichý vodca, alebo sprevádzač.“ (BM 108)
Ráznosť	„keď to nepomôže tak viem byť rázna a trvať si na svojom – hotovo, musíš to urobiť. A chcem ich naučiť takej láske medzi sebou medzi deťmi. Vedieť nežiť iba sám pre seba a uchmatnúť si to najlepšie pre seba, ale proste aby si všímali aj tých druhých, vedeli im pomôcť a poradiť, vedieť sa s nimi zabaviť a všimnúť si hockoho.“ (BM 114)
Pomoc detí	„Deti teda dokážu byť nápomocné. V niečom je to takto ľahšie, v niečom zasa ťažšie... tí starší nás u tých mladších niekedy nahrádzajú už len tým, že po nich pôjdu do škôlky keď ja nemôžem, že mu pričíta rozprávku, postráži ho alebo sa s ním zahrá keď ja idem niekam.“ (BM 124)
Spolupráca detí na výchove	„Tak im hovoríme, že „vy ste tu už ako my, vy ich už máte vychovávať“. A starší majú tendenciu byť spravodlivejší, keď my niečo prepáčime mladším tak potom im vysvetľujeme, že „nechajte ich, veď sú malí“ A tí starší tak pripomenú, že „nám ste to nedovoľovali, tú telku...“ Takže vedia byť aj takto nápomocní.“ (BM 131)
Individuálny	„Tak im hovoríme: „pozri sa koľko si dostal ty darov a tento

prístup	súrodeneц sa s tým musí borit'." Tak je to obohacujúce, ale aj náročné, aby som neskízavala k škatuľkovaniu, alebo k tomu, že by som mala rovnaký meter." (BM 154)
---------	--

Tabuľka B4: Krízy

Rodičia rodiny B sa ku krízam nevyjadrovali.

Tabuľka B5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Čas pre manželov	„To sa spolu učíme na takých kurzoch ..., alebo také manželské večery, ktorých sme sa zúčastnili. A tak sme sa naučili, že raz za 2-3 mesiace niekde odídeme, niekde blízko. Takte jeden deň a jednu noc. Naposledy sme boli takto v Senci. Alebo v lete si skúsime vziať ako viac dní. Sme boli na týždeň v Tatrách. To nám tak pomôže si aj chvíľu oddýchnuť“ (BO 64)
Vzájomná pomoc rodín	„A to tak medzi mnohodesnými rodinami koluje, že si takto nechávajú kolovať veci, jedni druhým, tí zase ďalším. Takže veci sa nám dostávajú ... topánky, oblečenie.“ (BO 87)
Učenie	„Každý deň niečo iné človeku prinesie, takže úplne pripraviť sa na to ešte nedá, tak iba to prijímať tak ako to ide a skúsiť to robiť, čo najlepšie. Nie je to dokonalé, určite máme aj veľa chýb, nedotiahnutých vecí, o ktorých aj vieme, ale s tým nič nezmôžeme, tak to musíme iba odovzdávať Bohu.“ (BO 107)
Pomoc detí	„Na tie najstaršie deti sa už môžeme aj chceme spoliehať, keď je treba postrážiť deti, keď potrebujeme s manželkou niečo nakúpiť tak sa im dá tak dôverovať, že postrážia deti, povarujú a tiež vedia večeru prichystať v kuchyni, navariť alebo nakúpiť. Tak v niektorých veciach nás vedia odbremenit' aj keď cítime s manželkou, že by mohli byť viac aktívnejší. Niekedy ich musíme tak trochu tlačiť, aby spravili ... že nerobia to tak samy od seba, tak spontánne. Ale to je, že tú pomoc od starších detí je už cítiť.“ (BO 188)
Modlitba	„Manželské páry sa modlíme za potreby ostatných. A tak si vlastne pomáhame v modlitbe. (BO 215)
Dary	„Aj ľudia z obce, alebo tí, čo nás poznajú v kostole. Niektorí nám aj

	<p>finančne pomôžu, niektorí pravidelne, niektorí občas. Alebo je to aj anonymné, že ani neviem kto. Alebo ďalšie mnohohodné rodiny posielajú oblečenie, posunú ho nám, my ho posunieme tiež ďalej. Takto kolujeme s vecami. Takže Boh sa fakt stará. (BO 218)</p> <p>„Je to tak v kresťanských kruhoch aj keď niekedy prídu aj neveriaci, že nám zavesia niečo na plot, nejaké sladkosti a tak. Veľa krát keď nájdeme tak ani nevieme, že od koho to je.“ (BM 277)</p>
Súdržnosť manželov	<p>„Aj manželka je takou oporou, že keď jeden nevládze tak ten druhý mi pomôže a niekedy má aj ten druhý toho moc. Tak to Boh dobre zariadil, že si dvaja môžu takto pomáhať.“ (BO 231)</p>
Modlitba	<p>„Aj sme sa modlili za deti, aj menšie deti sa modlili za svojich súrodencov.“ (BM 182)</p>
Iné rodiny	<p>„Veľa nám dáva, že sa môžeme s rodinami stretávať a poradiť si navzájom ohľadne detí, pubertiakov a tak si hovoríme, čo máme vydržať a čo máme robiť inak. Tak tie rodiny nám dokážu dosť pomôcť“ (BM 221)</p>
Sila lásky	<p>„Pokiaľ chcete a z lásky a chcete sa obetovať, tak dokážete veci, na ktoré ste si už dávno mysleli, že nemáte sily.“ (BM 247)</p>
Ocenenie	<p>„čo ma tak štartuje a pomáha mi je taký súlad s manželom, že vie oceniť moju prácu, že mi to stále hovorí a že mi je za to vďačný.“ (BM 256)</p>

Tabuľka B6: Postoje okolia

Téma	Citácia + súradnice
Zvláštnosť	<p>„Je možné, že sa na náš tak ľudia pozerajú, že sme takí zvláštny niečím, možno. Tým, že sme veľká rodina“ (BO 77)</p>
Posmech	<p>„Sme sa ich aj pýtali, že či sa im v škole neposmievať. Lebo oni tu žijú v societe, kde je väčšinou jedno dve deti, takže môžu byť nejaké poznámky. A aj sa ich tak pýtajú, že aké to je mať toľko súrodencov, lebo pre niektoré deti je to nonsense. Ja som žila v úplne inom prostredí, kde toľko detí bolo bežné mať, tak si uvedomujem, že ani ja ich nemôžem úplne v tomto chápať. Tak sme sondovali, či sa im neposmievať, ale nikdy s niečím takým neprišli.“ (BM 186)</p>

Rodičia rodiny B boli časovo ústretoví a nevadilo im venovať sa rozhovorom dlhšiu dobu. Rozhovory boli dopĺňované vstupmi detí, ktoré sa chceli podieľať na rozhovoroch, boli zvedavé a nechceli byť odsunuté. Deti sa ponúkali, že prinesú koláče.

Táto rodina sa stretáva s problémom postihnutého dieťaťa. Avšak o tejto téme sa vyjadrovali striedmo. „*lebo jemu sa to stalo pri narodení, že sa napil plodovej vody a sa na to neskoro prišlo a potom malo zápal mozgových blán a na základe toho, že sa vtedy ešte nerobili také dobré vyšetrenia. Takže on sa nenarodil postihnutý. On pôrod ledva prežil, týždeň bojoval o život a nevedelo sa ako sa z toho dostane*“ (BO 174).

Najviac do popredia vystupovalo téma rozdielnosti pováh rodičov a rôznorodosti detí. „*On je taký hlbavejší, ja som taká živšia u nás. Takže už len to, že vidím ten taký protipól v mužovi – on je taký melancholický, pomalý, hlbavý, rozvážny. Ja som taká hrrrrr na všetko, taká rýchlejšia, ani by som možno nepovedala, že praktickejšia, ale takú tú živosť mám väčšiu v sebe a takú spontánnosť. No a tak sa dopĺňame, že si môžeme navzájom tak veci odkrývať, keď sú iné*“ (BM 145). Na rôzne povahy detí sa manželka pozerá ako na veľké obohatenie a prínos. Vidí v odlišnosti detí nové rozmery ako sa dá vnímať svet okolo seba, aj keď priznáva, že sú povahy detí, ktoré sú pre ňu náročné na porozumenie. „*ja ako taká rýchla a akčná môžem vidieť, že tí iní, pomalší, hlbavejší úplne inák obohacujú tento svet. A vnímať tú rozdielnosť detí, tú inú kvalitu každého z nich, že každý má iné dobré vlastnosti a všetky sú potrebné. Také je to pre mňa obohacujúcejšie, že môžem takto vnímať ten svet, učiť sa novým náhľadom a neposudzovať*“ (BM 251).

Ďalej je spomínaná náročnosť starania sa o mnohohodetnú rodinu, kde i manžel prejavuje úctu voči práci manželky. „*takže kvantum práce. Ani neviem, či by som dokázal takto fungovať. Ani mi to nikdy nevyčítala, že toľko je na materskej. Lebo niekto to neznáša, že je tak dlho, chcú ísť do roboty a nechcú byť doma stále zavreté*“ (BO 133). „*čo ma tak štartuje a pomáha mi je taký súlad s manželom, že vie oceniť moju prácu, že mi to stále hovorí a že mi je za to vďačný*“ (BM 256).

Ku koncu rozhovoru mala manželka popisujúca svoju rolu slzy v očiach, ďakovala za možnosť porozprávať sa o tejto téme a popisovala aká je vďačná za svoju rolu, o ktorej si pôvodne myslela, že ju nebude zvládať. „*Pokiaľ chcete a z lásky a chcete sa obetovať, tak dokážete veci, na ktoré ste si už dávno mysleli, že nemáte sily*“ (BM 247).

5.3 Analýza rodiny C

Rodina so 7 deťmi. Najstaršie dieťa má 9 rokov, najmladšie má 2 mesiace. Otec (38) stredoškolsky vzdelaný pracujúci v technickom obore. Matka (38) vysokoškolsky vzdelaná zdravotná sestra na materskej dovolenke. Pochádzajú z dediny s cca. 6500 počtom obyvateľov.

Tabuľka C1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Spontánne potraty	„Tak lebo sme to neriešili tie prvé dve bábätká, lebo nám odišli do neba” (CM 22)
Zaskočení príchodom detí	„Bolo to už, že s tým druhým som sa musela tak vnútorne ..., že nebola som pripravená, že príde. Proste tým, že som chodila, urobím si školu. Začneme stavať. Postavíme dom. Akože dlhodobo sme to neplánovali a potom budeme mať deti. Proste sme to chceli prirodzene, ale keď to prišlo bolo tam veľa tých otázok, že čo teraz. Ešte to mohlo počkať, že v tomto ma to zaskočilo.” (CM 28)
Málo času na veľa detí	„Už keď ich je viac tak je to náročné. Aj na tie fyzické, aj na tie psychické sily. Zvlášť keď sú tak po sebe. Keby tam bol taký, hovorím si, ideálne trojročný rozdiel. Lebo to jedno dieťaťko sa viac-menej ..., môžem sa mu viac venovať. Ale keď sú dve také maličké. Tak človek nevie, ktoré ma skôr chytiť. Proste máme dve kolená. Jedno na jedno, druhé na druhé koleno.” (CM 40)
S dvojčikami by to bolo ľahšie	„Ukazuje sa, že je lepšie mať dvojčky. Ako mať po roku. Každé to dieťaťko v tom svojom veku niečo iné potrebuje. Napríklad v tej výchove alebo vo venovaní sa vo výchove. Myslím si, že je náročnejšie mať dve. Zvlášť do toho roka. Ale keď sú takí rovesníci, myslím tie dvojčky. Ja neviem či tie mamičky by to schválili. Ale myslím, že keď sú tie deti také rovnaké. Tak viacej rozumejú, majú viacej rovnaké záľuby...” (CM 46)
Náročnosť	„To si človek tak uvedomí, že. Vlastne to tak vníma, že manželstvo je, ako by som to povedala, najťažšia rehoľa, ale vlastne neviem to porovnať, vlastne. Že v reholi sa treba zapierať, že sú tam sľuby na

	jednej strane. Ale to tu sú tak isto sľuby. ... Viac tej opatery a človek musí viac zo seba dávať ako v reholi. Nevieť či je to tým, že je viacej tých detí.” (CM 141)
Náročnosť materskej dovolenky pre otca	„Aj tam sme sa striedali tam a vtedy som pochopil o čom je materská dovolenka. Že je to úžasná dovolenka, nohy na stole. Teraz hovorím, ako v úplných úvodzovkách.“ (CM 317)
Málo času s manželom	„Tak veľmi málo. Akurát, keď ich dáme spať, tak vtedy máme čas sa porozprávať chvíľku, ale občas mimo si nájdeme čas. ... niekedy sa nám podarí prehovoriť jednu dve veci spolu. Bez toho, aby nás niekto vyrušil.” (CM 332)
Málo financií	„zarobiť by som teoreticky mohol viacej, ale tým pádom by som bol odpísaný pre rodinu. „ (CO 11) „niekedy cítim takú ťažobu pri zodpovednosti za tie deti aj čo sa týka tých materiálnych statkov tam to niekedy tak ako ťažšie pociťujem. Tie rozhodnutie, že kde hľadať ten prienik medzi osobnou prítomnosťou pri nich, mojou prítomnosťou v rodine a tým, že zarábam a starám sa o tieto záležitosti. To sú niekedy také ťažšie záležitosti.“ (CO 247)
Šetrenie	„kde sa dá potom to zase šikovne vymyslieť vždy, že aby sme sa zmestili do toho, resp. ako aby tie decká neboli ochudobnené alebo v takom, že dostanú v podstate dostanú presne ten istý jogurt ako v druhej rodine. Keď sa nám to podarí takým spôsobom že sa dá na tom ušetriť.“ (CO 14)
Športovanie detí	„Tie najstaršie dcéry sú niekde v prvej päťke v rámci Slovenska v bicykloch. Keď sa pozriete tuna a aj hore majú svoje veci. To majú iba za posledný rok.“ (CO 83)
Spoľahnutie na manželku	„Na manželku dá sa povedať že sa spoľahnem vo všetkom, ale konkrétne čo sa týka domácnosti alebo detí. Ale hlavne čo sa veľmi sa teším, že sa môžem 100%ne spoľahnúť vo veciach ktoré ja neviem ... zdravotná starostlivosť alebo také veci. Tak to som rád ako a viem o tom, že mám kde prísť“ (CO 196)

Tabuľka C2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
------	---------------------

Práca po materskej dovolenke	„Neviem, lebo možno, že časom to príde, keď tie deti budú už väčšie, že sa budú vedieť postarať o seba. Ale momentálne si to neviem predstaviť. Nechať malé deti, že sú v škole, v škôlke a ja v práci. Človek príde z práce a nevie čo ma do ruky chytiť. Tak si myslí, či má variť, či má prať alebo má upratať.“ (CM 160)
Koníčky	„No moje koníčky. Moje štrikovanie, vyšívanie. To už som nedržala neviem ako dlho v rukách a za domom máme záhradu. A to som až tak neodsunula. Že to jedno som si trochu ponechala trosku. Tam sa aj zrelaxujem, aj keď sa narobím. Proste si tak psychicky oddýchnem a naberiem...“ (CM 263)
Naplnenosť cez hru s deťmi	„Ony sú zlaté, niekedy to mňa až priamo nabíja. Ja ... ich a zároveň ten smiech, to šťastie je z nich cítiť jednoducho. To čo z nich vychádza von, tak oni o tom ani nevedia možno niekedy ony dajú viac mne, než to čo ja dám im.“ (CO 39)

Tabuľka C3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Príklad	„Sama seba sa pýtam ako to tým deťom podať, ako im to vysvetliť. Niektorí hovoria, že svojim životom. Že deti veľmi kopírujú... ako rodičov.“ (CM 200) “Dôležité je, aby mali ten vzor. Ale o to sa musíme aj my snažiť, aby sme ho vedeli ukazovať, ten vzor. Aj to často krát tak jednoducho, že ako sa správať k nim. Ako zároveň im neublížiť a vychovávať.“ (CM 237)
Sila otcovho slova	„Zvlášť je to v tej výchove také, že keď si ja s nimi neviem rady, môžem ja povedať dvakrát, trikrát, ale to akože nič. A keď povie tato, tak to akože... . Hovorím mu povedz im akože som povedala trikrát a nič. A on keď im povie tak musí byť. Ani krik, ani bitka, ani proste akože“ (CM 208)
Komunikácia	„Myslím že aj komunikáciu hlavne, že veľa komunikovať s deťmi. Veľa sa s nimi rozprávať.“ (CM 236)
Viera	„Proste tu cestu, ako tu cestu. Ako im čo povedať, aby u nich nevznikol nejaký odpor ku kostolu.“ (CM 239)
Systém	„Teraz keď máme tento systém. O ôsmej sa modlíme, do tej pol deviatej dočítame rozprávku. Tak je to ideálne, keď sa nám to podarí.“

	Aj oni sú vyspatí aj môžu akože pekne fungovať celý deň. Menší do obeda a väčší celý deň vydržia.” (CM 345)
Pravidlá	„jednoducho tá výchova je na jednej strane taká, že potrebujeme mať nejaké pravidlá tuna, ktoré sa dodržiavajú, aj keď vznikajú niekedy za pochodu, takže nie sú to nejaké dávajú to v televízii, že stanoviť si , že takto, takto, takto. Nie sú to u nás pravidlá, že by sme ich mali od začiatku manželstva, rodičovstva. Sú to pravidlá, ktoré teraz vznikajú.“ (CO 49)
Diskusia	„To je kamarátsky so všetkými ale tiež je to také, že s tými väčšími už je to niekedy väčšia forma diskusie. Alebo už tam prechádza k tomu, áno, to treba spraviť, alebo a tak, majú už aj tu väčšiu voľnosť si povedať, že čo by chceli. Majú aj tí malí, títo väčší si to vedia aj povedať.“ (CO 57)
Príroda	„A ďalšia časť čo sa týka tej výchovy ako chcel by som aby boli viac tak prírodné deti ako prírodne v štýle tom, aby mali radi pobyt vonku. Tie veci, ktoré sme brali ako úplne bežné – lezenie po stromoch, ploty a takéto veci, niektoré veci sú po nás, ale niektoré veci by nemuseli úplne opakovať. Ale zatiaľ, čo sa týka takýchto, že jednoducho nevadí.“ (CO 65)
Vštepovanie mravov	„keď sa dostávajú do toho vonkajšieho prostredia, takže to čo sa im ako-tak snažíme príkladom, či pri rozhovoroch vštepiť je to v nich a tam kde budú sa nebudeme za nich hanbiť a že proste sa môžeme spoľahnúť že aj keď nie sú pri nás tak majú už niektoré veci v sebe, že sa správajú ako normálni ľudia.“ (CO 224)
Konflikty	„ťažšie chvíle niekedy vzniknú keď sú konflikty medzi deťmi alebo takýchto každodenných, teda to čo sa stane cez deň kde jednoducho treba ísť pomedzi tie deti a nejakým spôsobom hľadať ten spôsob, aby si našli ten spôsob medzi sebou, aby to nebolo, že sa povadia za nejakú hračku, potom jedna buchne druhú atď. Hlavne tí malinký to ťažko prežívajú, ale našťastie sú u nich tie ťažké chvíle aj pre nás väčšinou krátke...“ (CO 239)
Spoločné trávenie času	„Radi by sme s nimi ešte chodili či už po výletoch, akože byť pri nich. A v podstate bol by som rád keby to ostalo na takom, aby tie deti mali neviem tie deti chodia na skauting aby mali svoje aktivity a záujmy. Aby bol čas trávený jednotne tuna doma.“ (CO 296)

Tabuľka C4: Krízy

Rodičia rodiny C sa nevyjadrovali ku krízam.

Tabuľka C5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Manžel	„No manžel. Je pravá ruka moja.” (CM 349)
Príbuzní	„A občas aj babka, keď je teraz na dôchodku. Tak ona sa opýta, tak či nám môže pomôcť tak. Tak príde nám ich poverovať, keď potrebujeme v nejakých situáciách. Alebo aj krstná občas. Keď je to také nevyhnutne tak ju nechám s týmito malými.” (CM 349)
Modlitba	„Tak raz do týždňa, ale nie je to pravidlo. Keď niekto ochorie, tak sa nestretáme alebo keď idú k lekárovi. Ale väčšinou sa snažíme na jeden deň, na ten utorok. Tak do obeda. Popritom sa stihneme pomodliť a porozprávať alebo pred tým. Je to taký, dá sa povedať, že relax. Také zdieľanie ako druhý to prežívajú. Človeka to tak povzbudí a potom modlitba. Tá by mala byť na prvom mieste.” (CM 361) “Tak v modlitbe mám nadej, že sa to raz zlepší, že sa budem môcť viac venovať, viac sa modliť. A z toho čerpať silu aj viacej sily. vlastne vedieť riešiť tie jednotlivé situácie.” (CM 374)
Rozprávanie sa	„Tá podpora je hlavne myslím že vzájomná, spolu dvaja si hľadáme že sa spolu o tých situáciách porozprávame.” (CO 260)

Tabuľka C6: Postoje okolia

Téma	Citácia + súradnice
Odsudzovanie	„od toho okolia to bolo také, že zase dieťa, že skôr som to ja prijala to bábätko. Som sa naňho tak prirodzene tešila. Že ho čakáme, ale proste to okolie ma tak ubíjalo, a to akože. A keď sme čakali štvrté, tak nám už nik nič nehovoril. Ani nevyčítal. Možno pri tom piatom občas. A keď som čakala toto siedme tak to už boli také, nie od najbližších viac-menej, ale tak ako v dedine. Keď ide človek medzi ľuďmi. Také ťažké to bolo. Pre mňa a hlavne to okolie ma ubíjalo akože prijať ďalšie dieťa. Aj keď človek vidí čo ho čaká. Vlastne zodpovednosť za tu výchovu. Vlastne to tak ťaží, ale od toho okolia som vždy unikala,

	<p>aby ma niekto nevidel.” (CM 68)</p> <p>„Teraz mi to už ako nevádi, keď už je bábätko na svete. Ale je zaujímavé, že keď ho človek čaká, že vtedy som to od toho okolia zvlášť... Niektorí ľudia, už som vedela, že na tej jednej ulici býva jedna pani... Proste, také poznámky, tak tej som sa snažila zvlášť vyhýbať.” (CM 81)</p>
Obvinenie	<p>„Naháňali sa vonku a spadla a mala s kolenom, nevedeli sme či má s meniskom, alebo čo. Je to v poriadku, ale mali v nemocnici problém, že mala na nohách nejaké modriny. Tak nás zobrali ešte na internú ambulanciu a že zanedbané dieťa a ja neviem čo a ona mala nohy trochu doškrabané od komárov. Tak a potom si všimli že to je v pohode a potom že čo tie modrinky. Sú to deti, ktoré jazdia na bicykloch. Jak že jazdia v zime na bicykloch? Pokiaľ nie je poľadovica – pre nich je to forma hry. Tie deti jednoducho keď vylezú na strom, tak nejaké tie modriny, alebo niečo sú úplne prirodzené. Nevieť či ako teraz sa berie ako štandard, že dieťa sedí takto na gauči, hrá sa s tabletom, alebo pozerá televízor, alebo...” (CO 70)</p>

Rodičia rodiny C boli veľmi ústretoví ohľadne rozhovorov. Venovali im svoj voľný čas neskoro večer až v noci, ktorý pri telefonickom dohovore spomínali ako jediný možný. Rozhovory začali neformálne pred vstupom do domu. Rodičia pri rozhovoroch kooperovali a v niektorých momentoch sa dopĺňali a pomáhali si s odpoveďami. Celá atmosféra bola pokojná a voľná. Pri rozhovore s každým rodičom druhý rodič prichádzal a odchádzal podľa svojich potrieb a miestami sa zapojoval.

Ako najčastejší fenomén vystupuje téma náročnosti starania sa o 7 detí po finančnej aj emocionálnej stránke. „*Aj tam sme sa striedali tam a vtedy som pochopil o čom je materská dovolenka. Že je to úžasná dovolenka, nohy na stole. Teraz hovorím, ako v úplných úvodzovkách*“ (CM 317). Hlavne otec rieši finančnú situáciu, ktorá pre neho nie je ľahká, pretože musí balansovať medzi časom venovaným práci a naopak deťom. „*niekedy cítim takú ťažobu pri zodpovednosti za tie deti aj čo sa týka tých materiálnych statkov tam to niekedy tak ako ťažšie pociťujem. Tie rozhodnutie, že kde hľadať ten prienik medzi osobnou prítomnosťou pri nich, mojou prítomnosťou v rodine a tým, že zarábam a starám sa o tieto záležitosti. To sú niekedy také ťažšie záležitosti*“ (CO 247). Napriek tomu svoje rozhodnutie venovať sa deťom neľutujú. „*Ony sú zlaté, niekedy to mňa až priamo nabíja. Ja ... ich a zároveň ten smiech, to šťastie je z nich cítiť*“

jednoducho. To čo z nich vychádza von, tak oni o tom ani nevedia možno niekedy ony dajú viac mne, než to čo ja dám im“ (CO 39).

Vo výchove poukazujú na potrebu upevňovania systému pravidiel pre detí v ich veku, aby boli schopné sa prispôbovať podmienkam nástupu do školy. Pravidlá ale u nich vznikajú priebežne a sú flexibilné vzhľadom k veľkej variabilite a zmene v rodine s príchodom nového súrodenca. *„jednoducho tá výchova je na jednej strane taká, že potrebujeme mať nejaké pravidlá tuna, ktoré sa dodržiavajú, aj keď vznikajú niekedy za pochodu, takže nie sú to nejaké dávajú to v televízii, že stanoviť si , že takto, takto, takto. Nie sú to u nás pravidlá, že by sme ich mali od začiatku manželstva, rodičovstva. Sú to pravidlá, ktoré teraz vznikajú“ (CO 49).*

Ďalej rodičia ako významné spomínali postoje okolia, ktoré pre nich nie sú príjemné a je náročné pre nich sa voči nim vo forme odsudzovania a obviňovania brániť. *„Naháňali sa vonku a spadla a mala s kolenom, nevedeli sme či má s meniskom, alebo čo. Je to v poriadku, ale mali v nemocnici problém, že mala na nohách nejaké modriny. Tak nás zobrali ešte na internú ambulanciu a že zanedbané dieťa a ja neviem čo a ona mala nohy trošku doškrabané od komárov. Tak a potom si všimli že to je v pohode a potom že čo tie modrinky. Sú to deti, ktoré jazdia na bicykloch. Jak že jazdia v zime na bicykloch? Pokiaľ nie je poľadovica – pre nich je to forma hry. Tie deti jednoducho keď vylezú na strom, tak nejaké tie modriny, alebo niečo sú úplne prirodzené. Nevieť či ako teraz sa berie ako štandard, že dieťa sedí takto na gauči, hrá sa s tabletom, alebo pozerá televízor, alebo...“ (CO 70).*

Významné je, že deti rodiny C sú športovne nadané, na čo sú rodičia veľmi hrdí *„Tie najstaršie dcéry sú niekde v prvej päťke v rámci Slovenska v bicykloch. Keď sa pozriete tuna a aj hore majú svoje veci (víťazné poháre). To majú iba za posledný rok“ (CO 83).*

5.4 Analýza rodiny D

Rodina so 7 deťmi. Najstaršie dieťa má 36 rokov, najmladšie 23 roky. Otec (66) stredoškolsky vzdelaný učiteľ gitary v minulosti pracujúci ako zvukár. Matka (61) vysokoškolsky pravuje v školstve. Pochádzajú z dediny s cca. 6500 počtom obyvateľov.

Tabuľka D1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Strata zamestnania	„Robil som najprv 26 rokov v televízii réžiu hudobného ozvučenia a majstra zvuku, ale tam prišlo veľké prepúšťanie... Z cechu majstra zvuku, kde som bol majstrom zvuku išlo na 90 percent na ulici...“ (DO 14) „tak to bolo tvrdé, ale Pán Boh sa postaral, syn zbadal inzerát, že hľadajú tuto v obci v základnej umeleckej škole učiteľa gitary našťastie som aj gitaru študoval okrem hudobnej réžie a kompozície a tak som to mohol využiť“ (DO 22)
Postihnuté dieťa	„prvé dieťa bolo obrovským šokom, pretože P. mal -Downov syndróm, takže tá radosť sa premenila na šok. Samozrejme o to sa človek tešil viac na tie ostatné deti, že tie ostatné deti sú zdravé a životaschopné, všetko v pohode, ale keď to prvé dieťa, keď tam bol ten Downov syndróm a on ho mal kombinovaný s autizmom, no tak to bol poriadny šok.“ (DO 92)
Súdržnosť rodiny	„proste tešíme sa, ťaháme za jeden špagát a sicher ta rodina je zaujímavá v tom, že sa stretávame dosť často na takých rodinných oslavách a veľmi radi spievame, v tom je výnimočná a keď synovia alebo dcéry sú tiež muzikálni a hrajú na hudobní nástroj tak sme schopní na viacero nástrojoch si zahrať no, či že keď to tak zoberiem, tak máme radosť z hudby všetci“ (DO 139)
Náročná materská dovolenka	„tie prvé roky boli náročné, tak ale bola som doma, nebola som zamestnaná, pretože sa to nedalo, tak len manžel chodil do roboty, ja som bola vlastne doma už jen tým, že P. bol postihnutý, bolo treba sa mu venovať a potom prišli ďalšie deti, takže ja som vlastne bola vtedy 18 rokov doma kvôli ním a kvôli P.“ (DM 119)

Tabuľka D2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
Radosť z detí	„radosť bola silná, ale čo si pamätám tak sme sa tešili z každého a samozrejme no a samozrejme opačne, že keď nám teraz vylietol z hniezda, tak zas človeku či chcem či nechcem učím, že nechcem nie je to za každým ale poviem to otvorene, teraz sa Martin ženil no videl som ho osem týždňov doma, je to také...viem že keď som si bral manželku tak jej otec mal slzy v očiach, viem to pochopiť, ja to teraz cítim nehovorím, že zrovna mi padajú slzy, ale ten pocit som mal tak isto, rovnako, keď sa syn ženil alebo keď sa dcéra vydala“ (DO 116)
Úspešné deti	„M. bol rok dobrovoľník, myslím dobrovoľník rok v Južnom Sudáne, nemusím hovoriť podrobnosti ale bolo to ťažké, bolo to ťažké a ja vidím, že napriek tomu, že stratil jeden rok, že ho to požehnalo. Dostal slušný byt za nízku cenu, v slušných podmienkach, teraz mu držím palce, lebo vyzerá to tak, že má vážnu známosť, čo sa teším, takže to je napr. M. J. robí produkciu v televízii. Redakčnú, keď som bol dlho v televízii, skoro teraz interne 26 rokov a externe ďalších 10 rokov. Mám z toho radosť lebo viete čo, je to produkcia v televízii“ (DO 385)
Učenie a rozvoj	„človek sa jednak musí naučiť ovládať, usrkovať, musí sa naučiť vedieť, ako ten čas venovať pre tých, ktorý ma v rodine a dáva tu lásku, tom, ktorý živí niekedy každý deň treba sa veľakrát zaprieť. A pritom staršom bolo treba aby veľa vecí nás to učilo trpezlivosti, pokore a aj všetkému . Takže vlastne to sa učíte pri tej výchove to je pre vás vlastne ten rozvoj. Určite, je to aj posun, človek musí pracovať sám na sebe, aby mohol sa dávať druhým, lebo to bez toho nejde“ (DM 81)
Málo dovoleníek	„tak samozrejme, že my sme nemohli chodiť na také dovolenky, ako chodili mnohí a že Juhoslávia, tak to sme samozrejme si nemohli vtedy dovoliť a to a aj to že sme prerábali tento dom také to, že sme si predstavovali, to že sme boli vo finančnej tiesni, takže také veci sme si vtedy nemohli v tom čase dovoliť... až keď boli trochu odrastenejší sme začali s nimi chodiť aspoň v lete na tie dovolenky.“ (DM 214)

Tabuľka D3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Určovanie hraníc	„keď sa mi syn začal plieskať o zem, čo človek bežne vidí, jediný krát stačilo, nie že by som mu ublížil, jedno bacnutie po zadku, a v živote to neurobil, a keď by bol krpateľ mohol by som sa rozkrájať a vysvetľovať mu tak by som z neho hysterika vychoval, ktorý by sa plieskal o zem ...nemohol som dokedy....dokedy nemohol urobiť len toto keď boli malí.“ (DO 213)
Spravodlivá výchova	„aby boli dečka férové voči sebe, voči druhému, férové voči Pánu Bohu. myslím si, teraz, predpokladám, že nevidím, že by mali nejaké problémy, ani morálne, že všetko funguje chvála Bohu dobre“ (DO 341)

Tabuľka D4: Krízy

Téma	Citácia + súradnice
Finančne náročné	„Tak zo začiatku to bolo náročné, najmä keď som bola vlastne doma na materskej, ale manžel zarábal, tak bolo to určite náročnejšie. Pri tom sme aj prestavovali tento dom, lebo toto bol rodičovský dom po manželových rodičoch a v podstate my sme keď už boli trochu odrastenejší, potrebovali aj pristavať a prerábali sme tu takže sme tu aj bývali aj prerábali súčasne ten dom cely tiež vtedy to bolo náročnejšie aj finančne samozrejme, ale mali sme aj dobrých priateľov, ktorý nám pomáhali keď to bolo treba, ale aj rodina. „ (DM 143)
Postihnuté dieťa	„Keď bol prvý, tak to bolo trochu tak ťažké, najmä narodil sa postihnutý a bolo to ťažké prijať to aj pre nás, pol roku som sa s tým ťažko vyrovnala, ale aj to no ono aj človek sa musí naučiť s tým žiť, prijať s pokoru“ (DM 102)

Tabuľka D5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Počúvanie za	„keď sme mali svadobný deň, tak ja som počúval pásky, že za komunizmu bol problém so všetkým, tak sa šírili..., niečo také ako v

komunizmu	úvodzovkách výchova k manželstvu na páskach v takom že kresťanskom duchu pozitívnom, takže ta výchova nebola od iného človeka, čiže knižky, či relácie na kazetách alebo na páskach. Takže my sme mali tu formáciu, širokospektrálnu, z rôznych strán“ (DO 237)
Zamieňanie rolí	„v noci tak isto, som stával k deťom, pokiaľ nebolo treba že musel od manželky papaničko a som mu dal čajíček alebo čokol'vek, normálne sme sa striedali“ (DO 272)
Podpora z okolia	„z nášho okolo takí blízki známi, ktorí mi pomáhali, na tejto ceste nás usmerňovali trochu nám a pomáhali a potom aj tiež k jednému lekárovi sme chodili, ktorý sa špecializoval na tieto deti a on nám tiež mnoho hovoril a pomáhal nám, ako s ním máme robiť, čo máme robiť“ (DM 106)
Vzájomná pomoc detí	„veľmi mi pomáhalo, že oni si deti aj navzájom sami pomáhali, napr. keď boli prváci, tak možno, že sme sa najviac venovali tomu prvému, to prvé a tí ostatní si tie informácie pomáhali dávať ďalej, že som nijak nepociťovala až takú potrebu, že sa mu musím venovať alebo ten ti povedal to, ten to a si navzájom takto pomáhali aj v tých školskej obdobiach takže ...“ (DM 162)
Cestovanie	„Ďakujem Pánu Bohu, manžel je taký tolerantný, že ja veľmi rada cestujem a on mi mnohé cesty aj umožnil, aby som mohla ísť a aj vlastne i deti, takže dal aj im..., že už som po tom zarábala, že finančne sme boli na tom potom lepšie, takže mohla som ale aj s manželom boli sme i na viacerých cestách spolu.“ (DM 224)
Duchovná pomoc	„potom tak sme sa vlastne zoznámili a potom viac-menej pod jeho vedením sme trochu boli, že sa nám snažil radiť v mnohých ťažkých situáciách alebo problémoch alebo takto že sme mali podporu u neho, keď sme za ním prišli.“ (DM 241) „Jemu vďačíme za veľa že nám v takých ťažkých chvíľach pomáhal a usmerňoval nás viedol. To bola veľká pomoc taká duchovná.“ (DM 271)

Tabuľka D6: Postoje okolia

Rodičia rodiny D sa nevyjadrovali k postojom okolia.

Rodina D sa svojim vekovým zložením odlišuje od ostatných, pretože sa jedná o rodinu s dospelými deťmi avšak skúsenosť s rodinou a podmienky boli totožné iba s časovým posunom.

Možnosti prípravy a vzdelávania sa pre manželov boli za komunizmu obmedzené, ale napriek tomu sa rodina v tých rokoch sama vzdelávala dostupnými možnosťami „*ja som počúval pásky, že za komunizmu bol problém so všetkým ..., tak sa šírili. Niečo také ako v úvodzovkách výchova k manželstvu na páskach v takom že kresťanskom duchu pozitívnom, takže ta výchova nebola od iného človeka, čiže knižky, či relácie na kazetách alebo na páskach*“ (DO 237).

Rodičia sa ďalej zmieňovali o dvoch faktoch, ktoré ovplyvnili ich rodinu vo veľkej miere a to narodenie prvého syna s Downovým syndrómom a autizmom. „*Keď bol prvý, tak to bolo trochu tak ťažké, najmä narodil sa postihnutý a bolo to ťažké prijať to aj pre nás, pol roku som sa s tým ťažko vyrovnala, ale aj to no ono aj človek sa musí naučiť s tým žiť, prijať s pokoru*“ (DM 102). Druhé téma bola strata zamestania otca, čo silne zasiahlo do chodu rodiny. „*Robil som najprv 26 rokov v slovenskej televízii réžiu hudobného ozvučenia a majstra zvuku, ale tam prišlo veľké prepúšťanie... Z cechu majstra zvuku, kde som bol majstrom zvuku išlo na 90 percent na ulici...*“ (DO 14). „*tak to bolo tvrdé, ale Pán Boh sa postaral*“ (DO 22).

Ako najväčšiu pomoc v tomto období považovali rodičia duchovnú podporu kňaza, ktorý sa im intenzívne venoval. „*Jemu vďačíme za veľa že nám v takých ťažkých chvíľach pomáhal a usmerňoval nás viedol. To bola veľká pomoc taká duchovná*“ (DM 271).

Celková atmosféra rozhovorov bola príjemná i napriek tomu, že manželka bola v tých dňoch na PN, čo sme zohľadnili kratším rozhovorom. Na úvod som mala možnosť si prezrieť rodinné album s fotkami celej rodiny, čo som považovala za ústretový krok.

5.5 Analýza rodiny E

Rodina s 12 deťmi. Najstaršie dieťa má 25 rokov, najmladšie 3 roky. Otec (53) vysokoškolsky vzdelaný v technickom obore, pracuje v službách a vzdeláva sa na vysokej škole. Matka (48) vysokoškolsky vzdelaná v technickom obore, je na materskej dovolenke a vzdeláva sa na vysokej škole. Pochádzajú z mesta s počtom obyvateľov nad 100 000.

Tabuľka E1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Bikultúrna rodina	„Manžel je pôvodom Talian. On nieže by bol priamo tak ako má korene, v tomto smere sme trochu talianske typy, také južanské že a v poriadku ste videli. Už ten prvý dojem.“ (EM 118)
Finančná zraniteľnosť	„je finančne viac zraniteľnejšia. Tá viacdetná rodina. Myslím, že v spoločnosti panuje veľmi divný názor, že oni žijú z prídavkov. To sa nedá, 23 eur na dieťa je strašne málo. Čiže z toho sa vyžiť nedá a ani nežijú. Čo je ďalší mýtus.“ (EO 34) „Stále sme v mínuse na pokraji. Nehovorím, keby sme boli stále v mínuse tak bude exekúcia. Takže nie tak. Ale tak, že musíme rozmýšľať, kde tie peniaze dáme, že či na základné životné potreby. Momentálne všetko kupujeme v akciách, a to iné je povedzme tá hudobná, za tento polrok povedzme päťsto eur.“ (EO 57)
Nároky na otca	„Takže tým, že je niekto otec, tak musí o niektorých veciach rozhodovať. Musí rozmýšľať, že čo chcem ja, čo chcem dosiahnuť a ako to realizovať v tej rodine. Samozrejme, že sa snažím, aby tá rodina bola spokojná, aby mala dostatok. Nie len tie hmotné veci, ktoré som hovoril, ale aby tu boli aj nejaké normálne vzťahy.“ (EO 108)
Poslanie matky	„Paradoxne do istej miery sa neviem vyrovnáť s predstavou že už pravdepodobne ďalšie dieťa nebude aj keď nie som za prechodom ešte stále, ale nejak to tak už vyzerá. Človek si pomôže, keď naši mladí čakajú bábätko a mám taký pocit že plynule som prešla do role starkej.“ (EM 162)
Boje medzi	„aby sa medzi sebou nebili, aby boli medzi nimi dobré vzťahy. To je

súrodencami	jasné medzi súrodencami. A myslím, že aj sú. Najviac bojujú tí, čo sú najviac pri sebe.“ (EO 165)
Nadprirodzené plánovanie rodičovstva	„keby som to mal tak povedať, tak sme použili nadprirodzené plánovanie, koľko pán Boh dá. Ako keď to niekomu hovoríme, tak to je ako nezodpovedné. Ale keď sa človek nad tým zamyslí, tak verím že Boh je všemohúci, Boh má to všetko pod kontrolou.“ (EO 224)
Láskyplné vzťahy	„V tej citovej oblasti, akože v tej mojej citovej väzbe naňho sa to dopĺňa, kupodivu a to v tom zmysle, že mám taký dojem, že žena viacej tak, žije v tých spojitostiach, čiže mne fajn spôsobom robí dobre aj keď je on dobrý k deťom.“ (EM 268) „aj v materskej roli si dávam veľmi pozor aby to bola láska a nie naviazanosť ako hlavne s tými veľkými deťmi. S tými malými – oni sa prirodzene viažu ale zase sa snažím aby, aby tam nebola nezdravá naviazanosť v tom zmysle, že by tam dokázali vpustiť aj ďalších súrodencov.“ (EM 289)
Šikovné deti	„Všetky deti sú neskutočne šikovné aj keď vnímame že každý má zas niečo svoje v čom vyniká... na čo siahnu to sa im podarí aj počtovo nadané alebo hudobné do hudobnej chodí väčšina, čo tiež prejavovalo to že chceli byť aktívni. Tak sme im umožnili nech si vyberajú nástroje aké oni chcú.“ (EM 101)
Spoločná práca a štúdium rodičov	„no dospelo to k tomu že sme spoločne začali robiť školu druhú a dospelo to do štádia že dá sa povedať že robíme všetko spolu. Je to zaujímavý vzťah že nemusíme a často krát sa snažíme si proste niektoré veci rozdeliť že čo ty máš teraz toho veľa doma tých vecí čo zvykneš robiť, tak ja idem do hudobnej, alebo proste nejakým spôsobom takto si to.“ (EM 198)

Tabuľka E2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
Život v spoločenstve druhých	„Aj tie bitky ich bavia. Ale to patrí k životu, k rodine. My s toho nerobíme teraz takú, nejakú galibu, že teraz čo z nich bude, keď teraz sa už bijú a oni z toho vyrastú, že tí starší sa už nebijú akože. Takže to vidím ako najväčšiu výhodu, že sa majú s kým hrať. A majú sa s kým aj učiť.“ (EO 273) „Aj ostatní, no a učia sa žiť v tej komunite, ktorá už nie je taká

	maličká. Je vlastne viac tých vzťahov, viac tých pováh, ktoré budú na seba nejak narážať a musia spolu nejak vydržať.“ (EO 299)
Viac skúseností	„Tie deti nemajú všetko a o niektoré veci musím aj bojovať. To je podľa mňa veľmi dobre do života, že sa musím deliť.“ (EO 285)
Splnenie túžob	„Túžba bola postaviť nejaký dom. Sa hovorí postav dom zasad' strom. A my sme sadili. Splodili sme synov. No postav dom. Ja som vďačný veľmi svokrovi, že môžeme bývať v tomto byte. Byt je krásny, nie je tak ako na začiatku vyzeral, lebo sme ho zaplnili, ale stále je dostatočne veľký. Ale predsa mam túžbu. To mám po svojom dedkovi, že postaviť menší dom, v ktorom by sme na starobu bývali.“ (EO 326)
Zmysel	„myslím si že je to, aspoň v mojom živote, keď mám možnosť porovnať ten život keď som pracovala na plný úväzok jak, je to na tom najrýchlejšie, také zmysluplnejšie mi to prišlo ako keď som robila v robote.“ (EM 29)
Široké spektrum práce	„zároveň som zistila že mi to dynamikou sedí, častokrát sa to podáva len mladí alebo behal len okolo detí. To nie je pravda, z materskej roli je tak široké spektrum že keď mi manžel vyšiel maximálne v ústrety tak sa to v práci nedalo dosiahnuť a zároveň som si za 25 rokov na materskej zvykla pracovať takou intenzitou že bola tendencia šéfov ma brzdiť.“ (EM 42) „ma to vždycky zaujímalo a tu to je to fajn že dynamika práve toho rozsahu. Malé dieťa ktoré behám nakojiť a dospelí ľudia s ktorými si môžem normálne sadnúť a porozprávať sa.“ (EM 57)
Rozličný názor ako obohatenie	„V poslednej dobe ma fascinuje presne to, že je to iný uhol pohľadu. Muž nato proste pozerá úplne inak ako ja a keď to dáme dokopy, tak je to podstatne širší záber. Človek z toho vidí nejaký ucelenejší obraz.“ (EM 244)
Kariéra	„v podstate dnes sa smejem, že keby som teda nemala rodinu, tak som dneska v CERNE a hľadám tam nejaké kvarky alebo niečo podobne ako vedkyňa, lebo ja som vlastne robila z jadrovej fyziky akože aj na tú diplomovku som merala supravodiče a takéto veci.“ (EM 409)

Tabuľka E3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Pozornosť	„Oni to robia, aby upúťali pozornosť. Nepovedia, rozprávajú sa so mnou, ale začnú robiť zle druhému. A človek musí prísť a vyriešiť ten rozbroj. Upúťajú pozornosť, aby som nahradil čo som im zanedbal pol dňa alebo deň.“ (EO 17)
Vzájomná pomoc detí	„v podstate pokiaľ tie súrodenecké vzťahy fungujú dobre tak chyby, ktoré každý rodič urobí dokážu tí starší súrodenci to pekne vykryť.“ (EM 83)
Podpora v osamostatňovaní sa detí	„To by bol problém, keby tu všetci ostali. Takto to prežívame, že dnes ľudia do tridsiatky ostávajú doma. Myslím si, že je to aj pre nich dobre. Ja im to tak drsne, veď rozmýšľajte, kde budete bývať. A oni veď čo je, veď je ešte čas, sme na škole. Veď ja vás nevyháňam, len rozmýšľajte nad tým kde budete bývať.“ (EO 203)
Vzájomná výchova	„nehovorím, že by sme ich my nejak veľmi dobre vychovali. Navzájom v tom kolektíve sa oni navzájom vychovávajú. To je taká veľká radosť aj výhoda tej viacdetnej rodiny.“ (EO 319)
Voľnejšie pravidlá	„Ťahajú ma na večer za sklamanie kedy aký problém sa dostať do postele v normálnom čase, ale možno by som to strčila do škatulky benevolentný. Akože deti máme radi, aj tie pravidlá sú také voľnejšie.“ (EM 121)
Povinnosti	„Je povedzme také pravidlo že by si malo dieťa sadnúť za počítač až keď má hotové domáce úlohy. Tí čo chodia do hudobnej tak zahraté, upratané a ešte majú prípadne nejakú pomoc rozdelenú, takú ja neviem pomôcť tuto v prádle, vysávanie a takéto, riad.“ (EM 127)

Tabuľka E4: Krízy

Téma	Citácia + súradnice
Krízy manželstva	„Krízy, krízy manželstva, a to sa ich týka tak isto. Niektoré sú zjednodušene povedzme výchova detí je zjednodušená. Ale psychický tlak je podľa mňa väčší. Myslím stres, ale chce to už vysokú školu, akoby niekto povedal. Takže je to náročnejšie.“ (EO 13)
Dočasný únik ako riešenie	„Požičal som si motorku a išiel som na chalupu. Na víkend, lebo som to tu nevydržal. Potreboval som vypnúť a zavolať som až na druhý deň, že ja som na chalupe ... Prišiel som úplne v pohode a taký zlatý

	jeden víkend, to stačilo. Na čerta. A to by som odporučil aj manželom, ktorí to nezvládajú. Ja sa im vôbec nečudujem. Sú problémy, ktoré môžu mať manželia bezdetní alebo s jedným dieťaťom. To môže byť veľmi ťažké. To vôbec sa nečudujem, keď majú nejaký problém.“ (EO 337)
--	---

Tabuľka E5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Viera	„Ale vierou je to jednoduchšie. Je taká prirodzená aj pri prekonávaní tých kríz, aj manželská vernosť aj výchova detí. To všetko tá viera nejak integruje a pomáha, aby človek vydržal. A nie len tak prežil, v úvodzovkách, ale aby mal aj radosť zo života a videl ten zmysel.“ (EO 102)
Spoločný čas manželov	„Tu sa niekedy ľudia pýtajú. Vy ste aj niekedy spolu, keď máte toľko detí okolo seba? Ale jasne, veď sú tu kľúče, zámky. Tak sa zamkneme. Tak musíme byť mi spolu hej. Vtedy sme ako manželia, aj keď deti búchajú.“ (EO 42) Tu sa niekedy ľudia pýtajú. Vy ste aj niekedy spolu, keď máte toľko detí okolo seba? Ale jasne, veď sú tu kľúče, zámky. Tak sa zamkneme. Tak musíme byť mi spolu hej. Vtedy sme ako manželia, aj keď deti búchajú.“ (EO 418) „Oni decká majú snahu zasahovať do toho keď chceme byť sami, ale zatiaľ sa to vždycky dalo.“ (EM 294)
Manželský vzťah	„Nastal ten klasický stereotyp že som na materskej a muž v robote a niekedy aj viac ako pol hodiny, alebo náročná ktorá mu nesesedela. ... Doma som bola večer tak unavená že som mala chuť plakať. No a on ešte chodil domov sa vzdelávať akože sa mal niečo učiť a obaja sme z toho boli nanič. To obdobie prešlo a nastal zlom že som to vzdala keď manžel išiel na vážnu operáciu. Potom sme si uvedomili že ups potrebujeme sa.“ (EM 181) „jednoznačne môj muž s ktorým keď aj v mnohých veciach sme si užili tvrdé boje pri našich povahách a dodnes akože sme schopní sa nepochopiť a proste a vybuchnúť obidvaja“ (EM 432)
Viera	„väčšinou sa o pomoc obraciam na Boha.“ (EM 429)

Tabuľka E6: Postoje okolia

Téma	Citácia + súradnice
Protikladné postoje	„je to také rozporuplné. Na jednej strane človek je mimo, na okraji spoločnosti, lebo má veľa detí a na druhej strane je stredobod záujmu. „Povedzte nám niečo. Alebo niečo, čo sme ešte nepočuli.“ (EO 10) „z takého širšieho okolia boli tie vstupy veľmi rôzne. Do istého obdobia také že vy nie ste normálni, vy ste blázni, vy ste nezodpovední rodičia, hej to bol jeden smer. Potom druhý smer bol taký že to je úžasné to oni sa sami vychovávajú tie deti už navzájom a podobne, takže akože od absolútneho idealizmu, alebo takého že ja vás neskonale obdivujem takže aj s tým sa stretávame.“ (EM 479)
„Extrémisti“	„Viete čo, oni s nami ani moc nekomunikujú. My skôr komunikujeme tým , že sme. Oni nás berú, že sme takí dobrí extrémisti. Doslova toto bolo povedané, že sme ako veriaci extrémisti, že máme extrémne názory. Keď chceme, aby sa v škôlke hovorilo o Bohu, o Môjžišovi, žiaľ niektorí rodičia si to neželajú.“ (EO 76)
Dešpekt	„Takže provokujeme svojim spôsobom života, svojou existenciou a tým, že sú tie deti šikovné. To si myslím, že je také prekvapenie, že tak pristupujú k nám s takým dešpektom.“ (EO 82)

Rodina E bola veľmi otvorená a ústretová ohľadne rozhovorov a obsahu, ktorý bola ochotná vložiť. Prvý telefonický kontakt ohľadne dohodovanie rozhovorov ukazoval ochotu a zároveň záujem o dané téma a ich možný vklad. Boli ochotný venovať necelé 4 hodiny rozhovorom a ukončenie bolo iniciované mnou, z dôvodu obmedzeného časového rámca, ktorý sme aj tak presiahli.

Rodičia tejto rodiny sa ukázali ako vzdelaní v oblasti rodiny a to z toho dôvodu, že v súčasnosti študujú na vysokej škole so zameraním na rodinu a rodičovstvo „no dospelo to k tomu že sme spoločne začali robiť školu druhú a dospelo to do štádia že dá sa povedať že robíme všetko spolu“ (EM 198).

Veľkú časť rozhovorov tvorilo to ako rodičia rozmýšľajú obecné o rodine a čo pre nich osobne ich rodina znamená. „Vždycky keď myslím na manželstvo, manžela, tak myslím na určitý, neviem či je to terminus technicus asymetrický vzťah, kde teraz ako sme dvaja čo si pozeráme do očí bez toho, aby sme si robili čiarky že mal dať - dal a podobné

hlúposti ale proste v podstate sa snažíme každý niečo dať a každý niečo dostať, že proste automaticky nejako je to vzťah na ktorom v podstate je to ostatné postavené“ (EM 250).

Pri porovnávaní rozhovorov otca a matky rodiny E sa ukázalo, že rozličné názory a hádky sú v ich rodine časté a patria k ich životu. Nepovažujú ich ale za deštruktívne a v tomto smere odkazujú na fakt, že sú talianska rodina. *„Manžel je pôvodom Talian. On nieže by bol priamo tak ako má korene, v tomto smere sme trochu talianske typy, také južanské že a v poriadku ste videli. Už ten prvý dojem“ (EM 118).*

Do popredia ďalej vystupuje téma finančných problémov. *„Stále sme v mínuse na pokraji. Nehovorím, keby sme boli stále v mínuse tak bude exekúcia. Takže nie tak. Ale tak, že musíme rozmýšľať, kde tie peniaze dáme, že či na základné životné potreby. Momentálne všetko kupujeme v akciách“ (EO 57).*

Rozhovor končil vzájomným poďakovaním a to aj zo strany respondentov a to z dôvodu možnosti rozprávať o téme, ktorá je zároveň predmetom ich štúdia. Z mojej strany som bola vďačná za množstvo informácií, ktoré boli rôznorodé. Osobné informácie boli dopĺňované teoretickou základňou, ktorá tiež hovorila o ochote rodičov zaujímať sa o svoju rolu a povinnosti.

5.6 Analýza rodiny F

Rodina so 6 deťmi. Najstaršie dieťa má 22 rokov, najmladšie 2 roky. Otec (47) vysokoškolsky vzdelaný v oboru IT. Matka (43) vysokoškolsky vzdelaná v sociálnej oblasti na materskej dovolenke. Pochádzajú z mesta s počtom obyvateľov nad 100 000.

Tabuľka F1: Špecifiká rodiny

Téma	Citácia + súradnice
Dobrodružstvo a poslanie	„Je to taká satisfakcia v podstate. No a je to také dobrodružstvo. Nie je to ako no a teraz 6 detí, ale iné je to keď tie deti prichádzajú postupne. Ja som to vždy vnímal ako niečo prirodzené, byť otcom.“ (FO 10) „Úžasné, dakedy únavné, ale ja to tak cítim, že to je to prvoradé moje poslanie.“ (FM 5)
Predávanie	„A tak, tým, že sme dostali niečo navyš tak sme sa mohli rozhodnúť

skúseností	začať dávať a no a je to teda, že sme založili jedno občianske združenie, ktoré poriada kurzy pre manželov. No a my ukazujeme, že nie je to len o tých citoch, ale že je to drina.“ (FO 34)
Dieťa ako projekt	„Každé dieťa je taký náš projekt v úvodzovkách, kde na konci chceme vidieť šťastného človeka. Takže často je to o stavení hraníc a pozitívnej motivácii, aby sa to dieťa cítilo ocenené a zistilo tiež, že veci nepadajú sami z neba.“ (FO 69)
Postihnuté dieťa	„prvý syn je postihnutý. Sa narodil ťažko telesne postihnutý. Čiže aj smerovanie a myslenie išlo úplne inším smerom ako keď má človek zdravé deti.“ (FM 74) „To je taká skúsenosť a taký člen rodiny, ktorý vás posunie niekde úplne inde ... postihnutý. Aj súrodenci, že dokázali vnímať a sa naučili vnímať ako fungovať na postihnutého, ako rozmýšľať. Nie je to nič exotické, pre nich to bolo prirodzené tak vyrastali. Pre nás, ako rodičov to bolo niečo iné, lebo ja ako matka žiť s vedomím, že keď urobím čokoľvek, nemôžem mu pomôcť, je veľmi ťažké sa s tým zmieriť.“ (FM 94)
Námaha	„No, človek si hovorí, že najviac práce je s malými deťmi a hovorí si, že aby už boli veľké a potom sú veľké a už to nie je také fyzicky namáhavé, ale skôr psychicky namáhavé.“ (FO 81)
Manželské hádky	„Oceňujem potom, keď mi manželka dá najavo, že nesúhlasí nie verbálne pred deťmi, ale v súkromí. Tak to oceňujem. No a v tom si myslím, že máme dobre postavený vzťah, pretože dokážeme najprv riešiť medzi sebou. Nestáva sa napríklad, že by sa pri konflikte jeden postavil na stranu jedného a druhý na stranu druhého.“ (FO 113)
Finančné problémy	„a je to v niečom aj dobré pre tie deti, že si zvyknú na to, že nemôžu mať všetko a musia o tie veci aj nejak zabojsovať. Na druhej strane je to trochu paradoxné, ale s každým dieťaťom sa nám zvyšuje životný štandard. Napríklad teraz sme potrebovali väčší byt, tak sme sa museli starať o to, aby sme ten väčší byt mali. Potrebovali sme väčšie auto, lebo päťmiestne nám už nestačilo, tak som sa musel starať, aby som nejak zohnal také auto.“ (FO 168)
Krik	„Akože také, príde normálne občas také, stále tu niekto je a stále tu niekto kričí. Ale to sú také prechodné fázy, ktoré sú občas.“ (FM 185)

Tabuľka F2: Zisky a straty

Téma	Citácia + súradnice
Odloženie cestovania	„Vždy som túžil zobrať manželku a ukázať jej nejaké mestá, trochu cestovať. Nešlo to do tej miery, že by som ju zobral niekam, ale verím tomu, že to ešte príde. Manželka musela prácu odložiť, keď deti boli ešte maličké, ale aspoň sa máme na čo tešiť.“ (FO 183)
Rodinné stretnutia	„A tešíme sa na to, že keď deti odrastú, to ešte bude dlho trvať, ale príde to, že sa budeme stretávať ako veľká rodina. Plánujeme tiež, že by sme sa presťahovali do nejakého domčeku, kde by bola veľká jedáleň, veľký jedálenský stôl, kde by sa veľa zместilo.“ (FO 187)
Skúsenosti	„Po tých rokoch a skúsenostiach je to iné. Človek je taký viac rozvážnejší, niektoré veci si už tak nepripúšťa. Na druhej strane vie, že deti z toho vyrastú a vie že tuto musím byť dôslednejšia, aby to dieťa sa dostalo niekde. V tej svojej povahe v tom svojom boji, s tou svojou povahou.“ (FM 110)
Rozšírený obzor	„No keď máte deti, tak máte úplne iný pohľad na svet. Tie deti sú taký rozmer. A keď máte viac deti, tak o to viac rozmerov máte. Že vnímate ten svet úplne inak, ako keď je človek sám, ako tak pochopí aj v tej rodine. Aj v zmysle služby pre toho druhého.“ (FM 221)

Tabuľka F3: Výchova

Téma	Citácia + súradnice
Intuitívna výchova	„Keď sme boli mladý tak to bolo podľa toho ako nás vychovávali rodičia. Bola to taká intuitívna výchova a tak sme sa rozprávali s mamičkami a v knižkách sme niečo načítali.“ (FO 66)
Učenie príkladom	„U tých malých je treba venovať ten čas tej hre a to aj aby otec venoval ten čas hre. U tých starších je to potom skôr učenie príkladom a dá sa s nimi porozprávať o tom všetko. Páči sa mi to, že by sa celá výchova mala odohrať v prvých 6 rokoch, lebo vtedy sú deti ako plastelína, potom je to už ako tesať do mramoru, narvete sa a výsledok je minimálny.“ (FO 87)
Podieľanie sa na chode rodiny	„Snažíme sa ich učiť, že sa musia podieľať na to živote rodiny a myslíme si, že 15 a vyššie už sú akoby plnoletí k tomu aby sa nie iba viedli na tom vlaku ale aj sa plnohodnotne podieľali na tom chode.“ (FO 163)

Tabuľka F4: Krízy

Téma	Citácia + súradnice
Súdny proces	„My sme prechádzali takým nepríjemným súdnym procesom ohľadom bytu, nemali sme kde bývať. Takže my sme si nemohli zobrať domov a tak to pokračovalo niekoľko rokov. Potom sme si našli taký motel, kde týždeň chodil do škôlky a na víkendy chodil domov. Čiže všetko to bolo také neštandardné tie situácie. No ako viete, keď ste v takej situácii, že vás to položí alebo posilní aj medzi manželmi aj človekom navzájom.“ (FM 86)

Tabuľka F5: Čo pomáha

Téma	Citácia + súradnice
Spoločný čas	„Dôležité je ísť spolu spať, lebo ja si myslím, že je to dobré..., človek môže mať nejaké povinnosti, ktoré ho zdržia, ale večer keď si ľahneme tak máme taký kľud a preberieme ten deň. No a cez týždeň si nájdeme takú hodinku kedy máme čas len sami pre seba. Ideme sa prejsť alebo tak, aby sme spolu komunikovali, čo je dôležité.“ (FO 99)
Viera	„V mojom podaní je to akési stíšenie, kde môžem predostrieť to, čo mám, radosti, obavy, čokoľvek. No a v tom stíšení potom človek dostáva aj mnohé odpovede na rôzne otázky, že ako sa má človek postaviť k tomu, čo prežíva. No a to je to, že potom sa až smejem na tom ako sa tie situácie riešili a znie to možno tak divne, ale vždy tá pomoc prišla v takej chvíli, keď sme to potrebovali.“ (FO 206)
Rady skúsenejších	„Takže mám svoju vieru, ale potrebujem sa nejak zdokonaľovať a prehlbovať ten vzťah s Bohom. No a v tom si ja rád nechám poradiť od tých, čo už tú cestu prešliapali predo mnou.“ (FO 218)
Literatúra	„Že mi buď poradili alebo boli nejaké knihy. Ale zo začiatku boli dlho také tie socialistické knihy, ktoré ako moc môjmu vnútornému pocitu neladili a potom začali postupne prichádzať aj iné knihy ... ako byť empatická k deťom, ako ho vyplakať, ako je najedené. Ved' je to normálne, deti plačú. Čiže ja som postupne začala túto literatúru nasávať. A vlastne tak sme sa k tomu nejako dopracovali, že tie

	knižky prichádzali iné.“ (FM 41)
Komunikácia	„my s manželom sme veľmi súdržní. Samozrejme aj mi sa pohádame, s deťmi poriadne. Keď sú v rôznom veku. Ale snažíme sa s nimi ... tak viacej komunikovať, viac rešpektovať, tak navzájom.“ (FM 77)
Podpora okolia	„Samozrejme aj keď si človek číta duchovné knihy a tak ďalej. Tak s manželom nachádzame oporu. To sú dva základné piliere. Ale keď moja mama mi môže pomôcť v istej oblasti alebo tak sa potom o tom porozprávam alebo tak isto je pre mňa dôležité, či mám nejaké kamarátky alebo tak, že sa môžem s iným porozprávať o niektorých veciach.“ (FM 273)
Samota	„Alebo sa my dvaja dohodneme, že ja idem na nákup a idem úplne sama. Mne to úplne stačí trištvrte hodinu som sama a záleží aj na veku toho dieťaťa, lebo keď budú staršie tak to bude iné a ešte staršie, tak znova iné. Asi tak sa snažíme tomu prispôbiť ako sa to dá.“ (FM 292)

Tabuľka F6: Postoje okolia

Téma	Citácia + súradnice
Odlišné názory	„No a ona je taká, ako hovoria Česi, veľkohubá a hovorila: „No to milujem, keď si dvaja urobia kopec detí a aby sa potom starší starali o mladších a nemajú potom nič zo života...“ proste také štandardné predsudky.“ (FO 153)

Rodičia rodiny F boli od prvého kontaktu ochotní spolupracovať a podieľať sa na vzniku diplomovej práce. Ponúkali návrhy na použitie vhodnej literatúry a ukázali, že majú prehľad aj v právnej stránke ohľadne mnohohodetných rodín na Slovensku aj v zahraničí. Rozhovory sa väčšinou pohybovali na obecnej rovine s tým, že na osobné témy odpovedali až na môj popud a záujem. V spôsobe vyjadrovania bolo vidieť, že sa jedná o vysokoškolsky vzdelaných ľudí so širokým prehľadom.

Významnou črtou tejto rodiny je, že prvý syn sa im narodil ťažko telesne postihnutý, čo bolo pre rodičov náročné prijať. „*Pre nás, ako rodičov to bolo niečo iné, lebo ja ako matka žiť s vedomím, že keď urobím čokoľvek, nemôžem mu pomôcť, je veľmi ťažké sa s tým zmieriť*“ (FM 96).

Do popredia tiež vystupuje fakt, že rodičia sa aktívne venujú doprevádzaniu rodín skrze nimi založené občianske združenie poskytujúce semináre pre manželov. Aj z tohto dôvodu mohli byť rodičia viac ochotní hovoriť teoreticky o rodičovstve než na osobnejšej úrovni. „A tak, tým, že sme dostali niečo navyš tak sme sa mohli rozhodnúť začať dávať a no a je to teda, že sme založili jedno občianske združenie, ktoré poriada kurzy pre manželov. No a my ukazujeme, že nie je to len o tých citoch, ale že je to drina“ (FO 34).

Z rozhovorov bolo viditeľné, že rodičia poctivo uvažujú nad každou myšlienkou a berú preberané témy vážne, podávajú ucelené myšlienky a snažia sa o dialóg, bez nadbytočného rozprávania.

Ako významné spomínajú intenzívnu formáciu, ktorú majú poskytovanú od kňazov. Udvávajú to ako veľkú podporu. „Takže mám svoju vieru, ale potrebujem sa nejak zdokonaľovať a prehlbovať ten vzťah s Bohom. No a v tom si ja rád nechám poradiť od tých, čo už tú cestu prešliapali predomnou“ (FO 218).

Celková atmosféra bola formálnejšia než u ostatných rodín. Zaujímavými vstupmi boli príchody najmladších detí, ktoré ukazovali akým spôsobom sa hrajú, čo mimo nahrávku matka popisovala ako veľkú kreativitu vlastných detí.

5.7 Zhrnutie

Každý rozhovor bol analyzovaný v rámci šiestich tematických celkov, ktoré vyplynuli ako odpovede z otázok podľa scenáru rozhovoru. Doplnila som dva tematické celky ako vyústenie odpovedí respondentov. Štvrtý tematický celok – Krízy a šiesty tematický celok – Postoje okolia. V rámci týchto celkov sa objavili rôzne témy, ktoré majú svoj veľký význam u všetkých respondentov. V nasledujúcom zhrnutí je uvedené, ktoré dôležité témy sú spoločné pre životy rodičov mnohohodetných rodín, a zároveň je poukázané na individuálne rozdiely.

Špecifiká rodiny

U všetkých rodín je významné téma súdržnosti rodiny a vrelých vzťahov v jej vnútri, téma domova a prijatia. Nepopierajú ale, že medzi deťmi sú nezhody napríklad vo forme rivality ako to je u rodiny A. Druhou dôležitou témou je celková náročnosť

a finančné problémy, ktoré explicitne popisujú rodiny B, C, D, E a F. Rôznorodosť a rozdiely z dôvodu vekovej odlišnosti popisujú rodiny A, B a F. Zaujímavý je fakt, že zo šiestich rodín tri rodiny uvádzajú, že majú postihnuté jedno dieťa a to vo všetkých troch prípadoch prvé v poradí. Týka sa to rodín B, D a F. Rodina A uvádza u jedného svojho dieťaťa nízku inteligenciu a dyskalkuliu, čo považujú za obmedzenie vzhľadom k ostatným deťom. Rodiny B, E a F tiež poukazujú na dopĺňanie sa rodičov a manželské hádky ako významné v ich živote.

Rodina A: Za špecifické pre svoju rodinu považujú súdržnosť, aj keď pripúšťajú hádky a rivalitu, chceli by, aby sa deti cítili doma prijatí a dôležitá je v ich živote viera, sú sklamaní, keď ich dieťa nežije spôsobom, podľa ktorého bolo vychovávané.

„Tak snažím sa dbať, aby sme tak boli spolu. Tak sa teším keď ... rada som keď stolujeme spolu. Príde teraz aj syn, ktorý je už piaty rok z domu“ (AM 124)

„Medzi nimi bola veľmi silná rivalita, ale na takej intelektovej úrovni by som povedala, lebo ten syn bol nadpriemerne nadaný a tá dcéra zase mala také dys... dyskalkuliku a nižšiu inteligenciu, takže ... Ona síce bola prvá, ale všetci sa upriamovali na toho druhého“ (AM 129)

„čo by som chcela, aby tieto decká ako cítili z tejto rodiny je, že toto je miesto, kde sa môžu hocikedy vrátiť, kde budú prijatí.“ (AM 364)

„Máme a to je úžasná vec, pretože my sme vďaka takejto podpore od kresťanov, ktorých sme poznali pred mnohými rokmi s manželkou jednak zlepšili osobný vzťah môj s Kristom, jej s Kristom, náš vzájomný vzťah. My sme sa doslova obrátili, síce sme boli praktizujúci kresťania, ale v istom momente sme spoznali Krista Ježiša osobne a to nám úplne zmenilo také vnútorné postoje k životu.“ (AO 92)

Rodina B: Majú postihnutého prvého syna, hovoria o veľkej náročnosti, kde hlavne manžel oceňuje manželku za jej prácu. Majú rôznorodé deti a manželia sú navzájom odlišní, čo si na sebe cenia. Rozdielnosť prijímajú ako vzájomné obohatenie.

„lebo jemu sa to stalo pri narodení, že sa napil plodovej vody a sa na to neskoro prišlo a potom malo zápal mozgových blán a na základe toho, že sa vtedy ešte nerobili také dobré vyšetrenia. Takže on sa nenarodil postihnutý. On pôrod ledva prežil, týždeň bojoval o život a nevedelo sa ako sa z toho dostane.“ (BO 174)

„takže kvantum práce. Ani neviem, či by som dokázal takto fungovať. Ani mi to nikdy nevyčítala, že toľko je na materskej. Lebo niekto to neznáša, že je tak dlho, chcú ísť do roboty a nechcú byť doma stále zavreté.“ (BO 133)

„každé dieťa má svoje túžby aj svoje problémy. Buď s nadváhou, alebo s nejakou závislosťou, myslím na jedle, alebo na sladkostiach a také veci. Niektorému sa zase ťažšie učí, matika ... proste každé dieťa má svoje problémy a prednosti.“ (BO 184)

„Veľa vecí si vykomunikujeme. On je taký hlbavejší, ja som taká živšia u nás. Takže už len to, že vidím ten taký protipól v mužovi – on je taký melancholický, pomalý, hlbavý, rozvážny. Ja som taká hráááá na všetko, taká rýchlejšia, ani by som možno nepovedala, že praktickejšia, ale takú tú živosť mám väčšiu v sebe a takú spontánnosť. No a tak sa dopĺňame, že si môžeme navzájom tak veci odkrývať keď sú iné.“ (BM 145)

Rodina C: Sú časovo vyťažení a majú finančné problémy, ale sú na svoje deti veľmi hrdí kvôli ich športovému nadaniu a oceneniam.

„Už keď ich je viac tak je to náročné.“ (CM 40)

„Aj tam sme sa striedali tam a vtedy som pochopil o čom je materská dovolenka. Že je to úžasná dovolenka, nohy na stole. Teraz hovorím, ako v úplných úvodzovkách.“ (CM 317)

„Tak veľmi málo. Akurát, keď ich dáme spať, tak vtedy máme čas sa porozprávať chvíľku, ale občas mimo si nájdeme čas. ... niekedy sa nám podarí prehovoriť jednu dve veci spolu. Bez toho, aby nás niekto vyrušil.“ (CM 332)

„zarobiť by som teoreticky mohol viacej, ale tým pádom by som bol odpísaný pre rodinu.“ (CO 11)

„Tie najstaršie dcéry sú niekde v prvej päťke v rámci Slovenska v bicykloch. Keď sa pozriete tuna a aj hore majú svoje veci(vítané poháre). To majú iba za posledný rok.“ (CO 83)

Rodina D: Majú postihnutého prvého syna a prežívali ťažké obdobie keď manžel prišiel o prácu. Popisujú sa ako súdržná rodina.

„Robil som najprv 26 rokov v slovenskej televízii réžiu hudobného ozvučenia a majstra zvuku, ale tam prišlo veľké prepúšťanie... Z cechu majstra zvuku, kde som bol majstrom zvuku išlo na 90 percent na ulici...“ (DO 14)

„prvé dieťa bolo obrovským šokom, pretože P. mal -Downov syndróm, takže tá radosť sa premenila na šok. Samozrejme o to sa človek tešil viac na tie ostatné deti, že tie ostatné deti sú zdravé a životaschopné, všetko v pohode, ale keď to prvé dieťa, keď tam bol ten Downov syndróm a on ho mal kombinovaný s autizmom, no tak to bol poriadny šok.“ (DO 92)

„proste tešíme sa, ťaháme za jeden špagát a sicher tá rodina je zaujímavá v tom, že sa stretávame dosť často na takých rodinných oslavách a veľmi radi spievame, v tom je výnimočná a keď synovia alebo dcéry sú tiež muzikálni a hrajú na hudobní nástroj tak sme schopní na viacero nástrojoch si zahrať no, či že keď to tak zoberiem, tak máme radosť z hudby všetci“ (DO 139)

Rodina E: Manžel je pôvodom Talian a považujú sa za juhotaliansku rodinu. Finančne majú problémy. Stavajú v rodine na vreľých vzťahoch, aj keď pripúšťajú konflikty.

„Manžel je pôvodom Talian. On nieže by bol priamo tak ako má korene, v tomto smere sme trochu talianske typy, také južanské že a v poriadku ste videli. Už ten prvý dojem.“ (EM 118)

„človek nemá chvíľu pokoja.“ (EO 27)

„je finančne viac zraniteľnejšia. Tá viacdetná rodina.“ (EO 34)

„To je jasné medzi súrodencami. A myslím, že aj sú. Najviac bojujú tí, čo sú najviac pri sebe.“ (EO 165)

„V tej citovej oblasti, akože v tej mojej citovej väzbe naňho sa to dopĺňa, kupodivu a to v tom zmysle, že mám taký dojem, že žena viacej tak, žije v tých spojitostiach, čiže mne fajn spôsobom robí dobre aj keď je on dobrý k deťom.“ (EM 268)

Rodina F: Prvý syn je postihnutý a majú finančné problémy, čo považujú ako výzvu pre deti a cennú skúsenosť. Dbajú na manželský vzťah napriek tomu, že prežívajú aj hádky.

„prvý syn je postihnutý. Sa narodil ťažko telesne postihnutý. Čiže aj smerovanie a myslenie išlo úplne inším smerom ako keď má človek zdravé deti.“ (FM 74)

„No, človek si hovorí, že najviac práce je s malými deťmi a hovorí si, že aby už boli veľké a potom sú veľké a už to nie je také fyzicky namáhavé, ale skôr psychicky namáhavé.“ (FO 81)

„Oceňujem potom, keď mi manželka dá najavo, že nesúhlasí nie verbálne pred deťmi, ale v súkromí. Tak to oceňujem. No a v tom si myslím, že máme dobre postavený vzťah, pretože dokážeme najprv riešiť medzi sebou.“ (FO 113)

„a je to v niečom aj dobré pre tie deti, že si zvyknú na to, že nemôžu mať všetko a musia o tie veci aj nejak zabojovať. Na druhej strane je to trochu paradoxné, ale s každým dieťaťom sa nám zvyšuje životný štandard.“ (FO 168)

Zisky a straty

Rodičia všetkých rodín (A, B, C, D, E aj F) sa zhodli na tom, že mnohodesná rodina im prináša naplnenie. Rodina E hovorí o zmysle a rodina F ako o dobrodružstve a satisfakcii. Tiež sa u rodiny A uvádza radosť z detí a rodina C hovorí o naplnenosti pri hre s deťmi. Druhou témou, na ktorej sa zhodli rodiny A, B, C, D, E aj F je odloženie, strata alebo nedostatok času na koníčky a záujmy. Matky rodín A, B, C a E sa zhodli na téme zameškanej kariéry, v prípade matky B sa jedná aj o zameškanie túženého štúdia a uzavretosť na materskej dovolenke. Nakoniec sa rodiny D, E a F zhodli na tom, že im mnohodesná rodina poskytuje priestor pre učenie a rozvoj

Rodina A: Za zisky považujú naplnenie a za straty považujú majú málo času na vlastné záujmy a u manželky nesplnenie kariéry.

„Áno, som naplnená, naplnilo ma to materstvo, aj keď sa spätne na to pozerám.“ (AM 28)

„boli také obdobia, že som si uvedomovala, že mi tak nejak ušiel vlak, čo sa týka tej takej profesnej kariéry, profesného rastu, ale teraz tak s odstupom času keď sa na ten prechod pozerám, že to bola vlastne najlepšia investícia, čo sme mohli dať. Život tým deťom.“ (AM 40)

„keď sa rozhodneš pre túto cestu, že prijímaš deti ako prídu, že nebrániš počatiu, že si otvorená, tak skutočne je to tak, že musíš hm... že to je aj na úkor tých tvojich záujmov.“
(AM 59)

Rodina B: Za zisk považujú zmysel života a za stratu veľké vyčerpanie, manželkinu uzavretosť a zameškané štúdium. Obaja manželia cítia úzkosť z veku a námahy, ktorá ich ešte do dôchodku bude čakať.

„som v tom našiel taký zmysel života, také poslanie otcovstva. Je to pre mňa niečo vyššie ako kariéra.“ (BO 16)

„sme nie len fyzicky, ale aj psychicky vyčerpaní.“ (BO 36)

„tým, že som sa starala o tie deti a prídeš domov a si tak vybratý z toho kolektívu kolegov, známych, priateľov a si tak trošku uzatvorený do domáceho prostredia.“ (BM 36)

Ale uvedomujem si, že keď mám toľko detí, tak si to aj s manželom hovoríme, že si ani nemôžeme pripustiť aký sme starý keď stále ideme v tomto tempe. Niektorí známi už reálne rozmýšľajú o dôchodku a u nás je to ešte 15 rokov než budeme dôchodci.“ (BM 231)

„Ja som bola vždy taký rodinný typ. Všetky ručné práce som vedela aj to, čo všetko sa dá v domácnosti využiť. Mám záhradu, šport. Jediné, čo mi chýba je, že som nemohla študovať, čo som chcela, vieš. Možno keby som nemala toľko detí tak by som ešte šla na tú školu študovať napríklad tú psychológiu, ale či ej to až taký hendikep to neviem.“ (BM 238)

Rodina C: Manžel za zisk považuje naplnenie, ktoré pociťuje pri hre s deťmi a manželka pociťuje stratu u obetovania svojich koníčkov.

„No moje koničky. Moje štrikovanie, vyšívanie. To už som nedržala neviem ako dlho v rukách a za domom mám záhradu. A to som až tak neodsunula. Že to jedno som si trochu ponechala trosku. Tam sa aj zrelaxujem, aj keď sa narobím. Proste si tak psychicky oddýchnem a naberiem...“ (CM 263)

„Ony sú zlaté, niekedy to mňa až priamo nabíja. Ja ... ich a zároveň ten smiech, to šťastie je z nich cítiť jednoducho. To čo z nich vychádza von, tak oni o tom ani nevedia možno niekedy ony dajú viac mne, než to čo ja dám im.“ (CO 39)

Rodina D: Ako zisk považujú fakt, že ich deti sú úspešné a tiež sa cítia obohatení možnosťou učenia a rastu.

„M. bol rok dobrovoľník, myslím dobrovoľník rok v Južnom Sudáne, nemusím hovoriť podrobnosti ale bolo to ťažké, bolo to ťažké a ja vidím, že napriek tomu, že stratil jeden rok, že ho to požehnalo. Dostal slušný byt za nízku cenu, v slušných podmienkach, teraz mu držím palce, lebo vyzerá to tak, že má vážnu známosť, čo sa teším, takže to je napr. M. J. robí produkciu v televízii. Redakčnú, keď som bol dlho v televízii, skoro teraz interne 26 rokov a externe ďalších 10 rokov. Mám z toho radosť lebo viete čo, je to produkcia v televízii“ (DO 385)

„človek sa jednak musí naučiť ovládať, usrkovať, musí sa naučiť vedieť, ako ten čas venovať pre tých, ktorý ma v rodine a dáva tu lásku, tom, ktorý žíví niekedy každý deň treba sa veľakrát zaprieť. A pritom staršom bolo treba aby veľa vecí nás to učilo trpezlivosti, pokore a aj všetkému . Takže vlastne to sa učíte pri tej výchove to je pre vás vlastne ten rozvoj. Určite, je to aj posun, človek musí pracovať sám na sebe, aby mohol sa dávať druhým, lebo to bez toho nejde“ (DM 81)

Rodina E: Za zisk považujú samotný príchod detí, pre svoje deti považujú za zisk život v komunite a obohatenie v rôznosti. Manželka za stratu považuje nespĺnenú kariéru, v rodine ale cíti kompenzáciu tejto straty.

„učia sa žiť v tej komunite, ktorá už nie je taká maličká. Je vlastne viac tých vzťahov, viac tých pováh, ktoré budú na seba nejak narážať a musia spolu nejak vydržať.“ (EO 299)

„Túžba bola postaviť nejaký dom. Sa hovorí postav dom zasad' strom. A my sme sadili. Splodili sme synov. No postav dom. Ja som vďačný veľmi svokrovi, že môžeme bývať v tomto byte.“ (EO 326)

„myslím si že je to, aspoň v mojom živote, keď mám možnosť porovnať ten život, keď som pracovala na plný úväzok, také zmyslupľnejšie mi to prišlo ako keď som robila v robote.“ (EM 29)

„V poslednej dobe ma fascinuje presne to, že je to iný uhol pohľadu. Muž nato proste pozerá úplne inak ako ja a keď to dáme dokopy, tak je to podstatne širší záber. Človek z toho vidí nejaký ucelenejší obraz.“ (EM 244)

„v podstate dnes sa smejem, že keby som teda nemala rodinu, tak som dneska v CERNE a hľadám tam nejaké kvarky alebo niečo podobne ako vedkyňa, lebo ja som vlastne robila z jadrovej fyziky akože aj na tú diplomovku som merala supravodiče a takéto veci.“ (EM 409)

Rodina F: Za zisk považujú samotnú rodinu, ktorú berú ako dobrodružstvo a možnosť nového pohľadu na svet. Za stratu považujú málo príležitostí cestovať.

„Je to taká satisfakcia v podstate. No a je to také dobrodružstvo. Nie je to ako no a teraz 6 detí, ale iné je to keď tie deti prichádzajú postupne. Ja som to vždy vnímal ako niečo prirodzené, byť otcom.“ (FO 10)

„No keď máte deti, tak máte úplne iný pohľad na svet. Tie deti sú taký rozmer. A keď máte viac detí, tak o to viac rozmerov máte.“ (FM 221)

„Vždy som túžil zobrať manželku a ukázať jej nejaké mestá, trochu cestovať. Nešlo to do tej miery, že by som ju zobral niekam, ale verím tomu, že to ešte príde. Manželka musela prácu odložiť, keď deti boli ešte maličké, ale aspoň sa máme na čo tešiť.“ (FO 183)

Výchova

Ohľadom výchovy sa rodiny A, B, C, D a F zhodli na potrebe dodržovania pravidiel, ktoré od svojich detí očakávajú. Inak to má rodina E, kde hovoria o rozvoľnených pravidlách, čo prisudzujú tomu, že sú skôr juhotalianska rodina, keďže manžel je pôvodom Talian. Rodiny A, B, C a E sa zhodli na potrebe láskavého prístupu a častej komunikácie, z týchto rodín zároveň rodiny B a E sa zmieňujú o vzájomnej výchove detí medzi sebou, čo považujú za prínos. Ohľadom spôsobu výchovy sa rodičia rodín C a F vyjadrujú, že dôležitý je príklad samotných rodičov ako činiteľ výchovy. Nakoniec sa rodiny A, B a C zhodli na vplyvu viery na výchovu, prípadne hovorili o to, že je pre rodičov dôležité, aby deti vyrastali aj s dôrazom na túto oblasť. V rodine A preto matka vyjadruje ľútosť nad tým, že jedno ich dieťa nežije podľa rovnakých pravidiel ako bolo vychovávané rodičmi.

Rodina A: Pri výchove považujú za dôležité vrele vzťahy a telesný kontakt, ďalej považujú za dôležité pravidelné úlohy pre deti a dávajú dôraz na vieru, prípadne pociťujú sklamanie pri zlyhaní v tejto oblasti u jedného dieťaťa.

„A my, deťom, ktoré majú svoje úlohy, napríklad jedno dieťa má svoju stále opakovanú úlohu, musíme stále, stále opakovať a pripomínať, aby na to nezabudli a urobili.“ (AO 4)

„Takže ja sa tak snažím ráno ich tak objat', často im hovorím, že mám ťa rada, že si proste fajn. Takže aj ten telesný kontakt, objat', pritúliť. Napríklad jeden sa na mňa tak navesí a hovorím, že G. pekne ma objími, ešte takto mu ruky chytím. No a tie decká prídu do veku, kedy už nebudú chcieť robiť takéto telesné objatia“ (AM 148)

„Tak aby cítili tie decká, že sú milované. To je strašne dôležité.“ (AM 155)

„Všetky nedele a piatky chodíme do kostola a ona chodila s nami, no ale ako začala vhodiť s tým S. ... čo my ako v živote nechodíme v nedeľu po obchodoch. To všetci vedia, že my ako kresťania toto nerobíme a ona tieto všetky zásady ako ... ide proste ináč.“ (AM 359)

Rodina B: Považujú za dôležité dávanie príkladu vlastným konaním, dávajú dôraz na vieru. Oceňujú pomoc detí pri výchove a dbajú na individuálny prístup ku každému dieťaťu.

„Tiež si uvedomujeme, že sa to nedá nejak násilne. To by na to zanevreli potom, keby to bolo z donútenia. Tak si hovoríme, že najlepšie je, keď my dávame dobrý príklad, ale ani to sa žiaľ niekedy nedarí vždycky.“ (BO 120)

„Aby spoznali Boha, boli mu dobrovoľne verní a prijali ho potom vo svojom živote. Keď mám požehnanie Bohom, tak aj to poslanie, čo si vyberiem v živote bude v poriadku.“ (BO 209)

„Deti teda dokážu byť nápomocné. V niečom je to takto ľahšie, v niečom zasa ťažšie... tí starší nás u tých mladších niekedy nahrádzajú už len tým, že po nich pôjdu do škôlky keď ja nemôžem, že mu prečíta rozprávku, postráži ho alebo sa s ním zahrá keď ja idem niekam.“ (BM 124)

„Tak im hovoríme: „pozri sa koľko si dostal ty darov a tento súrodenec sa s tým musí boriť.“ Tak je to obohacujúce, ale aj náročné, aby som neskĺzavala k škatuľkovaniu, alebo k tomu, že by som mala rovnaký meter.“ (BM 154)

Rodina C: Za dôležitý považujú vzor, komunikáciu a diskusiu. Snažia sa vytvárať pravidlá a dbajú na vieru pri výchove.

„Dôležité je, aby mali ten vzor. Ale o to sa musíme aj my snažiť, aby sme ho vedeli ukazovať, ten vzor. Aj to často krát tak jednoducho, že ako sa správať k nim. Ako zároveň im neublížiť a vychovávať.“ (CM 237)

„Myslím že aj komunikáciu hlavne, že veľa komunikovať s deťmi. Veľa sa s nimi rozprávať.“ (CM 236)

„To je kamarátsky so všetkými ale tiež je to také, že s tými väčšími už je to niekedy väčšia forma diskusie. Alebo už tam prechádza k tomu, áno, to treba spraviť, alebo a tak, majú už aj tu väčšiu voľnosť si povedať, že čo by chceli. Majú aj tí malí, títo väčší si to vedia aj povedať.“ (CO 57)

„jednoducho tá výchova je na jednej strane taká, že potrebujeme mať nejaké pravidlá tuna, ktoré sa dodržiavajú, aj keď vznikajú niekedy za pochodu.“ (CO 49)

„Proste tu cestu, ako tu cestu. Ako im čo povedať, aby u nich nevznikol nejaký odpor ku kostolu.“ (CM 239)

Rodina D: Považujú za dôležitú spravodlivosť pri výchove a tiež určovanie hraníc.

„keď sa mi syn začal plieskať o zem, čo človek bežne vidí, jediný krát stačilo, nie že by som mu ublížil, jedno bacnutie po zadku, a v živote to neurobil, a keď by bol krpatý mohol by som sa rozkrájať a vysvetľovať mu tak by som z neho hysterika vychoval, ktorý by sa plieskal o zem“ (DO 213)

„aby boli decka férovo voči sebe, voči druhému, férovo voči Pánu Bohu. myslím si, teraz, predpokladám, že nevidím, že by malí nejaké problémy, ani morálne, že všetko funguje chvála Bohu dobre“ (DO 341)

Rodina E: Považujú za dôležité dávať pozornosť, udržovať dobré súrodenecké vzťahy. Sú vďační za vzájomnú výchovu detí a ich zodpovednosť. Ohľadom pravidiel sú benevolentnejší.

„Oni to robia, aby upútali pozornosť. Nepovedia, rozprávaj sa so mnou, ale začnú robiť zle druhému. A človek musí prísť a vyriešiť ten rozbroj. Upútajú pozornosť, aby som nahradil čo som im zanedbal pol dňa alebo deň.“ (EO 17)

„v podstate pokiaľ tie súrodenecké vzťahy fungujú dobre tak chyby, ktoré každý rodič urobí dokážu tí starší súrodenci to pekne vykryť.“ (EM 83)

„nehovorím, že by sme ich my nejak veľmi dobre vychovali. Navzájom v tom kolektíve sa oni navzájom vychovávajú. To je taká veľká radosť aj výhoda tej viacdetnej rodiny.“ (EO 319)

„Ťahajú ma na večer za sklamania kedy aký problém sa dostať do postele v normálnom čase, ale možno by som to strčila do škatuľky benevolentný. Akože deti máme radi, aj tie pravidlá sú také voľnejšie.“ (EM 121)

Rodina F: Za najdôležitejšiu časť výchovy považujú obdobie do 6 rokov. Považujú za dôležité podieľanie sa detí na chode domácnosti.

„U tých malých je treba venovať ten čas tej hre a to aj aby otec venoval ten čas hre. U tých starších je to potom skôr učenie príkladom a dá sa s nimi porozprávať o tom všetkom. Páči sa mi to, že by sa celá výchova mala odohrať v prvých 6 rokoch, lebo vtedy sú deti ako plastelína, potom je to už ako tesať do mramoru, narvete sa a výsledok je minimálny.“ (FO 87)

„Snažíme sa ich učiť, že sa musia podieľať na to živote rodiny a myslíme si, že 15 a vyššie už sú akoby plnoletí k tomu aby sa nie iba viezli na tom vlaku ale aj sa plnohodnotne podieľali na tom chode.“ (FO 163)

Krízy

Rodiny A, D, E a F v rozhovoroch spomínali tiež témy, ktoré súvisia s rodinnými krízami a náročnými situáciami. Manželské hádky spomína rodina E, ktorá ich ale nepovažuje za deštruktívne. U rodiny A sa vyskytuje kríza manželov v súvislosti s otváraním sa pre príchod dieťaťa ako zlomu v ich manželstve. Rodiny A a D hovoria o problémoch, ktorými prechádzali v rámci starostlivosti o deti a to hlavne starostlivosť o postihnuté dieťa a prijatie tohto hendikepu rodičmi. Rodina A tiež zmieňuje problémy detí sa začleniť, čo ale neprisudzuje výchove, ale skôr vrodenej povahe detí. Rodiny A, D

a F považovali finančné problémy v priebehu ich manželstva za natoľko významné, že sú tiež zaradené v téme krízy.

Rodina A: Za náročné považujú situácie svojich dvoch detí, obdobie otvárania sa pre dieťa a zadlženosť v minulosti.

„No v dvoch prípadoch z tých šiestich majú deti takú povahu ustráchanú a majú problémy sa začleniť v kolektíve, ale sú to veci, ktoré nesúvisia s tým, že by sme ich boli vychovali inak ako u tých ostatných, ale majú taký charakter, také niečo vrodené a za to nemôžeme a skúšame to iba korigovať a povzbudiť a utlmiť tie vlastnosti, ktoré ich robia trošku outsidermi.“ (AO 11)

„som musela nejakú bariéru, zábranu prekonať, aby sme vhupli do toho, že budeme mať ešte ďalšie dieťa po tých dvoch deťoch.“ (AM 217)

„A vedela som, že ani manžel nevydrží bez sexu. Jeden kamarát hovoril, že tak toto by som nerobil... že akože by som to vydržal, keby vedel, že ... no a môjmu manželovi by sa nerátala dovolenka, takže nič. Ja som proste bola dosť taká zošróbovaná, taká...stále mi to vírilo v hlave, nebolo to jednoduché rozhodnutie. Hneď som vedela... už mi to nabiehalo v hlave, aj vek vysoký a jedno s druhým proste zo všetkého.“ (AM 198)

„a ešte to je významné, že my sme vlastne kúpili byt do osobného vlastníctva v 94. a to bolo asi 700 000 akože v hotovosti a vtedy ešte neboli hypotéky, takže my sme boli zadlžení po uši, mali sme napažičiavané. Takže ja som vlastne aj ja som musela ísť do toho zamestnania, no musela... a ešte nebol zariadený a ani sme na to nemali peniaze.“ (AM 221)

Rodina D: Za náročné považovali narodenie postihnutého dieťaťa a celkovo materskú dovolenku.

„Tak zo začiatku to bolo náročné, najmä keď som bola vlastne doma na materskej, ale manžel zarábal, tak bolo to určite náročnejšie. Pri tom sme aj predstavovali tento dom, lebo toto bol rodičovský dom po manželových rodičoch a v podstate my sme keď už boli trochu odrastenejší, potrebovali aj pristavať a prerábali sme tu, takže sme tu aj bývali aj prerábali súčasne ten dom celý tiež vtedy to bolo náročnejšie aj finančne samozrejme, ale mali sme aj dobrých priateľov, ktorý nám pomáhali keď to bolo treba, ale aj rodina...“ (DM 143)

„Keď bol prvý, tak to bolo trochu tak ťažké, najmä narodil sa postihnutý a bolo to ťažké prijať to aj pre nás, pol roku som sa s tým ťažko vyrovnala, ale aj to no ono aj človek sa musí naučiť s tým žiť, prijať s pokoru“ (DM 102)

Rodina E: Zmieňujú manželské krízy a dočasný únik ako riešenie.

„Krízy, krízy manželstva, a to sa ich týka tak isto. Niektoré sú zjednodušené povedzme výchova detí je zjednodušená. Ale psychický tlak je podľa mňa väčší. Myslím stres, ale chce to už vysokú školu, akoby niekto povedal. Takže je to náročnejšie.“ (EO 13)

„Požičal som si motorku a išiel som na chalupu. Na víkend, lebo som to tu nevydržal. Potreboval som vypnúť a zavolať som až na druhý deň, že ja som na chalupe ... Prišiel som úplne v pohode a taký zlatý jeden víkend, to stačilo. Na čerta. A to by som odporučil aj manželom, ktorí to nezvládajú. Ja sa im vôbec nečudujem. Sú problémy, ktoré môžu mať manželia bezdetní alebo s jedným dieťaťom. To môže byť veľmi ťažké. To vôbec sa nečudujem, keď majú nejaký problém.“ (EO 337)

Rodina F: Zmieňujú finančné problémy v minulosti súvisiace so stratou bývania.

„My sme prechádzali takým nepríjemným súdnym procesom ohľadom bytu, nemali sme kde bývať. Takže my sme si nemohli zobrať domov a tak to pokračovalo niekoľko rokov. Potom sme si našli taký motel, kde týždeň chodil do škôlky a na víkendy chodil domov. Čiže všetko to bolo také neštandardné tie situácie. No ako viete, keď ste v takej situácii, že vás to položí alebo posilní aj medzi manželmi aj človekom navzájom.“ (FM 86)

Čo pomáha

U všetkých rodín bolo možné nájsť dve spoločné témy, ktoré sú dôležité ako formy pomoci v ich situácii a to sú súdržnosť rodičov a duchovný život. V spoločnom živote manželov si cenia chvíle, ktoré venujú rozprávaniu sa a riešeniu bežných denných problémov, ocenenie, voľný čas manželov osamote, možnosť zamieňať si role a celkový manželský vzťah. V rámci duchovného života dávajú dôraz na samotnú vieru, modlitbu, rady skúsenejších a kňazov a modlitebné spoločenstvá. Treťou dôležitou témou u toho, čo pomáha mnohým rodičom rodín B, C, D a F je pomoc od okolia, či už od

príbuzných, známych, pomoc detí rodičom a sebe navzájom. Rodina B hovorí tiež o daroch od neznámych, čo nazýva Božou dobrotou.

Rodina A: Pomáha im oddych a čas bez detí, manželský vzťah, rady kňazov a duchovné doprevádzanie, čo vyústilo v ich iniciatívu pomáhať rodinám a manželským párom.

„my chodíme občas na taký pobyt do hotela s wellnessom. Tak raz za štvrt' roka nám to vychádza, že ideme, ale to samozrejme chce moju mamu trochu zapriať, aby potiahla s deckami, ale už je to stále lepšie a lepšie, lebo decká sú väčšie.“ (AM 92)

„No a mňa odľahčí vlastne tým, že ja mám prázdný dom a ja som môžem tak zrelaxovať. Urobím si nejaký dobrý čaj proste a pustím si počítač alebo čítam knižku.“ (AM 279)

„No a je veľmi dobré, že my s manželom veľmi stojíme pri sebe a máme sa veľmi radi.“ (AM 446)

„Som sa pýtala aj kňazov, že čo mám robiť?“ (AM 332)

„mám veľmi rada životopisy svätých. Som prečítala pár životopisov, že som videla, že ani oni nemali na ružiach ustlané, že každý proste máme tú cestu nejakú a nesieme si ten kríž a to ma tak držalo, že sme na jednej lodi všetci.“ (AM 475)

„A táto skupina ľudí, k nim sme sa potom pripojili, dodneska sme s nimi. A vďaka nim sme mali príležitosť, to bola aj osobná podpora z ich strany voči nám a aj množstvo prednášok, duchovných obnov sme absolvovali. No a potom prišiel moment, kedy sme začali my dávať druhým ľuďom takéto coaching alebo poradenstvo, alebo kurzy vedenia takýchto manželov...“ (AO 102)

Rodina B: Sú vďační za pomoc iných rodín, cudzích ľudí a tiež dary od neznámych. Považujú za dôležitú modlitbu a manželka je rada za ocenenie od manžela.

„A to tak medzi mnohými rodinami koluje, že si takto nechávajú kolovať veci, jedni druhým, tí zase ďalším. Takže veci sa nám dostávajú ... topánky, oblečenie.“ (BO 87)

„Je to tak v kresťanských kruhoch aj keď niekedy prídu aj neveriaci, že nám zavesia niečo na plot, nejaké sladkosti a tak. Veľa krát keď nájdeme tak ani nevieme, že od koho to je.“ (BM 277)

„Teraz nám už tiež pomáhajú deti, že nemáme problém ísť do kina alebo na vychádzku a keď boli deti malé tak nám pomohli tí známi, takže sme aj oddychovali.“ (BM 265)

„Manželské páry sa modlíme za potreby ostatných. A tak si vlastne pomáhame v modlitbe. (BO 215)

„Pokiaľ chcete a z lásky a chcete sa obetovať, tak dokázete veci, na ktoré ste si už dávno mysleli, že nemáte sily.“ (BM 247)

„čo ma tak štartuje a pomáha mi je taký súlad s manželom, že vie oceniť moju prácu, že mi to stále hovorí a že mi je za to vďačný.“ (BM 256)

Rodina C: Za dôležitý považujú manželský vzťah, pomoc od starej mamy a modlitbu.

„No manžel. Je pravá ruka moja.“ (CM 349)

„Tá podpora je hlavne myslím že vzájomná, spolu dvaja si hľadáme že sa spolu o tých situáciách porozprávame.“ (CO 260)

„Aj keď moja mamina sem občas príde, ale väčšinou to je v tých situáciách keď máme ísť k lekárovi, alebo niekde, žeby sme si sami stíhali ešte niekde behať niečo tak bolo asi také že ja sa mám starať o deti a vy si niekam idete“ (CO 246)

“Tak v modlitbe mam nadej, že sa to raz zlepší, že sa budem môcť viac venovať, viac sa modliť. A z toho čerpať silu aj viacej sily. vlastne vedieť riešiť tie jednotlivé situácie. “ (CM 374)

Rodina D: Za dôležité považovali možnosť vymieňať si role, vzájomnú pomoc manželov a duchovné vedenie.

„v noci tak isto, som stával k deťom, pokiaľ nebolo treba že musel od manželky papaničko a som mu dal čajiček alebo čokol'vek, normálne sme sa striedali“ (DO 272)

„veľmi mi pomáhalo, že oni si deti aj navzájom sami pomáhali, napr. keď boli prváci, tak možno, že sme sa najviac venovali tomu prvému, to prvé a tí ostatní si tie informácie pomáhali dávať ďalej“ (DM 162)

„potom tak sme sa vlastne zoznámili a potom viac-menej pod jeho vedením sme trošku boli, že sa nám snažil radiť v mnohých ťažkých situáciách alebo problémoch alebo takto že sme mali podporu u neho, keď sme za ním prišli.“ (DM 241)

Rodina E: Za významnú pomoc považujú vieru, voľný čas a manželský vzťah, aj keď pripúšťajú krízy.

„väčšinou sa o pomoc obraciam na Boha.“ (EM 429)

„Ale vierou je to jednoduchšie. Je taká prirodzená aj pri prekonávaní tých kríz, aj manželská vernosť aj výchova detí. To všetko tá viera nejak integruje a pomáha, aby človek vydržal. A nie len tak prežil, v úvodzovkách, ale aby mal aj radosť zo života a videl ten zmysel.“ (EO 102)

„Tu sa niekedy ľudia pýtajú. Vy ste aj niekedy spolu, keď máte toľko detí okolo seba? Ale jasne, veď sú tu kľúče, zámky. Tak sa zamkneme. Tak musíme byť mi spolu hej. Vtedy sme ako manželia, aj keď deti búchajú.“ (EO 418)

„Potom sme si uvedomili že ups potrebujeme sa.“ (EM 181)

Rodina F: Dávajú dôraz na spoločný čas manželov a modlitbu.

„Dôležité je ísť spolu spať, lebo ja si myslím, že je to dobré..., človek môže mať nejaké povinnosti, ktoré ho zdržia, ale večer keď si ľahneme tak máme taký klud a preberieme ten deň.“ (FO 99)

„No a v tom stíšení potom človek dostáva aj mnohé odpovede na rôzne otázky, že ako sa má človek postaviť k tomu, čo prežíva. No a to je to, že potom sa až smejem na tom ako sa tie situácie riešili a znie to možno tak divne, ale vždy tá pomoc prišla v takej chvíli, keď sme to potrebovali.“ (FO 206)

„Samozrejme aj keď si človek číta duchovné knihy a tak ďalej. Tak s manželom nachádzame oporu. To sú dva základné piliere. Ale keď moja mama mi môže pomôcť v istej oblasti alebo tak sa potom o tom porozprávam alebo tak isto je pre mňa dôležité, či mám nejaké kamarátky alebo tak, že sa môžem s iným porozprávať o niektorých veciach.“ (FM 273)

Postoje okolia

Téma postojov okolia bolo doplnené ako nové téma na základe výpovedí rodičov. Postoje okolia sú u týchto rodín väčšinou vnímané ako negatívne alebo nepríjemné. Rodiny A, B a E spomínajú názory okolia vo forme údivu alebo zvláštnosti až extrém. Rodiny E a F sa stretávajú s odlišnými názormi alebo predsudkami druhých. U rodiny A prejavuje stará mama starosť o svoju dcéru a rodina B sa obáva, či sa ich deťom neposmievajú napríklad v škole. Rodina E hovorí o obmedzenej komunikácii s okolím a pocitom dešpektu zo strany druhých. Rodina C sa stretáva s odcudzovaním od okolia a je pre ňu náročné brániť sa proti vyvstávajúcim obvineniam.

Rodina A: Manželka vnímala údiv od okolia nad počtom jej detí a starosť zo strany svojej matky.

„ keď sme ešte bývali na starom dome, tam na sídlisku tak sa na mňa tak pozerali, že jéj, že vy už máte dve decká odrastené, že načo sa znovu do toho púšťajú. Po ôsmych rokoch... sa mi tak čudovali ľudia, že dve deti to je dosť a už si môžete trochu užívať alebo toto.“ (AM 51)

„Aj to asi ťažko prijala, že som toľko rokov doma, že nechodím do roboty a nezarábam peniaze a že o to sa nám ťažšie žije, že nám chýba ten príjem.“ (AM 395)

Rodina B: Rodičia sa obávajú, aby deti nemali problémy kvôli posmechu okolia a celkovo seba v kontexte postojov okolia vnímajú ako zvláštnosť.

„Je možné, že sa na náš tak ľudia pozerajú, že sme takí zvláštny niečím, možno. Tým, že sme veľká rodina“ (BO 77)

„Tak sme sondovali, či sa im neposmievajú, ale nikdy s niečím takým neprišli.“ (BM 186)

Rodina C: Manželka hlavne počas tehotenstiev bojuje s problémom odsudzovania okolím, s čím sa jej ťažko vysporiadáva. Ďalej majú problémy sa brániť proti vyvstávajúcim obvineniam.

„od toho okolia to bolo také, že zase dieťa, že skôr som to ja prijala to bábätko. Som sa naňho tak prirodzene tešila. Že ho čakáme, ale proste to okolie ma tak ubíjalo, a to akože.“

A keď sme čakali štvrté, tak nám už nik nič nehovoril. Ani nevyčítal. Možno pri tom piatom občas. A keď som čakala toto siedme tak to už boli také, nie od najbližších viac-menej, ale tak ako v dedine. Keď ide človek medzi ľudí. Také ťažké to bolo pre mňa a hlavne to okolie ma ubijalo akože prijať ďalšie dieťa. Aj keď človek vidí, čo ho čaká. Vlastne zodpovednosť za tu výchovu. Vlastne to tak ťaží, ale od toho okolia som vždy unikala, aby ma niekto nevidel.” (CM 68)

„Naháňali sa vonku a spadla a mala s kolenom, nevedeli sme či má s meniskom, alebo čo. Je to v poriadku, ale mali v nemocnici problém, že mala na nohách nejaké modriny. Tak nás zobrali ešte na internú ambulanciu a že zanedbané dieťa a ja neviem čo a ona mala nohy trochu doškrabané od komárov. Tak a potom si všimli že to je v pohode a potom že čo tie modrinky. Sú to deti, ktoré jazdia na bicykloch. Jak že jazdia v zime na bicykloch? Pokiaľ nie je poľadovica – pre nich je to forma hry. Tie deti jednoducho, keď vylezú na strom, tak nejaké tie modriny, alebo niečo sú úplne prirodzené. Nevieť či ako teraz sa berie ako štandard, že dieťa sedí takto na gauči, hrá sa s tabletom, alebo pozerá televízor, alebo...” (CO 70)

Rodina E: Majú obmedzenú komunikáciu s okolím, ktoré ich berie ako extrém a vnímajú dešpekt zo strany okolia.

„Viete čo, oni s nami ani moc nekomunikujú. My skôr komunikujeme tým, že sme. Oni nás berú, že sme takí dobrí extrémisti. Doslova toto bolo povedané, že sme ako veriaci extrémisti, že máme extrémne názory. Keď chceme, aby sa v škôlke hovorilo o Bohu, o Mójžišovi, žiaľ niektorí rodičia si to neželajú.“ (EO 76)

„Takže provokujeme svojim spôsobom života, svojou existenciou a tým, že sú tie deti šikovné. To si myslím, že je také prekvapenie, že tak pristupujú k nám s takým dešpektom.“ (EO 82)

Rodina F: Stretávajú sa odlišnými názormi.

„No a ona je taká, ako hovoria Česi, veľkohubá a hovorila: „No to milujem, keď si dvaja urobia kopec detí a aby sa potom starší starali o mladších a nemajú potom nič zo života...” proste také štandardné predsudky.“ (FO 153)

6 DISKUSIA

V empirickej časti diplomovej práce sú uvedené analýzy rodičov šiestich mnohohodetných rodín, teda celkovo dvanásť rozhovorov spracovaných v šiestich celkoch. U všetkých respondentov sa stretávame s otvoreným zdieľaním svojho životného príbehu. Iba v jednom prípade respondent požiadal o vymazanie časti rozhovoru. Pri spracovávaní rozhovorov som sa zamerala na obsahovú stránku vecí, teda na informácie a popisy. Ďalej som si po každom rozhovore spisovala informácie z pozorovania danej rodiny, čo som využila pri analýze rozhovorov.

Je zrejmé, že vzhľadom ku kvalitatívnemu prístupu výskumu, ktorý som si pre túto prácu zvolila sa nepúšťam do zovšeobecňujúcich záverov. Vo všeobecnom zhrnutí môžeme sledovať niektoré spoločné témy pre všetky rodiny, nie je to však zámer výskumníka, skôr zhoda konkrétnych rodín, čo by sa pri opakovaní výskumu s inými rodinami nemuselo nutne vyskytovať v rovnakej kombinácii a miere. Mojim zámerom bolo poukázať na individuálnu skúsenosť mnohohodetných rodičov, špecifiká mnohohodetných rodín, výchovy, aké sú zisky a straty z rozhodnutia k mnohohodetnej rodine a čo im pomáha. Tieto závery sú ďalej špecifické aj tým, že vybrané rodiny pochádzajú z jednej oblasti. Zároveň je práca metodicky limitovaná tým, že pri výbere sa nepodarilo nájsť neveriacu rodinu.

Vzhľadom k tomu, že som dve témy a to krízy mnohohodetných rodín a postoje okolia musela doplniť ako ďalšie témy v analýze, navrhovala by som sa viac zamerať jednotlivé témy a to v užšom rozmere pre detailnejšie popisy. Zároveň by som navrhovala rozšíriť prácu o ďalšie príbehy mnohohodetných rodín. Ďalším možným vyústením budúcich výskumov by mohlo byť zameranie sa na životné príbehy matiek a otcov mnohohodetných rodín samostatne.

V rámci teoretickej časti sa venujem tiež téme rodinnej resiliencie a to z dôvodu mojej snahy vyhnúť sa v práci hodnotiacim súdom a skúmaniu rodinnej patológie. Keďže vychádzam v práci z psychológie rodiny je pre mňa v tejto práci zaujímavé skúmať zdravé rodiny a ich charakteristiky v súvislosti s rozhodnutím sa pre mnohohodetnú rodinu.

ZÁVER

Účelom tejto práce bolo predložiť čitateľovi ucelený prehľad o živote mnohodesných rodičov s odkazom na literatúru týkajúcu sa rodiny a tiež so životnými príbehmi respondentov, ktorí sa ochotne zúčastnili rozhovorov. Hlavným cieľom bolo lepšie pochopiť aké je subjektívne prežívanie mnohodesných rodičov v ich pozícii v rodine a to ako svojej skúsenosti rozumejú. Ďalšími cieľmi bolo zmapovať špecifiká mnohodesných rodín a výchovy, zisky a straty z rozhodnutia sa pre mnohodesnú rodinu a čo rodičom v ich situácii pomáha. Témy rodinných kríz a postojov okolia vyplynuli ako ďalšie témy dôležité pre mnohodesných rodičov. Interpretatívna fenomenologická analýza umožnila hĺbkovú a prehľadnú prácu s informáciami, ktoré boli získané cestou pološtrukturovaných rozhovorov.

Z výsledkov vyplynulo, že najčastejšími problémami mnohodesných rodín sú financie a nedostatok času a rodiny sa zhodli v dôležitosti viery v ich životoch. Vo výchove sú pre rodiny dôležité vrelé vzťahy, súdržnosť a komunikácia. Nepopierajú ale, že sa medzi ich deťmi nevyskytujú konflikty a rivalita. Všetky rodiny hľadajú oporu u manžela alebo manželky, ďalej vo viere, modlitbe a modlitebných spoločenstvách, keďže sa jedná o veriace rodiny. Prijímajú tiež pomoc od okolia. Rodiny ďalej poukazujú na skôr negatívny postoj okolia voči ich rodinám. Všetci respondenti poukazujú na veľkú motiváciu pre život v mnohodesnej rodine, ktorý si zvolili. Napriek tomu, že vedia rozlíšiť, ktoré veci museli obetovať alebo odložiť, dokázali nájsť veľa pozitív a ziskov z ich rozhodnutia a povzbudzujú ostatných, ktorí by sa báli prijať viac detí.

Myslím, že táto práca môže obsahovať cenný zdroj informácií pre mnohodesných rodičov a ľudí, ktorí sa o túto tému zaujímajú a snažia sa jej viac porozumieť.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BAŠTECKÁ, B.: *Psychologická encyklopedie. Aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-470-0.
- COLES, R.: *The moral intelligence of children*. New York: Random house, 1997. ISBN 978-0-679-44811-2.
- COLTRANE, S. a COLLINS, R. *Sociologi of marriage and family: Gender, Love and Property*. Belmont California U.S.A.: Wadsworth Pub Co., 2001. ISBN 9780534579609.
- DOHERTY, W.J., COLANGELO, N. a HOVANDER, D.: Priority setting in family change and clinical practice: The family FIRO model. *Family Process*, 1991, 30, 2, 227-240. ISSN 0014-7370.
- ELLISTON D., McHALE J., TALBOT R., PARMLEY R., a KUERSTEN-HOGAN M. Withdrawal from coparenting interactions during early infancy. *Family Proces*, 2008, 47(4):481-99. ISSN 1913-0789.
- FIVAZ-DEPEURSINGE E. a FAVEZ N.: Exploring triangulation in infancy: Two contrast cases. *Family Proces*, 2006, 45, 1, 3-18. ISSN 1661-5250.
- FIVAZ-DEPEURSINGE, E., LOPEZ, PYTHON, a FAVEZ, N.: Coparenting and toddlers interactive styles in family coalition. *Family Proces*. 2009, 48, 4, 500-516. ISSN 0014-7370.
- FOX, R.: *Kinship and Marriage*. Harmondsworth: Penguin Bools, 1971. ISBN 0-521-2277823-6.
- GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- GURÁŇ, P., FILADELFIOVÁ, J. a RITOMSKÝ, A.: Tradičné verus moderné: zmeny a život súčasných rodín. *Sociológia*, 1997, 29, 1, 5–20. ISSN [neuveďené].
- HARACH, L.D., KUCZYNSKI, L.J. Construction and maintainance of parent-child relationships: Bidirectional contributions for the perspective of parents. *Infant and child development*, 2005, 14,4, 327-343. ISSN 1522-7227.
- HARTL, P. a HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 512. ISBN 80-7178-303-X.

- JONAS, H.: *Princip odpovědnosti*. Praha: Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-06-2.
- JORGENSEN, B.L., MANCINI, J.A. *Conceptualizing Family Capacity: A New Lens for Strengthening Families Family* [online]. ©2013, 15.1.2013 [cit. 2015-06-06]
Dostupné z: <<https://www.ncfr.org/sites/default/files/downloads/news/402-18.pdf>>.
- KELLER, J. *Dvanáct omylů sociologie*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 8085850095.
- KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J. a ČERMÁK I.: Interpretativní fenomenologická analýza. In: ŘIHÁČEK, T., ČERMÁK, I. a HYTYCH, R.: *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 190. ISBN 978-802-1063-822.
- KRAMER, H.Ch.: *Becoming a family therapist*. New York: Human Sciences Press, 1980. ISBN 0877054703.
- KREBS, V. aj.: *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.
- Lamb, M.E. aj.: *The role of father in child development*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2010. ISBN 978-0-470-40549-9.
- LÉVI-STRAUSS, C. *Les structures élémentaires de la parenté*. Paris a Haag: Mouton, 1967. ISBN 9782081213807.
- MATĚJČEK, Z.: *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.
- MATĚJČEK, Z. a LANGMEIER, J.: *Výpravy za člověkem*. Praha: Odeon, 1981. ISBN 01-070-81.
- MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vytahová síť*. Praha, Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- McCUBBIN, H.I., THOMPSON, A.I. a McCUBBIN, M.A.: *Family assessment: Resiliency, coping and adaptation – inventories for research and practice*. Madison: University of Wisconsin Publishers, 1996. ISBN [neuvedené].
- McHALE, J.P.: When infants grow up in multiperson relationship systems. *Infant Mental Health Journal*, 2007, 28, 370–392. ISSN 0163-9641.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

- MORGAN, L.H., Pravěká společnost. Praha: ČSAV, 1954.
- MOŽNÝ, I.: *Moderní rodina*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- MOŽNÝ, I.: *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- MOŽNÝ, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- OLSON, D.H. (1993). Circumplex Model of Marital and Family Systems. *Journal of family therapy*, 2000, 22, 2, 144-166. ISSN 0163-4445.
- PLAŇAVA, I.: *Manželství a rodiny. Struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- RADCLIFFE-BROWN, A.R.: *Structure and Function in Primitive Society*. London: Cohen&West, 1952. ISBN 9780710019868.
- REISS, D.: *The family's construction of reality*. Cambridge, Harward University Press 1981. ISBN 9780674294165.
- ŘÍČAN, P.: Psychologie rodiny – obor ve stavu zrodu. *Čs. psychologie*, 35, 1991, 1, 38-47.
- SAHLINS, M.: *The Use and Abuse of Biology*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1976. ISBN 9780472766000.
- SAMEROFF, A.J., EMDE, R.N. aj.: *Relationship disturbances in early childhood: A developmental approach*. New York: Basic Books, 1989. ISBN 978-1-4615-4163-9.
- SAUBERS, S.R., et al.: *The dictionary of family psychology and family therapy*. London, Sage Publication, 1993. ISBN 0-803-95333-X.
- SMITH, J. A.: Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis: a reply to the commentaries and further development of criteria. *Health Psychology Review*. 2011, 5, 1, 55-61. ISSN 1743-7199.
- SOBOTKOVÁ, I.: Odolná a funkční rodina –jeden z předpokladů zdravého vývoje dětí. *Pediatric pro praxi*, 2003a, 4, 256-258. ISSN [neuvedené].
- SOBOTKOVÁ, I.: *Odolnost (resilience) současných rodin*. In: HELLER, D., SOBOTKOVÁ, I., ŠTURMA, J. aj.: *Kořeny a vykořenění – Psychologické dny 2002*.

- Olomouc: Psychologický ústav AV ČR – ČMPS – katedra psychologie FF UP, 2003b. ISBN 80-86174-05-0.
- SOBOTKOVÁ I. *Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001.* ISBN 80-7178-559-8.
- SOUKUP, M.: *Základy kulturní antropologie.* Praha: Akademie veřejné správy, o.p.s., 2009. ISBN 978-80-87207-03-1.
- ŠPATENKOVÁ, N. aj.: *Krize – Psychologický a sociologický fenomén, 73-84.* Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0888-4.
- ŠULOVÁ, L.: *Psychická deprivace a traumatizace.* In: Kolektiv autorů: *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém.* Praha: Ireas, 2007, s. 87-99. ISBN 978-80-86684-47-5.
- TORRES, A., MENDES, R., LAPA, T.: Families in Europe. *Portuguese Journal of Social Science*, 6, 2007, 2, 97-133. ISSN 1476-413X.
- TUTTLE, A.R., KNUDSON-MARTIN, C, KIM, L.: Parenting as relationship. *Family process*, 2012, 51, 1, 73-89. ISSN 0014-7370.
- VANDERVALK, I., DE GOEDE, M., SPRUIJT, E., & MEEUS, W. (2007). A longitudinal study on transactional relations between parental marital distress and adolescent emotional adjustment. *Adolescence*, 42, 165, 116–136. ISSN 0001-8449.
- WEISNER, T.S.: *Discovering successful pathways in childhood development.* Chicago: Chicago Press, 2005. ISBN 9780226886640.
- ZATLOUKAL, L: Přesvědčení o rodinných vztazích – Vybrané teoretické koncepce a nástin jejich aplikace v praxi rodinné terapie. *Psychológia a Patopsychológia dieťaťa*, 41, 2006, 2, 95-112. ISSN 0555-5574.

PRÍLOHY

Príloha č I. Základné informácie o respondentoch

RODINA A				Otec				Matka				
Vek				47				49				
Vzdelanie				VŠ				VŠ				
Zamestnanie				Ekonom				Ekonom				
Počet obyvateľov bydliska				Cca. 6500								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	23	21	14	11	8	4						

RODINA B				Otec				Matka				
Vek				47				45				
Vzdelanie				VŠ				SŠ				
Zamestnanie				Školstvo				MD (Zdravotníctvo)				
Počet obyvateľov bydliska				Cca. 6500								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	19	17	15	13	11	7	5	2				

RODINA C				Otec				Matka				
Vek				38				38				
Vzdelanie				SŠ				VŠ				
Zamestnanie				Technický obor				MD (Zdravotníctvo)				
Počet obyvateľov bydliska				Cca. 6500								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	9	8	7	5	4	1	2mes.					

RODINA D				Otec				Matka				
Vek				66				61				
Vzdelanie				SŠ konzervatórium				VŠ				
Zamestnanie				Školstvo (v minulosti v médiách)				Školstvo				
Počet obyvateľov bydliska				Cca. 6500								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	36	35	33	31	29	28	23					

RODINA E				Otec				Matka				
Vek				53				48				
Vzdelanie				VŠ + student VŠ				VŠ + studentka VŠ				
Zamestnanie				Služby				MD (Technický obor)				
Počet obyvateľov bydliska				Nad 100 000								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	25	24	22	20	18	16	14	11	9	7	5	3

RODINA F				Otec				Matka				
Vek				47				43				
Vzdelanie				VŠ				VŠ				
Zamestnanie				IT				MD (humanitný obor)				
Počet obyvateľov bydliska				Nad 100 000								
Dieťa	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Vek	22	21	18	16	5	2						

Príloha č. II: Prepisy rozhovorov všetkých (12) respondentov

K nahliadnutiu na vyžiadanie.

BIBLIOGRACICKÉ ÚDAJE

Meno a priezvisko autorky: Monika Horváthová

Študijný program: Psychologie

Študijný obor: Psychologie

Názov práce: Hĺbková analýza prežívania mnohohodetných rodičov

Počet strán (bez príloh): 95

Celkový počet strán príloh: 4

Počet titulov českej literatúry a prameňov: 24

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 26

Počet internetových odkazov: 1

Vedúca práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Rok dokončenia práce: 2015

Evidenčný list knižnice

Súhlasím s tým, aby moja diplomová práca bola využívaná k študijným účelom.

V Prahe dňa

Podpis autora

Užívatelia potvrdzujú svojím podpisom, že ak túto diplomovú prácu využijú vo svojej práci, uvedú ju v zozname literatúry a budú ju citovať ako každý iný prameň:

Meno, priezvisko	Adresa	Dátum	Podpis

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Monika Horváthová

Obor studia: Psychologie

Název práce: **Hĺbková analýza prežívania mnohoretných rodičov**

Vedoucí/oponent* práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 95

Počet stránek příloh: 4

Počet titulů v seznamu literatury: 51

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

		x		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznosť kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použiteľnosť výsledkov v praxi

		x	-	
--	--	---	---	--

Vhodnosť prezentácie záverov práce (publikácie, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a námety k diskusi pri obhajobe:

Aké sú hlavné výhody a nevýhody viacdetej rodiny pre vývoj dieťaťa?

Aké by mohli byť podľa Vás možné rozdiely medzi veriacimi a neveriacimi viacdetejnými rodinami?

Celkové hodnotenie práce (klady, nedostatky):

V teoretickej časti autorka popisuje rôzne medzioborové pohľady na rodinu a jej vývoj, rodinnú resilienciu a rodičovstvo. V praktickej časti skúma, aké sú špecifiká viacdetej rodiny s použitím overenej kvalitatívnej metodológie IPA.

Autorka pristupovala k práci samostatne a aj keď má určité medzery v štylistike, odborná časť je kvalitným zhrnutím rôznych teórií rodiny. Výskumná otázka predstavovala ťažší oriešok, a to predovšetkým pri výbere respondentov. Autorka pristúpila k analýze veľmi svedomito, rozhovory sú vyčerpávajúce a analýza bola taktiež prevedená v zmysle zvolenej metodológie IPA.

Obmedzenie dané výberom rodín z jednej oblasti a (pravdepodobne) okruhu blízkeho autorky sa prejavilo v tom, že spiritualita a náboženstvo hrajú podstatnú rolu pri zvládaní problémov u všetkých oslovených rodín. Bolo by zaujímavé porovnať výsledky aj s rodinami tzv neveriacimi.

Silné stránky:

- Osvedčená metodológia
- Kvalitne prevedené rozhovory aj analýza
- Samostatný prístup

Slabé stránky:

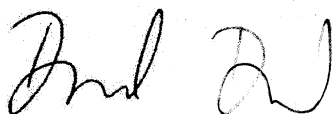
- Štylistika
- Nevvážení výber vzorky

Doporučení k obhajobe: doporučuji/nedoporučuji*

Navrhovaná klasifikace:

VÝBORNÝ

Datum, podpis: 28.8.2015

* nehodící se, škrtněte

Posudek oponentky diplomové práce na Pražské vysoké škole psychosociálních studií

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Monika Horváthová
Obor studia: Psychologie
Název práce: Hlbková analýza prežívania mnohohodetných rodičov

Oponentka: Mgr. Magdalena Koťová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 95
Počet stránek příloh: 4
Počet titulů v seznamu literatury: 50 (z toho 26 zahraničních)

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X	X		
--	---	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		X		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X	X		
--	---	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

X				
---	--	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Může autorka, prosím, vysvětlit, otázku dobrovolnosti při „pořizování“ většího počtu dětí?

Trochu mi v textu chybí vztažení tématu práce ke studovanému oboru – co k tomu autorku napadá? Jak využít výzkumné závěry?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

O práci

Autorka se v práci zabývá tématem mnohodětných rodin – které jsou v dnešní době nezřídka „opomíjeny“, neboť se aktuálně zabýváme spíše neplodností, umělým oplodněním, homoparentálními rodinami atp. Autorka pojednává o rodině, rodičovství, zabývá se i otázkou rodinné resilience. V rámci empirické výzkumné sondy analyzuje autorka za pomoci metody IPA šest rozhovorů s rodiči.

Poznámky oponentky

Téma považuji za velmi zajímavé a podnětné. Práce je psána vcelku kultivovaným jazykem, text je pečlivě zpracován i po formální stránce. Domnívám se, že by možná neškodilo zabývat se v teoretické části práce pouze problematikou mnohodětných rodin a vynechat mnohokrát popsané pasáže, týkající se rodiny jako takové (nepovažuji jejich zařazení za chybu, pouze konstatuji, zde je nutné poznamenat, že texty o rodině jsou velmi pěkné a nereduktivní). Co za mírný nedostatek práce však považuji, je to, že texty týkající se „teorie rodiny“ nejsou přímo vztaženy k tématu práce, což je škoda.

Příznám se, že zcela nerozumím naznačené typologii rodičů – „rodiče, kteří se dobrovolně rozhodli pro vyšší počet dětí“ – jsou i ti, kteří se nerozhodli dobrovolně? Jak je to vlastně s dobrovolností v otázce plození dětí? Vzhledem k zaměření práce bych uvítala vymezení mnohodětných rodin, a to hned v úvodu textu. Kolik dětí je mnoho? V rámci jaké kultury? K otázce lze přistupovat různě, „objektivně“ z hlediska statistiky, subjektivně – mé dvě děti jsou někdy jistě až příliš a přitom jsou jen dvě...

V rámci zpracování empirické výzkumné sondy doporučuji používat termín „participant/ka“, nikoli respondent/ka.

Autorka naznačuje, že skupina participantů byla nějakým způsobem specifická – jak? Kde je autorka našla, jak se k nim dostala (zde se táž na „lidské“ pozadí techniky výběru, která je v práci popsána). Jistě je zajímavé, že jde ve velké většině o vysokoškoláky, což by mohlo poněkud usměrnit běžně sdílený názor, že tolik dětí, jako mají participanté výzkumné sondy, mají povětšinou pouze „nevzdělaní a chudí“.

Z formálního hlediska bych doporučovala lepší strukturaci textu do odstavců – výrazně by to zvýšilo čtivost a přehlednost práce. Doporučuji též uvádět co nejuvýstižnější názvy kapitol, nikoli např. pouze „výsledky“ – ale „výsledky čeho“. Scénář rozhovoru je dobrý, ocenila bych i přítomnost otázek po motivaci lidí k tomu, aby si pořídili mnoho dětí (i vzhledem k deklarovanému zaměření výzkumu). Oceňuji zařazení analýzy předporozumění problematice. Analýzy rozhovorů považuji za kvalitní, rozhovory samotné mne však vrátili k jedné, v rozhovorech pomínuté, oblasti – jak ti lidé ty děti živí? Nebylo by špatné se v rámci výzkumu explicitně zaměřit i na zcela přízemní a provozní záležitosti.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: V Praze, dne 6.9. 2015

Mgr. Magdalena Kořová, Ph.D.

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized 'M' followed by a horizontal line extending to the right.